

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK HAKLARI ANA BİLİM DALI

ÇOCUK HAKLARI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE’DE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARLA İLGİLİ HUKUK
ALANINDA YAZILAN TEZLERİN METASENTEZ YÖNTEMİ İLE
İNCELENMESİ**

**METAANALYTICAL SYNTHESIS OF THESIS WRITTEN IN THE FIELD
OF LAW ON CHILDREN DRUGNED INTO CRIME IN TURKEY**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Zehra KARACA

DANIŞMAN

Prof. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

Giresun-2025

BİLİMSEL ETİK İLKELERE UYGUNLUK/ETİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Suça Sürüklenen Çocuklarla İlgili Hukuk Alanında Yazılan Tezlerin Metasentez Yöntemi ile İncelenmesi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel etik ve geleneklere aykırı düşecek bir kullanıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yararlandığım kaynaklara uygun yöntemlerle atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Zehra KARACA

.../.../2025

TEZ ÖZGÜNLÜK BEYANI

Ana Bilim Dalı:Çocuk Hakları Ana Bilim Dalı

Program Adı:Çocuk Hakları Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Başlığı:Türkiye’de Suça Sürüklenen Çocuklarla İlgili Hukuk Alanında Yazılan Tezlerin Metasentez Yöntemi ile İncelenmesi

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmasının Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 95 sayfalık kısmına ilişkin 12/05/2025 tarihinde Turnitin benzerlik programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 26’ dır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından belirlenen azami benzerlik oranına (%30) göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 01/07/2025

Danışman:Prof. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

Öğrenci: Zehra KARACA

İmza

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK BEYANI

“Türkiye’de Suça Sürüklenen Çocuklarla İlgili Hukuk Alanında Yazılan Tezlerin Metasentez Yöntemi ile İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Zehra KARACA

İmza

Danışman

Prof. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

İmza

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 03/06./2025 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Hakları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Zehra KARACA'nın "Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocuklarla İlgili Hukuk Alanında Yazılan Tezlerin Metasentez Yöntemi ile İncelenmesi" başlıklı tezini incelemiş olup, aday 03.06.2025 tarihinde, saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Sunulan çalışma, sınav sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	Karar		İmzası
		Kabul	Ret	
Üye (Başkan)	DOÇ. DR. BİNNUR YILDIRIM HACİBRAHİMOĞLU	☒	☐	
Üye	PROF. DR. YASEMİN MAMUR IŞIKÇI	☒	☐	
Üye	DOÇ. DR. SADIYE KELEŞ	☒	☐	

ONAY

..../..../2025

Prof. Dr. Oğuz Serdar KESİCİOĞLU
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Çocuklar, toplumumuzun en değerli hazineleridir. Onların sağlıklı, mutlu ve haklarına saygı duyulan bir ortamda büyümeleri hem bireysel hem de toplumsal anlamda büyük önem taşır. Ancak maalesef bazı çocuklar, yaşadıkları zorluklar ve içinde bulundukları sosyal koşullar nedeniyle suça sürüklenebilmektedir. Bu durum, sadece çocukların değil, ailelerinin ve toplumun da karşı karşıya kaldığı karmaşık sorunları beraberinde getirir. İyi hal içindeki bir çocuğun topluma kazandırılması yalnızca suça sürüklenen çocuk sorununun çözümünde değil toplumun bütünündeki sorunlara çözümünde nefes aldıracağına inanmaktayım.

Çocuk hakları, onların korunması ve desteklenmesi için temel bir rehberdir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası anlaşmalar, her çocuğun sevgi, eğitim, sağlık ve güvenlik hakkına sahip olduğunu açıkça ortaya koyar. Suça sürüklenen çocukların haklarının korunması, onlara adaletli ve insancıl bir yaklaşım sergilenmesi bu nedenle çok önemlidir. Tez çalışmada avukat olarak dahil olduğum hukuk mesleği içerisinde suça sürüklenen çocuk ile ilgili yapılan çalışmaların yoğunlaştığı konular yıllara göre çalışılma durumu tespit edilen sorun ve yapılan öneriler incelenmiştir.

Yüksek lisans eğitim döneminden itibaren gerek ders döneminde gerek tez yazım sürecinde disiplini ve yol göstericiliği ile esin kaynağı olan danışmanım Prof. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI'ya süreç boyunca bana hasrettiği zaman, emek ve bilgi için minnettarım.

Tanıdığım ilk andan itibaren desteğini her daim hissettiğim canım eşim Kadir'e, yüksek lisans eğitimime başlamam ile birlikte hayatımda yerini alan biricik oğlum Yusuf Yağız'ıma ve eğitim hayatıma dair aldığım tüm kararlarda beni destekleyen, okuma ve öğrenme hevesimi canlı tutan aileme sonsuz teşekkürler.

ÖZET

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Hakları Ana Bilim Dalı Çocuk Hakları Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Başlığı :Türkiye’de Suça Sürüklenen Çocuklarla İlgili Hukuk Alanında Yazılan Tezlerin Metasentez Yöntemi ile İncelenmesi

Tez Türü :Yüksek Lisans Tezi

Danışman :Prof. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

Hazırlayan :Zehra KARACA

Yıl :2025

Sayfa Sayısı :95

Bu araştırmada Türkiye’de suça sürüklenen çocuklar konusunda hukuk alanında yazılan tezlerden yola çıkarak araştırma eğilimleri ve boşluklarını tespit etmektir. Bu maksatla araştırmalarda ele alınan konular sorunlar öneriler ve konuya ilişkin yaklaşım farklılıkları belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla konunun hangi yılda çalışılmaya başlandığı, hangi yıllarda araştırmanın yoğunlaştığı, kullanılan anahtar kelimeler, konular, sorunlar ve sunulan öneriler tespit edilecektir.

Yükseköğretim Kurulu’na ait <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinde bulunan arama motoruna belirlenen anahtar kelimeler yazılmış ve filtrelerden elde edilen tezlerden mükerrer olanlar çıkarıldıktan sonra 23 tezin buğuları incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre ilk yazılan tezin 1985 yılında yazıldığı, doktora düzeyinde bir çalışma yapılmadığı, tezlerde ele alınan konulardan çoğunluğunun muhakeme süreçleri olduğu, tezlerde en sık yer alan sorunun çocuk ve yetişkinlerin aynı hukuki düzenlemelere tabi olması sorunu olduğu ve buna karşılık en sık yapılan önerinin de çocukların yetişkinlerle aynı düzenlemelere tabi olmaması, çocuklara özgü ceza muhakemesi usullerinin geliştirilmesi önerisi olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler:Suçta sürüklenen çocuk, hukuk, metasentez,

ABSTRACT

Giresun University Institute of Social Sciences Department Department of Child

Rights Child Rights MA Programme

Thesis Name :Analysis Of Theses Written In The Field Of Law On Children

Dragged Into Crime In Turkey Using The Metasynthesis Method

Thesis Type :Master's Thesis

Supervisor :Prof. Dr.Yasemin MAMUR IŞIKÇI

Author :Zehra KARACA

Year :2025

Pages :95

This study aims to determine research trends and gaps based on theses written in the field of law on children dragged into crime in Turkey. For this purpose, it is aimed to determine the topics, problems, suggestions and differences in approaches to the subject addressed in the studies. For this purpose, the year in which the subject was started to be studied, the years in which the research was intensified, the keywords used, topics, problems and suggestions presented will be determined.

The determined keywords were typed into the search engine located at <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> belonging to the Council of Higher Education and the duplicates obtained from the theses were removed and the results of 23 theses were examined. According to the results of the study, it is seen that the first written thesis was written in 1985, no doctoral study was conducted, the majority of the topics addressed in the theses were trial processes, the most frequent problem in the theses was the issue of children and adults being subject to the same legal regulations and, on the other hand, the most frequent suggestion was that children should not be subject to the same regulations as adults and that criminal procedure procedures specific to children should be developed.

Key Words: Child dragged into crime, law, metasynthesis.

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AGO	: Adli Görüşme Odası
BM	: Birleşmiş Milletler
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇHSD	: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Tezlerin türlerine ilişkin bulgu tablosu	37
Tablo 2: Anahtar kelime tablosu.....	38
Tablo 3: Yazılan tezlerin yıllara göre durumu.....	40
Tablo 4: Tezlerin konulara dağılımı.....	41
Tablo 5: Tespit edilen sorunların sayısal dağılımı.....	73
Tablo 6: Tespit edilen önerilerin sayısal dağılımı.....	102

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Bulguların yorumlanması ve raporlanması süreci.....	36
Şekil 2: Anahtar kelime bulutu.....	39

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK İLKELERE UYGUNLUK/ETİK BEYAN.....	II
TEZ ÖZGÜNLÜK BEYANI.....	III
KILAVUZA UYGUNLUK BEYANI	IV
JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI	V
ÖN SÖZ.....	VI
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
İÇİNDEKİLER	XII

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	15
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI	18
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	19
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK KAVRAMI	21
2.2. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARLA İLGİLİ HUKUKİ MEVZUAT	22
2.3. DÜNYA'DA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK SORUNUNUN DURUMU.	26
2.4. TÜRKİYE'DE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK SORUNUNUN DURUMU	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. YÖNTEM.....	30
3.2. DESENİ.....	30

3.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ.....	32
3.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	33
3.5. GÜVENİRLİK VE GEÇERLİK (KODLAYICILAR ARASI UYUM, BAĞIMSIZ KODLAYICI DEĞERLENDİRMESİ)	33
3.6. BULGULARIN YORUMLANMASI VE RAPORLANMASI	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. TEZLERİN TÜRLERİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	37
4.2. ANAHTAR KELİMELERE YÖNELİK BULGULAR	37
4.3. YILLARA YÖNELİK BULGULAR.....	40
4.4. KONULARA YÖNELİK BULGULAR.....	40
4.4.1. Çocuk Ceza Muhakemeleri ve Yargılama Usulleri.....	41
4.4.2. Çocuk Suçluluğu ve Güvenlik Tedbirleri.....	43
4.4.3. Çocuk Adalet Sisteminin Geliştirilmesi.....	44
4.4.4. Çocuk Suçluluğunun Sosyolojik Boyutları ve Çocuk Suçluluğunun Nedenleri	45
4.4.5. Çocukların Gözaltı ve Tutuklanma Süreçleri.....	46
4.4.6. Cinsel Suçlar ve Suça Sürüklenen Çocuklar	47
4.4.7. Yargılama ve Rehabilitasyon Süreçleri.....	48
4.5. SORUNLARA YÖNELİK BULGULAR.....	49
4.5.1. Çocuk Ceza Yargılamasına İlişkin Sorunlar	49
4.5.2. Çocukların Damgalanması ve Örselenmesi	57
4.5.3. Çocukların Psikolojik ve Sosyal Destek Eksiklikleri.....	60
4.5.4. Sosyal İnceleme ve Destek Mekanizmalarına Yönelik Eleştiriler	62
4.5.5. Ceza ve Tedbir Politikalarına Yönelik Sorunlar	63
4.5.6. Uluslararası Standartlarla Uyumsuzluk.....	66
4.5.7. Cinsel Suçlar ve Akran Cinselliğine İlişkin Sorunlar	67
4.5.8. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine Yönelik Sorunlar	70
4.5.9. Çocuk Gözaltı ve Tutuklama Süreçlerindeki Sorunlar	71

4.6. ÖNERİLERE YÖNELİK BULGULAR.....	74
4.6.1. Çocuk Ceza Adalet Sistemine Yönelik Öneriler.....	75
4.6.2. Çocukların Damgalanmasını Önleme ve Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi.....	83
4.6.3. Sosyal İnceleme ve Destek Çalışmalarının Artırılması.....	86
4.6.4. Ceza ve Tedbir Politikalarına Yönelik Öneriler.....	90
4.6.5. Uluslararası Standartlarla Uyumlu Bir Sistem.....	96
4.6.6. Çocuk Haklarının Önceliklendirilmesi.....	97
4.6.7. Eğitim ve Önleyici Politikalar.....	98
4.6.8. Aile ve Çevresel Destek Mekanizmaları.....	101
4.7. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR KONUSUNDA İZLENEN PARADİGMA DEĞİŞİKLİĞİNE YÖNELİK BULGULAR	103
BEŞİNCİ BÖLÜM	
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	
KAYNAKÇA	110
EKLER.....	115

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU

Çocuk suçluluğu, genel olarak reşit olmayan, yani 18 yaşından küçük bir bireyin kanunlarda suç olarak tanımlanmış bir fiili işlemesi durumu olarak tanımlanmaktadır (Karataş ve Mavili, 2019: 1016). 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun (2004) 6. maddesinin 1/c bendine göre, 18 yaşını tamamlamamış kişiler çocuk olarak tanımlanır. Çocuk Koruma Kanunu’nda ise *suça sürüklenen çocuk* kavramı; “kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk” şeklinde tanımlanmaktadır.

Suça sürüklenen çocuk sorunu, uzun süredir önemli bir toplumsal mesele olarak varlığını sürdürmektedir. Resmî istatistikler, özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra çocuk suçluluğunda ciddi bir artış yaşandığını göstermektedir. Bu artışın, özellikle şiddet suçlarında belirgin olduğu; ülkemizde de benzer bir tablonun söz konusu olduğu görülmektedir (Topçuoğlu, 2014: 217).

Tarihsel süreç içerisinde, suça sürüklenen çocuklara ilişkin olarak hem hukuki zeminde hem de uluslararası düzeyde önemli düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin imzalanması ve bu sözleşmenin, kabul eden ülkeler üzerinde bağlayıcı etkisinin bulunması, suça sürüklenen çocuklar sorununu hukuk açısından daha da önemli bir konu haline getirmiştir. Bu nedenle taraf devletler; çocukların suça sürüklenme nedenlerini ortadan kaldırmak, onları korumak ve yargılama süreçlerinde haklarını güvence altına almakla yükümlüdür. Sözleşme’nin 40. maddesinde, suça sürüklenen çocuklara ilişkin yargılama sürecinde alınması gereken koruyucu tedbirler belirtilmiş ve bu süreçte, çocuk için “ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen, bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuk” ifadesine yer verilmiştir.

Bu hüküm gereğince, yasalara aykırı davrandığı iddia edilen, bu nedenle suçlanan (itham edilen) ya da yasayı ihlâl ettiği kabul edilen çocuk; başkalarında insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı ve değer anlayışını geliştiren, yaş durumu da dikkate alınarak toplumla yeniden bütünleşmesi sağlanan ve toplumla uyumlu bir şekilde muamele gören bir birey olarak ele alınmalıdır. Bu çocuklar, temel güvencelerin yanı sıra içinde bulundukları durumdan anne ve babalarının ya da ilgili diğer kişilerin haberdar edilmesi, gerekli hukuki yardımlardan yararlanabilme, kanun yollarına başvurabilme ve anlamadığı bir dilde yargılanması hâlinde ücretsiz tercüman desteği alabilme gibi birçok hak ve güvenceye sahiptir (İnan, 1995: 770–771).

29 Kasım 1985 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Pekin Kuralları'nın temel amacı, ceza adalet sistemi kapsamında yer alan suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılma süreçlerini en az zararlı geçirmelerini sağlamaktır. 1990 yılında kabul edilen Riyad İlkeleri ise çocukların suç oluşturan fiilleri henüz işlemeyen, yani çocuk suçluluğu ortaya çıkmadan önce önlemeyi hedefleyen düzenlemelerden oluşmaktadır. Bu ilkelerde, yargı karşısında suç işlediği tespit edilen çocukların özgürlüklerinin ellerinden alınmasının yalnızca son çare olması gerektiği; özgürlük kısıtlaması uygulanması durumunda ise bu sürecin mümkün olan en kısa sürede tamamlanması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, özgürlüğü kısıtlanan çocukların hakları konusunda bilgilendirilmeleri, tutuldukları kurumların niteliği ve bu kurumlarda görev yapan personelin asgari sahip olması gereken nitelikler belirlenmiştir (Sağlam, 2015: 27–28).

Günümüzde, hukuki zemindeki düzenlemeler suça sürüklenen çocuk sorununu tamamen çözmede yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, bu sorun tüm dünyada giderek derinleşmekte ve yaygınlaşmaktadır. Örneğin, Çin Halk Cumhuriyeti'nde toplumsal değişimlerin yarattığı sorunların da etkisiyle, son dönemlerde işlenen suçların yaklaşık %70'inin çocuklar tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Sadece Çin'de değil, Almanya hariç birçok Batı ülkesinde de çocukların suç işleme oranlarında artış gözlemlenmektedir. Bu bağlamda çocuk suçluluğu ile mücadele, günümüzün en önemli toplumsal sorunlarından biri hâline gelmiştir.

Yapılan araştırmalarda yoğun kentleşme, globalleşme ve bu saydıklarımızla birlikte ortaya çıkan problemlerin ocuk suçluluğuna sebep olduğu vurgulanmaktadır. Araştırmalarda, yoğun ve hızlı sosyal değişimlerin yol açtığı toplumsal dzensizliklerin de ocuk suçluluğuna neden olduğu vurgulanmaktadır (Özalp, 2024: 448). Suça sürüklenen ocuk meselesi, Türkiye açısından da güncel ve önemli bir sorun olarak gündemde yer almaktadır. Nisan 2024'te yayımlanan TÜİK verilerine göre, 2023 yılı sonu itibariyle ülke nüfusunun %26'sını çocuklar oluşturmaktadır (TÜİK, 19 Nisan 2024). Bu oran, toplam nüfus içerisinde önemli bir ocuk kitlesinin bulunduğunu ve bu kitlenin ciddi bir kısmının suça sürüklenme riski ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Yine TÜİK'in 2 Ağustos 2024 tarihli verilerine göre, 178.834 ocuk suça sürüklenme nedeniyle adli olaylarda güvenlik birimlerine başvurmuştur.

Çocukların, kendilerine özgü yargılama usullerine göre, ayrı ocuk mahkemelerinde yargılanmaları esastır. Ayrıca, ocukların kesinleşen cezalarının infazı da yetişkinlerden farklı ortamlarda gerçekleştirilmelidir. Suça sürüklenen ocuk kavramı, çocukların "suçlu" değil, suça itilmiş bireyler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çocuğun suç isnadı karşısındaki durumu dikkate alınarak; yargılama süreçlerinde çocuğun korunması ve esenliğinin öncelenmesi, hukuk disiplini açısından büyük önem taşımaktadır.

Suça sürüklenen ocuk sayısının azaltılması ve bu çocukların rehabilite edilerek topluma kazandırılması sürecinde hukuk disiplininin rolü büyüktür. Uygun hukuki yaklaşımlar geliştirilmediği sürece, bu çocukların yeniden suça karışma ihtimali yüksek olmaktadır. Bu nedenle, konuya ilişkin hukuki düzenlemelerin çok boyutlu olarak ele alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Her ne kadar bu konuda çok sayıda tez çalışması yapılmış olsa da, mevcut çalışmaların sunduğu hukuki yaklaşımların ve ele alınan konuların özelliklerinin belirlenmesi; hem hukuk disiplininin konuya nasıl yaklaştığını ortaya koymak hem de ele alınmamış alanları tespit etmek açısından önem arz etmektedir.

Bu doğrultuda, bu araştırma ile hukuk alanında yazılmış yüksek lisans ve doktora tezlerinden yola çıkılarak araştırma boşlukları ve eğilimlerin belirlenmesi,

ardından da tezlerde yer alan öneriler doğrultusunda çocuk suçluluğu ile mücadelede politika geliştirmeye yönelik yeni çözüm önerilerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Bu araştırmada, Türkiye’de akademik alanda suça sürüklenen çocuk konusunun hukuk alanında, hangi yıllarda çalışmaların başladığı, hangi yıllarda yoğunlaştığı, tespit edilen sorunlar ve sunulan önerileri tespit edilecektir.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye’de suça sürüklenen çocuklar konusuna ilişkin olarak hukuk alanında yazılmış tezleri inceleyerek, bu alandaki araştırma eğilimlerini ve mevcut boşlukları tespit etmektir. Bu doğrultuda, tezlerde ele alınan konular, sorunlar, öneriler ve konuya yönelik yaklaşım farklılıkları belirlenmeye çalışılacaktır.

Araştırma kapsamında, suça sürüklenen çocuklar konusunun hangi yıllarda çalışılmaya başlandığı, zaman içerisinde hangi dönemlerde araştırma yoğunluğunun arttığı, kullanılan anahtar kelimeler, ele alınan temalar, vurgulanan sorun alanları ve sunulan çözüm önerileri analiz edilecektir.

Bu amaçlar doğrultusunda şu sorulara yanıt aranacaktır:

- Konuyla ilgili ne tür tez çalışmaları yapılmıştır?
- Bu çalışmalarda hangi anahtar kelimeler kullanılmıştır?
- Suça sürüklenen çocuklar konusundaki tezler hangi yılda yazılmaya başlamıştır?
- Yıllara göre bu konuya olan akademik ilginin yoğunluk durumu nasıldır?
- Tezlerde hangi konular, sorun alanları ve çözüm önerileri öne çıkmaktadır?
- Ele alınan paradigmlar (konular, sorunlar, öneriler ve bakış açıları) açısından dönemsel farklılıklar gözlemlenmiş midir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İnsan hakları söylemindeki gelişmeler ve toplumların giderek daha karmaşık ve kaotik bir yapıya bürünmesi, hukuk alanında suça sürüklenen çocuk sorununa yönelik farklı yaklaşımların gündeme gelmesine yol açmıştır. Bu yaklaşımların tanınması ve araştırılması, hukuk alanında hem kapsamlı çalışmalar yapılması hem de etkili politikaların belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Suça sürüklenen çocuk olgusunun hukuk düzlemine taşınmasıyla birlikte, mesele yalnızca bireysel bir davranış değil, aynı zamanda yapısal ve toplumsal bir sorun olarak ele alınmaktadır.

Çocuğun bir suç işlemesi ve kolluk kuvvetlerine ihbar edilmesiyle birlikte, hukuki süreç resmen başlamaktadır. Bu süreç; öncelikle soruşturma aşaması, ardından kovuşturma aşaması ile devam etmekte; ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararın ardından istinaf ve temyiz yollarına başvurulmasıyla tamamlanmaktadır. Yargı sürecinin sonunda, çocuğun cezalandırılmasına karar verilmesi hâlinde infaz aşamasına geçilmekte ve infazın tamamlanmasıyla birlikte çocuk tahliye edilerek özgür birey statüsüne kavuşmaktadır.

Soruşturma aşamasından infazın sonuna kadar geçen süreçte, çocuk; kolluk birimleri, hâkim, savcı, avukat, sosyal inceleme uzmanı, zabıt katibi, mübaşir ve infaz koruma memurları gibi birçok adli personelle iletişim kurmak zorunda kalmaktadır. Bu süreç boyunca defalarca ifade vermek, mahkeme huzuruna çıkmak ve çeşitli resmi işlemlerden geçmek durumundadır. Görüldüğü üzere, çocuk suç işlediği andan itibaren hukuk sistemiyle yoğun bir şekilde etkileşim içine girmektedir. Bu nedenle, suç işleyen bir çocuğun hukuk disiplini açısından ayrıcalıklı ve özel bir yeri bulunmaktadır.

Bu araştırma ile suça sürüklenen çocuklara ilişkin mevcut çalışmaların hangi konulara yoğunlaştığı, hangi alanlarda eksikliklerin bulunduğu ve uzmanların henüz yeterince çalışmadığı boyutların neler olduğu belirlenmek istenmektedir. Ayrıca, tespit edilen sorunların hangi temalarda toplandığı ve bu sorunlara yönelik olarak hangi çözüm önerilerinin sunulduğu da analiz edilerek, hukuk disiplini açısından daha etkili müdahale ve politika geliştirme alanlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma;

- YÖK Tez arama motorundaki verilerle sınırlandırılmıştır.
- Tezlerle sınırlandırılmıştır.
- Erişime açık olan dokümanlarla sınırlandırılmıştır
- Türkçe dokümanlarla sınırlandırılmıştır.
- Makale, kitap, proje ve raporlar hariç bırakılmıştır.
- Yabancı ülke sistemlerini konu edinen çalışmalar hariç bırakılmıştır.
- Çalışmalara 2023 yılına kadar yapılan çalışmalar dahil edilmiştir.
- Anahtar kelimelerle <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>nde yapılan 4 aşamalı tarama neticesinde 23 tez çalışma alanı içerisinde kalmıştır. “suça sürüklenen çocuk” kavramı konu bakımından ceza hukukunun kapsamında yer almaktadır. Ceza hukuku ise ana bilim dalı olarak kamu hukuku ana bilim dalı kapsamındadır. İncelemeye alınan 23 tezden 6 nolu tez sosyoloji anabilim dalında yazılmış olmasına rağmen yazarının hakim olması, 20 nolu tezin ise kamu yönetimi anabilim dalında yazılmış olmasına rağmen yazarının avukat olması sebebiyle hem 4 aşamalı tarama kapsamında kalması hem suça sürüklenen çocuk içeriğine sahip olmaları hem de yazarlarının hukuk disiplinde eğitim almış olmaları nedeni ile çalışmaya dahil edilmiştir.
- Hukuk disiplini ile ilgili anabilim dallarında yapılan çalışmalarla, hukuk anabilim dalı dışında olup yazarlarının hukuk mesleğini icra eden kişiler olduğu çalışmalar dahil edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK KAVRAMI

Suçta sürüklenen çocuk kavramını açıklamadan önce, öncelikle “çocuk kimdir?” sorusunun yanıtlanması gerekmektedir. Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası düzenleme olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 1. maddesinde çocuk kavramı tanımlanmıştır. Bu maddeye göre, çocuğa uygulanabilecek olan herhangi bir yasaya göre daha erken yaşta reşit sayılma durumu hariç olmak üzere, on sekiz yaşına kadar her birey çocuk olarak kabul edilmektedir (ÇHDS, m. 1).

İç hukukta da benzer biçimde, Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Çocuk Koruma Kanunu’nda (ÇKK) çocuk kavramına dair tanımlara yer verilmiştir. Her iki düzenlemede de, 18 yaşını doldurmamış bireylerin çocuk sayıldığı belirtilmektedir. Bu çerçevede, başka bir kanuna göre birey reşit sayılsa dahi, TCK ve ÇKK bağlamında 18 yaşına kadar olan herkes çocuk kabul edilmektedir. Bu durum, çocuk tanımında mutlak yaş sınırının esas alındığını göstermektedir (Kitapçioğlu, 2024:90-91).

Suçta sürüklenen çocuk kavramı, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 3. maddesinde tanımlanmıştır. Bu maddeye göre, "kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma veya kovuşturma yürütülen ya da işlediği fiil nedeniyle hakkında güvenlik tedbiri uygulanmasına karar verilen çocuk", suçta sürüklenen çocuk olarak tanımlanır. Türkiye’de olduğu gibi birçok ülkede de "suçlu çocuk" yerine "suçta sürüklenen çocuk" kavramının kullanılması tercih edilmektedir. Bu yaklaşım, söz konusu çocukların yalnızca fail değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve ailesel koşullar nedeniyle mağdur olduklarını da ortaya koymaktadır (Şentürk Dizman, 2023: 1153).

2.2. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARLA İLGİLİ HUKUKİ MEVZUAT

Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı 6. Kongresi, 1980 yılında Venezuela'nın Caracas şehrinde toplanmış ve yargı önüne çıkarılan çocuk suçluların temel insan haklarının korunmasına yönelik bazı temel ilkeleri kabul etmiştir. Bu ilkeler, çocuk suçluların ıslahına ilişkin olarak Birleşmiş Milletler üyesi ülkelere rehberlik edecek bir model oluşturmayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu ilkelerle birlikte, uygulanması gereken asgarî koşulların da belirlenmesi hedeflenmiştir.

Çeşitli hukuk sistemlerinde, bu ilkelerin öngördüğü hedeflere ulaşılabilmesi için, özellikle suça sürüklenen çocuklara yönelik özel yasaların kabul edilmesi ve buna uygun düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu ilkeler, farklı hukuk sistemlerine uyarlanabilir biçimde düzenlenmiş olup; suç işleyen çocuklara yönelik işlemlerde asgarî standartları içermektedir. Esas olan, bu ilkelerin her koşulda ayırım gözetilmeksizin ve tarafsız bir şekilde uygulanmasıdır (Dirican, 2018:51-62).

Çocukların ceza sorumluluğu açısından alt yaş sınırı ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Bu konuda çağdaş yaklaşım, çocuğun gerçekleştirdiği fiil sonucunda oluşan cezai sorumluluğu yüklenmeye psikolojik ve sosyal açıdan hazır olup olmadığının değerlendirilmesine dayanmaktadır. Yani, çocuğun hukuka aykırı eylemi anlayıp isteyerek gerçekleştirme kapasitesinin bulunup bulunmadığına bakılmaktadır. Söz konusu ilkelerin uygulanmasının iki temel amacı vardır: birincisi çocuğun iyileştirilmesi, ikincisi ise orantılılıktır. İyileştirme amacı, suç işlemiş çocukların yargılandığı çocuk mahkemeleri ya da idari makamların işleyişinde adalet sisteminin odak noktasıdır. Ancak bu amacın yalnızca çocuk mahkemelerinde değil, genel mahkemelerde yargılanan çocuklar açısından da ön planda tutulması büyük önem taşımaktadır. İkinci amaç olan orantılılık ilkesi, çocuğun işlediği suçun ağırlığı ile uygulanacak ceza arasında dengeli bir ilişki kurulmasını ifade eder. Ancak burada yalnızca cezanın ağırlığı değil; çocuğun bireysel koşulları da dikkate alınmalıdır. Bu bireysel koşullar arasında çocuğun sosyal çevresi, aile yapısı, suçun yol açtığı zarar ve çocuğun kişisel durumunu etkileyen diğer etmenler sayılabilir (Aslan, 2008: 90–91).

Suça sürüklenen çocuklara ilişkin önemli uluslararası belgelerden biri olan *Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri* (Riyad İlkeleri), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1990 tarihli ve 45/112 sayılı kararla kabul edilmiştir. Riyad İlkeleri, diğer temel belgelerden farklı olarak, çocuğun suça sürüklenmeden önceki döneme odaklanmakta ve suçun önlenmesine yönelik çözüm arayışlarını içermektedir. Bu ilkelere göre amaç, çocuğun suç işledikten sonra cezalandırılması değil; suça yönelmesini engelleyecek alternatif uygulamaların geliştirilmesidir (Ağcaoğlu, 2020: 18).

Yine, BM Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1990 tarihli ve 45/113 sayılı kararla kabul edilen *Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları* (Havana Kuralları), insan hakları ve temel özgürlükler temelinde, çocukların özgürlüklerinin kısıtlandığı durumlarda maruz kalabilecekleri olumsuzlukları ortadan kaldırmayı ve topluma yeniden uyum sağlamalarını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu belge, özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklara yönelik asgarî koruma standartlarını ortaya koymaktadır (Bilican Gökkaya, 2022: 196).

Dünya genelinde birçok ülkede çocuk suçluluğunun hızla arttığı ve bu durumun çocuk suçluluğunu evrensel bir sorun hâline getirdiği görülmektedir. *BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*'nin 40. maddesinin 3(a) fıkrası, taraf devletlere ceza sorumluluğunun başlangıç yaşını standartlaştırma yükümlülüğü getirmemekle birlikte, yalnızca alt yaş sınırının belirlenmesini öngörmektedir. *Pekin Kuralları*'nın 4.1. maddesinde ise ceza sorumluluğunun başlangıç yaşının çok küçük olmaması gerektiği, bu yaş belirlenirken çocuğun zihinsel, psikolojik ve bilişsel olgunluğunun dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir.

Ülkelere göre ceza sorumluluğu yaşları farklılık göstermektedir. Örneğin:

- Fransa'da, 13 yaşını doldurmayan çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu çocuklar hakkında çocuk koruma kurumlarında veya gençlik mahkemelerinde resmî olmayan oturumlar düzenlenebilir; ayrıca hukuk mahkemelerinde dava açılarak koruma önlemleri alınabilir. 10–12 yaş arasındaki çocuklar için yalnızca güvenlik tedbirleri uygulanabilir. 13–17 yaş

arası çocuklara ise istisnai durumlarda "eğitici güvenlik tedbirleri" uygulanmaktadır.

- Pakistan, Ürdün ve Sudan'da, ceza sorumluluğu yaşı 7 olarak belirlenmiştir.
- Peru, Panama ve Belçika'da, ceza sorumluluğu 18 yaşında başlamaktadır.
- İngiltere'de, 10–13 yaş arasındaki çocukların, eylemlerinin hukuka aykırı olduğunu bilebilecek kapasitede olmaları durumunda ceza sorumluluğu doğmaktadır. 14–17 yaş arası çocuklar ise tam cezai sorumluluğa sahiptir. 18–20 yaş grubunda yer alan bireyler "genç yetişkin" statüsünde değerlendirilmektedir.
- Almanya'da, 14 yaşını doldurmayan çocuklar ceza sorumluluğu taşımazlar. Ancak çocuk 14 yaşını doldurmuş olsa bile hukuka aykırı davranışı algılama yetisi yoksa yine ceza sorumluluğu doğmaz. 18–24 yaş arasında "genç yetişkin" kategorisi uygulanmaktadır.
- İspanya'da, 18 yaş altındaki çocuklar cezai sorumluluktan muaftır. Bu durumda 'Ley Organica' adlı özel yasa hükümleri uygulanmaktadır (Yenisey, 2007: 3).

Türkiye'de çocuklara ilişkin temel hukuki düzenleme Anayasa'da yer almaktadır. Anayasa'nın 41. maddesinde "Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları" başlığı altında, "Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar." hükmüne yer verilmiştir. Ayrıca, Anayasa'nın 61. maddesi "Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler" başlığı altında, "Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır." hükmü ile çocukların korunmasına anayasal bir temel sağlamaktadır.

Anayasa'nın 41. maddesiyle, toplumun yapı taşı olan ailenin birliğinin ve huzurunun korunması, çocuklar için daha iyi yaşam koşullarının oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda devletin, çocukları istismar, şiddet, suç, uyuşturucu ve uyarıcı maddeler ile alkol gibi zararlı etkenlerden uzak tutmak için gerekli önlemleri alması öngörülmüştür. Anayasa'nın 61. maddesinde ise, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için devletin her türlü tedbiri alacağı belirtilmiş; bu

kapsamda çocuğun suça sürüklenmesinin önlenmesi ve yeniden topluma kazandırılması hedeflenmiştir (Ayhan, 2021: 14).

Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesi ise çocukların cezai sorumluluğuna ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Maddenin birinci fıkrasına göre, suçu işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış çocukların cezai sorumluluğu bulunmamakta ve bu kişiler hakkında yalnızca çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilmektedir.

Aynı maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarında ise yaş gruplarına göre farklı uygulamalar öngörülmüştür:

- 31/2. fıkra: Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış çocukların, işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde cezai sorumlulukları bulunmamaktadır. Bu çocuklar hakkında yalnızca çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilir. Ancak algılama ve yönlendirme yeteneği mevcutsa, verilecek cezalarda indirim uygulanır; örneğin ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine 12 ila 15 yıl, müebbet hapis cezası yerine ise 9 ila 11 yıl hapis cezası verilir. Diğer suçlar için öngörülen cezalarda ise yarı oranında indirim yapılır ve ceza 7 yılı geçemez.
- 31/3. fıkra: Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış olan çocukların cezai sorumluluğu vardır. Bu çocuklar için ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası 18 ila 24 yıl arasında, müebbet hapis cezası ise 12 ila 15 yıl arasında belirlenir. Diğer cezalarda ise üçte bir oranında indirim yapılır ve verilecek ceza 12 yılı geçemez.

TCK'nın 31. maddesi doğrultusunda, çocuklar için üç ayrı cezai sorumluluk kategorisi oluşturulmuştur:

- 12 yaşından küçük çocuklar: Cezai sorumlulukları yoktur; yalnızca güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

- 12–15 yaş arası çocuklar: Algılama ve yönlendirme yeteneklerine göre cezai sorumlulukları olup olmadığı belirlenir. Sorumluluğu olanlar için cezada indirim uygulanır.
- 15–18 yaş arası çocuklar: Cezai sorumlulukları vardır; ancak yaşları nedeniyle cezalarda belirli oranlarda indirim uygulanır (Polat, 2010: 70–71).

Türk hukuk sisteminde, yetişkinler için suç olarak tanımlanan fiiller çocuklar açısından da suç teşkil etmektedir. Ancak çocuklara özgü yargılama usullerinin uygulanması gerektiği anlayışıyla, 1982 yılında yürürlüğe giren Çocuk Mahkemeleri Kanunu ile çocukların yargılanmasına yönelik özel mahkemeler kurulmuştur. Bu mahkemeler, genel mahkemelerden farklı olarak çocuk odaklı, koruyucu ve eğitici bir yaklaşımı esas almaktadır (Karataş ve Mavili, 2019: 1019).

2.3. DÜNYA'DA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK SORUNUNUN DURUMU

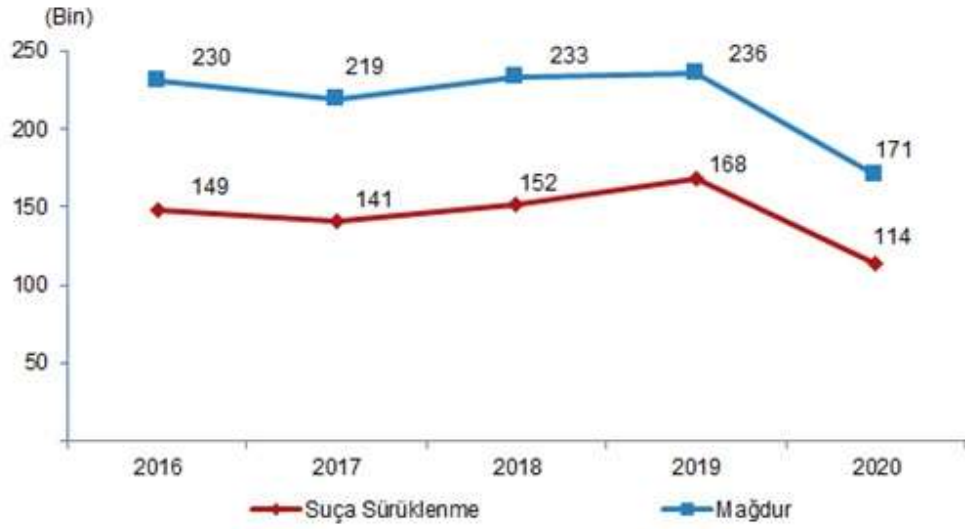
Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocuk suçluluğunu en fazla etkileyen kentleşme olgusudur. Suç işleyen erkek çocukların daha fazla işlediği suç çeşidi şiddet ve hırsızlık e iken, bu suçu işleyen çocukların sigara, uyuşturucu madde ve alkol kullanım oranlarında da yükselme görüldüğü tespit edilmiştir. İstatistiklere bakıldığında dünya ülkeleri arasında çocuk suçluluğuna dair verilerin artışının en fazla olduğu ülke Amerika Birleşik Devletleri'dir. Amerika'da 1980'li yıllardan 2000'li yıllara kadar %41 oranında artış görülmüştür. Çocuklarda en çok işlenen suç tipi malvarlığına karşı işlenen suçlardır. Almanya'da 2007 yılındaki verilere göre çocukların işlediği suçların oranı ülkede işlenen bütün suç oranına kıyasla %12'lik dilimi oluşturduğu söylenebilir. Rusya'da ise durum daha farklıdır. Çocuk suçluların oranı yetişkin suçlu oranına kıyasla %75 oranında fazlalık göstermekteyken suç işleyen çocukların yaşları genellikle 14 ila 17 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmüştür. İşlenen suçlara bakıldığında suç oranları tecavüz ve hırsızlıkta daha fazlayken cinayet, gasp suçlarının işlenme oranı nispeten azdır. Avusturalya da 2003-2007 yılları arasında yapılan incelemelerde cezaevlerinde bulunan suça sürüklenen çocuk sayısında her yıl %6 oranında artış olduğu görülmüştür. Çin'de yapılan bir araştırmada 2003 yılı için tutuklanan bütün suçlu bireylerin %9,1'ini çocuk suçluların oluşturduğu

tespit edilmiştir. Çocukların suç işlemesinin sebeplerine bakıldığında ise Afrika'da sosyo-ekonomik faktörler olan açlık, fakirlik, para ve diğer temel ihtiyaçlar, işsizlik gibi etmenlerin belirgin olduğunu, Asya ülkelerinde ise genellikle şehirleşme faktörünün çocukları suça ittiğini görüyoruz. Asya ülkelerinde gençlerde gittikçe arttığı görülen suç türleri genellikle şiddet uyuşturucu, kız çocuğu ticareti gibi suçlardır. Latin Amerika'da ise ekonomiye bağlı nedenlerle suç davranışları çoğunluğu oluşturmaktadır. Burada çocukların suç işlemesi özellikle işsizlik, evsizlik gibi sebeplerle ilişkilendirilmektedir (Ayhan, 2021:12-13).

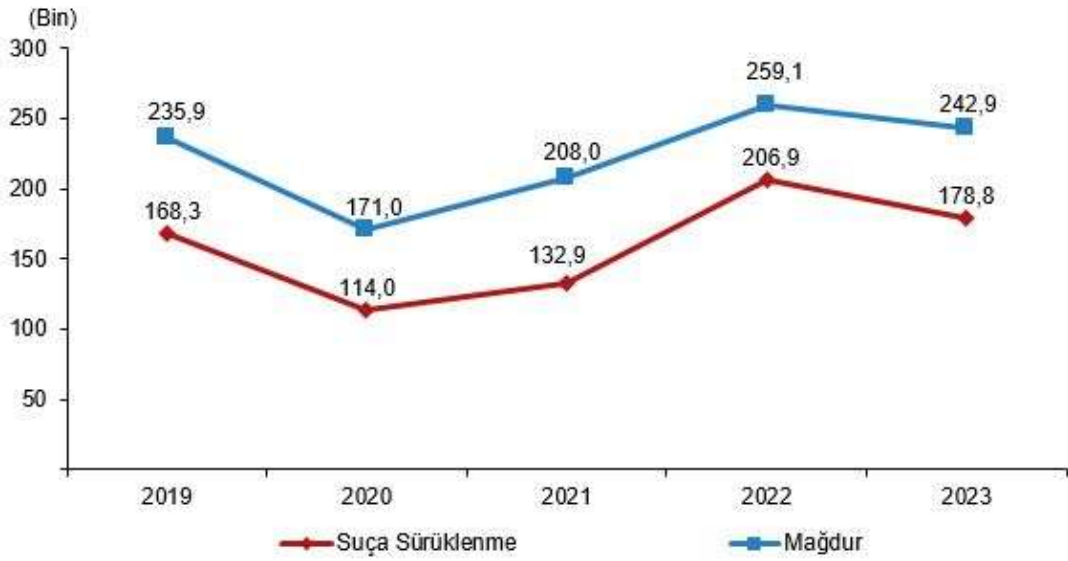
2.4. TÜRKİYE'DE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK SORUNUNUN DURUMU

Çocuk suçluluğunun bazı özellikleri evrensel iken bazı özellikleri ise ülkelere, toplumlara ve kültürlere göre değişiklik göstermektedir. Türkiye'de ise çocukların suçla karşı karşıya gelme durumları ilk defa genellikle kavga, tehdit gibi suçlarla olmaktadır. Alt seviyedeki sosyo-ekonomik donanımına sahip ailelerde yetişen çocukların suç işlemeye eğilimlerinin fazla olduğu görülür (Ayhan, 2021:13). Ülkemizde de çocukların suça sürüklenmesi sorununun her geçen gün artış göstermekte olup çocuk suçluluğunun artış göstermesinin birden fazla sebebi vardır. Bu sebepler literatüre göre, aile içi şiddet, ekonomik problemler, yeterli eğitim imkanlarının sağlanamaması, çocuk işçiliği bu sebepler arasında sayılabilir.

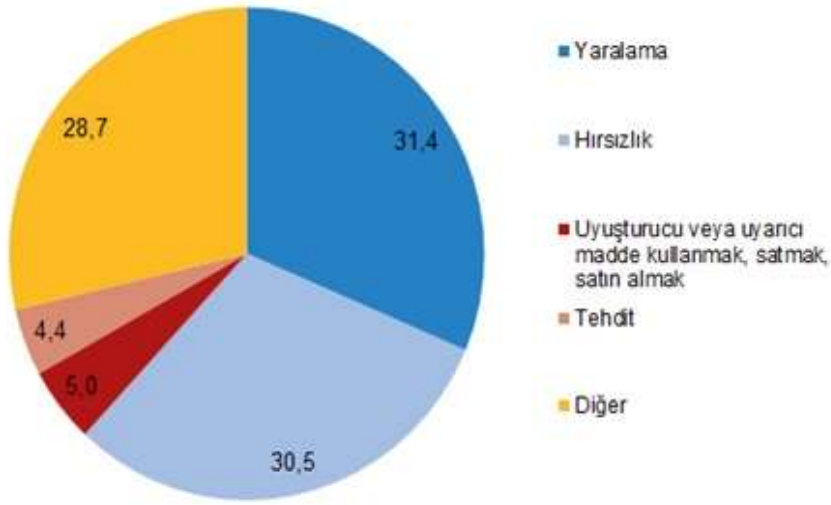
Türkiye'de yıllar içinde çocukların işlediği suç çeşitlerinin oransal olarak değişiklikler göstermekte olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalara göre Adalet Bakanlığı'nın 1975 yılındaki verileri incelendiğinde 1186 çocuk içerisinde en fazla orana sahip suçun %37 oranla adam öldürme suçu olduğunu, %32 oranla cinsel suçlar olduğu ve %27 oranla hırsızlık suçunun üçüncü sırada geldiğini görmekteyiz. 1998 yılında İzmir Buca İslahevinde mevcut 144 suça sürüklenen çocuk ile yapılmış olan araştırmada bu çocukların işlediği suçların %54 oranla mala yönelik suçları işledikleri, %27 ile şahsa yönelik suçların %18 ile cinsel suçların oluşturduğunu saptamıştır (Ayhan, 2021:13).

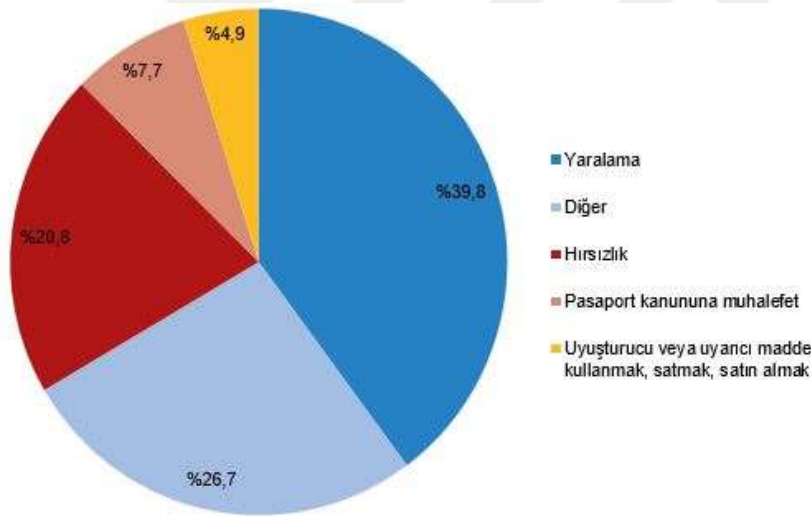
Grafik 1: Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2020 (TÜİK)

Grafik 2: Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2023 (TÜİK)

Grafik 3: Suça sürüklenen çocuklara isnat edilen suç türü dağılımı (%), 2020 (TÜİK)

Grafikteki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Grafik 4: Suça sürüklenen çocuklara isnat edilen suç türü dağılımı (%), 2023 (TÜİK)

Ülkemizde 2023 yılı verilerine göre çocuklar tarafından en fazla işlenen suçun %39,8 oranla yaralama suçu, ikinci olarak da %26,7 oranla hırsızlık suçunun olduğu görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, ele alınan problemi sorgulayıcı ve yorumlayıcı bir yaklaşımla ele alan; problemin yapısını ve anlamını derinlemesine anlamayı amaçlayan bir yöntemdir. Bu yöntemde hem bilinen hem de henüz ortaya konulmamış problemlerin algılanması ve bu problemlerin içerdiği olguların gerçekliğe uygun biçimde incelenmesi hedeflenir (Baltacı, 2019: 369–370).

Nitel araştırmalar, yorumlayıcı bir yaklaşıma dayalıdır ve araştırmacılar olgu ve olayları doğal ortamlarında gözlemleyerek ya da görüşme, doküman incelemesi gibi çeşitli veri toplama araçlarıyla analiz etmektedirler (Aydın, 2023: 10). Bu yöntem, elde edilen verilerin yalnızca nicel açıdan değil, içerik ve anlam yönünden de değerlendirilmesini mümkün kılar.

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi doğrultusunda seçilen 23 adet yüksek lisans ve doktora tezi incelenmiştir. Tezlerde kullanılan anahtar kelimeler, saptanan sorunlar ve önerilen çözüm yolları içerik analizi yoluyla ortaya konulmuştur. Böylece, yalnızca sayısal verilerle sınırlı kalmaksızın, içeriksel derinliğe sahip bütüncül bir değerlendirme yapılmıştır. Bu yaklaşım sayesinde, nicel ölçütlerin ötesine geçilerek daha kapsamlı ve bağlamsal bir analiz gerçekleştirilmesi mümkün olmuştur.

3.2. DESENİ

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemine dayalı doküman analizi deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, mevcut yazılı veya elektronik belgelerin sistematik biçimde incelenmesi yoluyla veri elde edilmesini sağlayan bir yöntemdir. Basılı ya da dijital ortamlarda yer alan materyallerin belirli amaçlar

doğrultusunda okunması, not alınması ve değerlendirilmesi süreciyle yürütülen doküman analizi, nitel araştırmalarda sıklıkla başvurulanan temel veri toplama tekniklerinden biridir (Sak, 2021: 230).

Bu çalışmada, suça sürüklenen çocuklar konusuna odaklanan ve hukuk alanında yazılmış yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Veri toplama sürecinde, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'ne (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) ait çevrim içi veri tabanında, belirlenen anahtar kelimeler ve filtreleme ölçütleri doğrultusunda ulaşılan tezler araştırma kapsamına alınmıştır.

Doküman analizi, araştırmacıya bir konu hakkında derinlemesine bilgi sunan yazılı materyalleri inceleme imkânı sağlar. Belgesel tarama olarak da bilinen bu yöntemde; araştırma amacına uygun kaynakların belirlenmesi, sistematik biçimde okunması, notların çıkarılması ve içeriklerin analiz edilmesi temel aşamaları oluşturmaktadır (Sak, 2021: 230–231).

Doküman analizinden elde edilen verilerin daha ileri düzeyde analiz ve yorumlanması amacıyla metasentez yöntemi tercih edilmiştir. Metasentez, yalnızca bulguları betimlemekle yetinmeyip, elde edilen verileri sentezleyerek mevcut bilgi birikimini genişletmeyi ve yeni yaklaşımlar geliştirmeyi hedefleyen yorumlayıcı ve metodolojik bir analiz biçimidir (Güneş, 2022: 83).

Bu bağlamda, uygulanan filtreleme süreci sonucunda ulaşılan tezlerin analizi yoluyla:

- Hangi konuların daha fazla araştırıldığı,
- Hangi alanların yeterince çalışılmadığı,
- Tezlerde tespit edilen sorunlar ve öneriler,
- Konunun çalışılmaya başlama yılı, hangi yılda kaç adet tez yazıldığı ve çalışılmayan yıllar metasentez yöntemiyle değerlendirilmiş ve çalışmanın bulgular kısmında sistematik şekilde sunulmuştur.

3.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Veri toplama sürecine arama kelime belirlenmesi ile başlanmıştır. Arama kelimeleri uzman görüşü alınarak ve literatür taranarak aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

- Suça sürüklenen çocuk/Çocuklar
- Suça sürüklenmiş çocuk/Çocuklar
- Suça itilmiş çocuk/çocuklar
- Suça itilen çocuk/çocuklar
- Çocuk suçluluğu
- Suçlu Çocuk/çocuklar
- Çocuk Adalet Sistemi
- Çocuk Dostu Adalet
- Çocuk Mahkemesi
- Çocuk Mahkemeleri
- Tutuklu Çocuk/Çocuklar
- Hükümlü Çocuk/Çocuklar
- Cezaevindeki çocuk/Çocuklar
- Suça Yönelen Çocuk/Çocuklar
- Suça Yönelmiş Çocuk/Çocuklar
- Çocuk Hükümlü
- Çocuk Tutuklu

Belirlenen anahtar kelimeler Yükseköğretim Kurulu'na ait <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinde bulunan arama motoruna yazılmış, aranacak alan: tez adı, izin durumu: tümü, tez türü: tümü filtreleri kullanılarak arama yapılmıştır. Tespit edilen tezler başlıklarına göre 4 aşamalı olarak taranmıştır;

⇒ İlk aşamada arama motoruna arama kelimeler girilmiştir.

⇒ Konu kısmına “hukuk” kelimesi yazılarak yalnızca hukuk alanında yazılan çalışmalar tespit edilmiştir.

- ⇒ Mükerrer tezler elendikten sonra sadece 32 Yüksek Lisans tezi belirlenmiştir.
- ⇒ Bunların içinden de erişim izni olmayanlar, yabancı dilde yazılanlar ve yabancı ülke sistemini konu edinen çalışmalar elenmiştir. Bu şekilde 23 adet teze ulaşılmıştır.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Tezlerde yer alan bulgular araştırma soruları ışığında kodlanarak tematik olarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda 4 adet tema, 27 adet alt tema ve 57 adet kod elde edilmiştir. Bu tema, alt tema ve kodlar Ek 1 de gösterilmiştir.

Temalar: Konu, Sorun, Öneri, Paradigma şeklinde 4 başlıktan oluşmaktadır.

3.5. GÜVENİRLİK VE GEÇERLİK (KODLAYICILAR ARASI UYUM, BAĞIMSIZ KODLAYICI DEĞERLENDİRMESİ)

Nitel araştırmalarda, araştırmacıların temel amacı insan ve grup davranışlarının “nasıl” ve “niçin” gerçekleştiğini derinlemesine anlamaktır. Bu yönüyle nitel araştırmalar, nicel araştırmalardan farklılık göstermektedir. Ancak sınırları kesin biçimde çizilemeyen ve nesnel ölçütleri tam olarak belirlenemeyen konuların araştırıldığı nitel çalışmalarda, ölçülebilir, güvenilir ve geçerli sonuçlara ulaşmak genellikle daha güçtür (Tutar, 2022: 119).

Güvenirlilik, bir ölçüm aracının aynı koşullarda tekrarlandığında benzer sonuçlar üretme derecesi olarak tanımlanır. Yani bir ölçüm süreci; aynı sembollerin, süreçlerin ve ölçütlerin tekrar edilmesiyle tutarlılık gösteriyorsa güvenilir sayılır (Gökçe ve Orhan, 2011: 142).

Geçerlilik ise, kullanılan ölçme ya da değerlendirme aracının gerçekten ölçülmek istenen olguyu ne ölçüde yansıttığını ifade eder. Geçerlilik, elde edilen bulguların doğruluğu ve mantıksallığı ile ilgilidir. Araştırma amacıyla uyumlu, uygun

veri toplama araçlarının seçimi ve araştırmacının tarafsızlığı, geçerliliğin sağlanmasında kritik rol oynamaktadır (Arslan, 2022: 397–398).

Bu çalışmada geçerlilik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla, lisansüstü tezler tarafsız biçimde ve üç ayrı zaman diliminde incelenmiştir. Farklı zamanlarda yapılan bu değerlendirmeler sayesinde tezlere farklı bakış açılarıyla yaklaşmış ve analizler arasında karşılaştırmalı tutarlılık gözlemlenmiştir.

Araştırmada kodlayıcılar arası uyumu sağlamak amacıyla Miles & Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik ilkeleri esas alınmıştır. Belirlenen 58 veri birimi, üç bağımsız kodlayıcı tarafından analiz edilmiş ve kodlayıcılar arası uyum oranı %91,38 olarak hesaplanmıştır. Kod tanımları önceden belirlenmiş, tüm süreç kod defteri aracılığıyla belgelenmiş, ayrıca kodlayıcılarla iki saati aşan uzlaşma oturumları gerçekleştirilmiştir.

Kodlayıcılar şu kişilerden oluşmaktadır:

- Bir asliye ceza mahkemesi hakimi
- Bir ağır ceza mahkemesi üye hakimi
- Bir cumhuriyet savcısı

Bu kişilerin tamamı aynı zamanda çocuk hakları alanında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Kodlama sürecine ilişkin kodlayıcı değerlendirme tablosu ekte sunulmuş, kodlayıcılar arası tutarlılık belgelenmiştir.

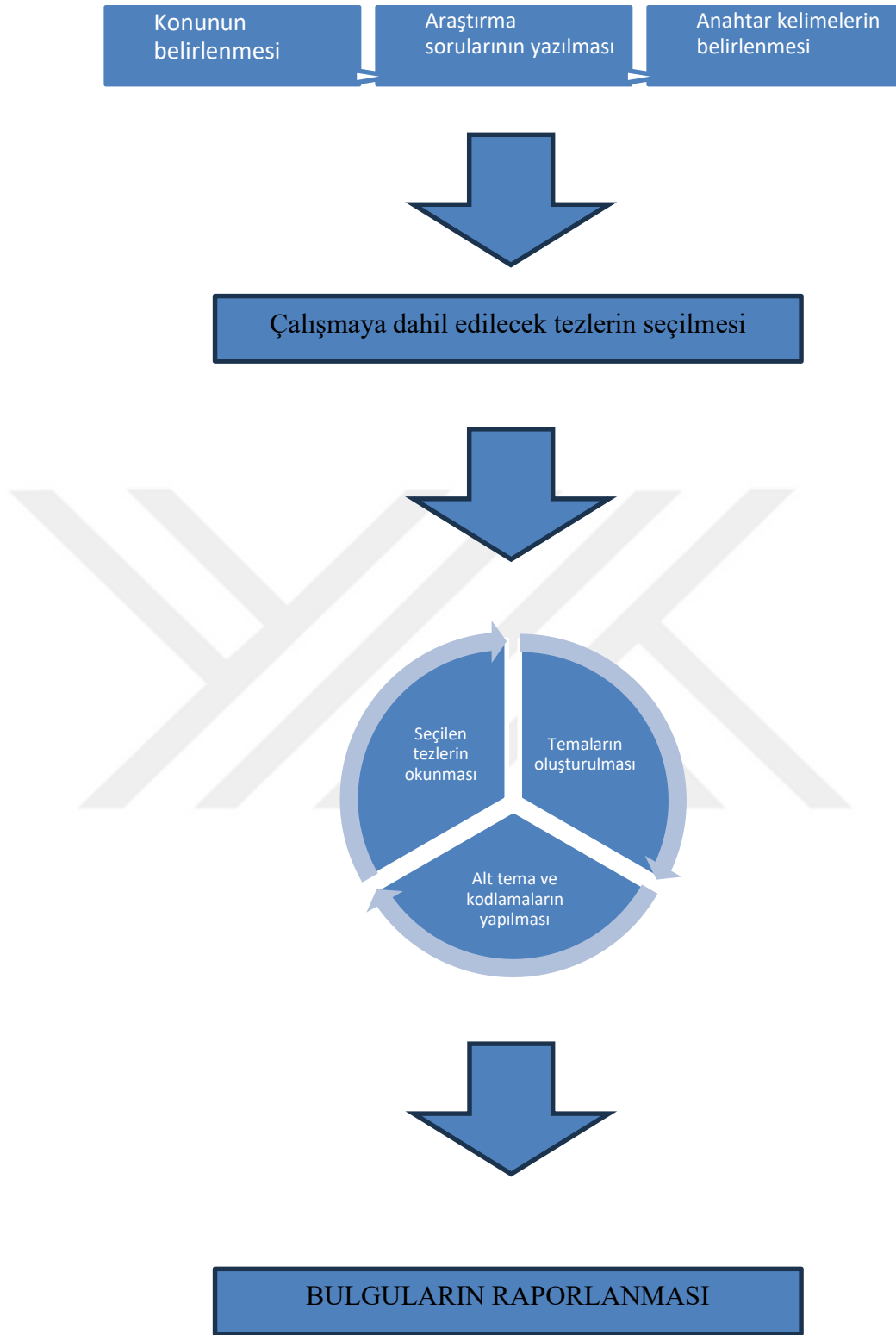
Sonuç olarak, elde edilen veriler ayrıntılı biçimde raporlanmış, tablolar hâlinde çalışmanın ek bölümüne yerleştirilmiş ve bu raporlar danışman öğretim üyesi ile paylaşılmış, karşılıklı teyit edilmiştir.

3.6. BULGULARIN YORUMLANMASI VE RAPORLANMASI

Bu aşamada, metasentezin sonuçları, literatüre veya uygulamaya nasıl katkı sağlayabileceği açısından yorumları bulguların uygulama ve politika yapımı açısından değeri tartışılmıştır.

Bu çalışmada bazı metinler, yapay zekâ destekli bir dil aracı (ChatGPT) kullanılarak yalnızca imla hataları ve anlatım bozuklukları düzeltilmek suretiyle dilsel düzenlemeye tabi tutulmuştur. Yapılan müdahaleler içeriksel nitelik taşımamakta, yalnızca dilsel bütünlük ve anlatım akıcılığını sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. İlgili tüm kaynaklara çalışmada açık biçimde yer verilmiştir.

Araştırma basamakları ve süreci aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 1: Bulguların yorumlanması ve raporlanması süreci

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. TEZLERİN TÜRLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Anahtar kelimeler ile suça sürüklenen çocuk konusunda hazırlanmış olan tezler taranmış ve hukuk alanında yazılan tezler ayrıştırılmıştır. Yapılan tarama sonucunda 32 adet yüksek lisans tezi çalışma alanına girerek bu tezlerin 9 tanesi erişime kapalı olması, yabancı dilde yazılması ve yabancı ülke sistemini konu alması sebebiyle kapsam dışı bırakılmıştır. Suça sürüklenen çocuk konusunda doktora düzeyinde bir çalışma yapılmamıştır. Bu durum suça sürüklenen çocuk konusunun doktora düzeyinde ilgi görmediğini göstermektedir.

Tablo 1: Tezlerin türlerine ilişkin bulgu tablosu

YL TEZİ	DOKTORA	TOPLAM
23	0	23

4.2. ANAHTAR KELİMELERE YÖNELİK BULGULAR

İncelenen tezlerin anahtar kelime bölümü incelendiğinde 1985-2011 yılları arasında yazılan tezlerde anahtar kelime bölümü yer almamaktadır. 2013 yılında yazılmış olan 6 numaralı tez dahil olmakla birlikte anahtar kelimeler bölümü yer almaya başlamıştır. Ancak bu arada 2022 yılında yazılmış olan 22 numaralı tezde de anahtar kelime bölümü bulunmamaktadır.

İncelenen tezlerde 55 farklı anahtar kelime kullanılmıştır. Kullanılan anahtar kelimelerden en çok “suça sürüklenen çocuk” kelimesi 11 kez, ardından “çocuk” kelimesi 6 kez, “çocuk koruma kanunu” kelimesi 5 kez, “çocuk suçluluğu” ve “soruşturma” kelimeleri 3’er kez kullanılmıştır. 41 adet kelime yalnızca 1’er kez kullanıştır.

Tablo 2: Anahtar kelime tablosu

Suçla sürüklenen çocuk	11
Çocuk	6
Çocuk Koruma Kanunu	5
Çocuk Suçluluğu	3
Soruşturma	3
Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	2
Çocuk Adalet Sistemi	2
Çocuk Ceza Adalet Sistemi	2
Çocuk Hakları	2
Çocuk Mahkemeleri	2
Çocukların Cezai Sorumluluğu	2
Onarıcı Adalet	2
Suç	2
Uluslararası Hukuk	2
Adil Yargılanma Hakkı	1
Akran Cinselliği	1
Bireysel Başvuru	1
Ceza	1
Ceza Adalet Sistemi	1
Ceza Sorumluluğu	1
Cezai Sorumluluk	1
Cezai Soruşturma	1
Cinsel İstismar	1
Çocuğun Üstün Yararı	1
Çocuğun Üstün Yararı	1
Çocuk Ceza Muhakemesi	1
Çocuk Hakları Sözleşmesi	1
Çocuk İnfazı	1
Çocuk Kovuşturması	1
Çocuk Rehabilitasyonu	1
Çocuk Soruşturması	1
Çocuklar Arasındaki Rızaya Dayalı Cinsel Eylemler	1
Gözaltı	1
Gözetim Görevlisi	1
İslah	1
İnfaz	1
İnfaz Hukuku	1
Koruma Tedbirleri	1
Korunmaya Muhtaç Çocuk	1
Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler	1
Nedensel Risk Faktörleri	1
Rıza	1

4.3. YILLARA YÖNELİK BULGULAR

Suçta sürüklenen çocuk konusunda yazılan ve erişime açık olan ilk tez 1985 yılında yazılmıştır. Ardından 1994 yılında ve 2006 yılında tezler yazılmaya devam edilmiştir.

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" 1989 yılında kabul edildiği göz önüne alındığında işbu sözleşmenin kabulünden sonra çocuk hakları alanında çalışmaların yapılması ve mevcut çalışmaların önem kazanması beklenirken bu alandaki çalışmalarda beklenen ilgi görülmemiştir. 1990-2000 yılları arasında suçta sürüklenen çocuk konusunda hukuk alanında tek bir çalışmanın yapılması akademik alanda suçta sürüklenen çocuk konusunun yeterli düzeyde çalışmadığı tespit edilmiştir.

2000-2010 yılları arasında yapılan tez çalışmalarında da 2006 ve 2009 yıllarında olmak üzere 2 adet tez çalışmasının mevcut olduğu, yine bu yıllar arasında da suçta sürüklenen çocuk konusunun yeteri kadar çalışmadığı görülmektedir.

2011 yılından sonra yapılan çalışmalar incelendiğinde suçta sürüklenen çocuk konusunda neredeyse her yıl bir çalışma yapıldığı, 2014, 2015 2017 yıllarında çalışma sayılarının 2'ye yükseldiği ve 2019, 2022 ve 2023 yıllarında sayının artarak bu yıllarda 3 çalışma yapılması konuya olan ilginin arttığı ve akademik alanda konunun önemli hale geldiğini göstermektedir.

Tablo 3: Yazılan tezlerin yıllara göre durumu

Yıl	1985	1994	2006	2009	2011	2013	2014	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023
Yüksek lisans	1	1	1	1	1	1	2	2	2	3	1	2	3	3

4.4. KONULARA YÖNELİK BULGULAR

Veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Tezlerde yer alan bulgular, araştırma soruları ışığında kodlanarak içerik analizi ile tespit edilmiştir. Analiz sonucunda 4 adet temadan ilki “konu” temasıdır. Konu teması başlığı altında 7 adet alt tema, 10 adet kod elde edilmiştir. Alt temalar çocuk ceza muhakemeleri ve yargılama usulleri, çocuk suçluluğu ve emniyet tedbirleri, çocuk adalet sisteminin geliştirilmesi,

çocuk suçluluğunun sosyolojik boyutları ve çocuk suçluluğunun nedenleri, çocukların gözaltı ve tutuklanma süreçleri, cinsel suçlar ve suça sürüklenen çocuklar, sistematik derlemeler ve yargılama ve rehabilitasyon süreçleri olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4: Tezlerin konulara dağılımı

Çocuk Ceza Muhakemeleri ve Yargılama Usulleri	14
Çocuk Suçluluğu ve Güvenlik Tedbirleri	3
Çocuk Adalet Sisteminin Geliştirilmesi	1
Çocuk Suçluluğunun Sosyolojik Boyutları ve Çocuk Suçluluğunun Nedenleri	2
Çocukların Gözaltı ve Tutuklanma Süreçleri	1
Cinsel Suçlar ve Suça Sürüklenen Çocuklar	1
Yargılanma ve Rehabilitasyon Süreçleri	1

4.4.1. Çocuk Ceza Muhakemeleri ve Yargılama Usulleri

Konu teması altında elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, "Çocuk ceza muhakemeleri ve yargılama usulü" alt temasının en çok çalışılan konu olduğu görülmektedir. Çalışmamızın genel bütünlüğü ele alındığında, bu durumun hukuk alanında yazılan tezlerin yoğunluğundan kaynaklandığı belirtilmelidir. Hukuk disiplini açısından bakıldığında, suça sürüklenen çocuk sorununu çocuğun suç işleyerek adalet sistemine dâhil olmasıyla başlayan bir süreç olarak değerlendirmek mümkündür. Bu aşamadan sonra, çocuğun yargılanması, infazı ve topluma yeniden kazandırılması gibi süreçler birbirini izlemektedir. Dolayısıyla, hukuk alanında yazılan tezler incelendiğinde, 23 yüksek lisans tezinin 14'ünün muhakeme ve yargılama usulü alt teması kapsamında yazılmış olması hukuk disiplini açısından olağan bir sonuçtur.

Bu konudaki ilk akademik çalışma olan Hacıoğlu (1985) tarafından yazılmış *Suçlu Çocukların Muhakemesi* başlıklı tezde, suçlu çocukların muhakeme süreci ele alınmış ve bu kapsamda çocuklar için yargılama ve sorumluluğun temel esaslarının ayrıntılı şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sulan (2013), suça sürüklenen çocuklara ilişkin yargılama sisteminin yapısını ele alırken;

Köksal (2014), çocukların ceza sorumluluğu kapsamını ve çocuklara özgü soruşturma aşamasını inceleyerek, davranışlarını yönlendirme yeteneği henüz yeterince gelişmemiş çocukların yetişkinlerden farklı şekilde cezai sorumluluğa tabi tutulması gerektiğini belirtmiştir.

Özdemir (2014), çocukların yargılanmasında soruşturma aşamasını incelemiş; Kaya (2015), İstanbul Anadolu Adliyesi Çocuk Mahkemelerinde açılan dava dosyalarını analiz ederek, çocuk yargılamasının çocukların haklarının korunması, esenliğinin sağlanması ve topluma yeniden kazandırılması açısından mevzuatla ilişkisini değerlendirmiştir.

Limoncu (2017), çocukların yargılanma sonrasında infaz rejimini ele alarak, infaz kurumları ve bu süreçte yaşanan sorunları incelemiştir.

Özmenli (2017), çocuk ceza muhakemesinde yargılama sürecini ele alarak çocuklara özgü uygulamalara odaklanmıştır.

Metin (2019), soruşturma ve kovuşturma aşamalarında çocukların yetişkinlere göre ayrık durumlarını Yargıtay içtihatları doğrultusunda değerlendirmiştir.

Sönmez (2019), çocuk ceza yargılamasında iç hukukta karşılaşılan eksiklikleri tespit ederek mevzuatın uluslararası sözleşmelere uyumlu hale getirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Özkan (2021), suça sürüklenen çocukların yargılama sürecini güncel yargı kararları eşliğinde incelemiştir.

Tula Kotan (2022), soruşturma sürecini *Çocuk Koruma Kanunu* 'nda belirlenen ilkeler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları, BM Çocuk Hakları Komitesi Sonuç Gözlem Raporları ile Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay kararları üzerinden değerlendirmiştir.

Demir (2022), çocuk yargılamasının ilk aşaması olan soruşturma evresini detaylı bir şekilde ele alarak, çocukların yaş gruplarına göre uygulanması gereken

işlemleri, koruyucu ve destekleyici tedbirleri, alternatif çözüm yollarını hem iç hukuk hem de karşılaştırmalı hukuk ve yüksek yargı kararları çerçevesinde incelemiştir.

Arıca (2023), aile, okul ve arkadaş çevresi gibi faktörler nedeniyle suça sürüklenen çocukların, Türk hukukundaki güncel mevzuat hükümleri çerçevesinde nasıl yargılandığını değerlendirmiştir.

Yıldırım (2023) ise, çocuk kavramı, çocuk hukukunun gelişimi, soruşturma evreleri ve çocuk yargı mercileri gibi konuları ele alarak suça sürüklenen çocukların soruşturma sürecini incelemiş; ayrıca koruma tedbirleri, çocuklara özgü düzenlemeler ve soruşturmanın sona erdirilme nedenlerini detaylı bir şekilde analiz etmiştir.

4.4.2. Çocuk Suçluluğu ve Güvenlik Tedbirleri

Araştırmada incelenen 23 yüksek lisans tezinden yalnızca üçünün doğrudan *çocuk suçluluğu ve emniyet tedbirleri* alt teması çerçevesinde yazıldığı tespit edilmiştir. Her ne kadar birçok tezde emniyet tedbirlerine dair çeşitli bilgilere yer verilmiş olsa da, konuyu doğrudan merkeze alan tez sayısı sınırlıdır. Bu durum, emniyet tedbirleri konusunun literatürde daha az derinlikli çalışıldığı alanlardan biri olduğunu göstermektedir.

Bu alt temada yer alan ilk çalışma, Tanrıkulu (1994) tarafından yazılmıştır. Yazar, emniyet tedbirlerini cezanın önemli bir alternatifi olarak değerlendirmiş ve bu tedbirleri suçlu çocuklar açısından incelemiştir. Tanrıkulu, emniyet tedbirlerinin çocuk adalet sistemi içinde taşıdığı önemi vurgulayarak, bu tedbirlerin cezalandırmadan ziyade iyileştirici işlevine dikkat çekmiştir.

Turan (2006) ise Türkiye koşulları açısından büyük önem taşıyan güvenlik tedbirleri konusunu ele almıştır. Tezinde, çocuklara yönelik uygulamaların çoğunlukla eğitici ve topluma kazandırıcı olmaktan çok cezalandırıcı ve intikamcı nitelikte olduğunu savunmuş; bir çocuğun sadece suç olarak tanımlanan bir fiili işlemiş olması nedeniyle ağır şekilde cezalandırılmasının, onun tüm yaşamını olumsuz

etkileyebileceğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda, çocuğa yönelik yaptırımların onarıcı adalet anlayışı çerçevesinde yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Kaya (2011), çalışmasında suça sürüklenen çocukların denetimli serbestlik sürecini incelemiştir. Denetimli serbestliği, mahkeme tarafından belirlenen koşul ve süre çerçevesinde, çocuk şüpheli, sanık ya da hükümlüye toplum temelli destek hizmetlerinin sunulduğu bir uygulama olarak değerlendirmiştir. Kaya, bu sistemin *onarıcı adalet* yaklaşımının bir yansıması olduğunu ve çocuğun özgürlüğünün tamamen kaldırılmadan, kontrollü şekilde kısıtlanarak, kendi ıslah sürecine katılımını mümkün kıldığını ifade etmiştir.

4.4.3. Çocuk Adalet Sisteminin Geliştirilmesi

Çocuk adalet sistemi, çocuğun sıfatına bakılmaksızın, adalet sistemine dahil olduktan sonra yalnızca “çocuk” olmasından kaynaklanan özel kanun, mahkeme ve uygulamaların bütününe ifade etmektedir. Daha özel olarak ifade etmek gerekirse, bu sistem içinde suça sürüklenen çocuğun konumu, maruz kaldığı adli süreçler ve bu süreçlere ilişkin yaklaşımlar akademik çalışmalarda önemli bir araştırma konusu hâline gelmiştir.

Bu temada yürütülen analizde, incelenen 23 tezden yalnızca birinin doğrudan “suça sürüklenen çocuk ve çocuk adalet sistemi” konusunu merkeze aldığı belirlenmiştir. Söz konusu çalışma, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı kapsamında hazırlanmış olmasına rağmen, yazarı aynı zamanda hukuk eğitimi almış bir avukattır. Bu yönüyle çalışma analize dahil edilmiştir.

İlgili tezde, çocukların hangi suç tiplerine eğilim gösterdiği, kamu otoritelerinin suça sürüklenmenin önlenmesine ilişkin aldığı önlemler, uluslararası ve ulusal hukuk düzenlemeleri, Yargıtay Ceza Daireleri ve Ceza Genel Kurulu kararları, Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru kararları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları, soruşturma ve kovuşturma süreçleri ile salıverme sonrası süreç bir bütün hâlinde değerlendirilmiştir.

Nurlu (2022) tarafından hazırlanan tezde, çocuk ceza adalet sistemi özellikle yargı kararları çerçevesinde analiz edilmiştir. Yazar, Türkiye’de yürütülen düzenlemelerin, suça sürüklenen çocukları korumayı, onları travmalardan uzaklaştırarak olumlu kişilik gelişimi için yeni fırsatlar yaratmayı amaçladığını ifade etmektedir. Bu doğrultuda, çocuğun ihtiyaçlarına göre bakım, eğitim, sağlık, danışmanlık ve barınma gibi hizmetlerin sunulduğu ve bu hizmetlerin bir ya da birkaçı ile desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

4.4.4. Çocuk Suçluluğunun Sosyolojik Boyutları ve Çocuk Suçluluğunun Nedenleri

Araştırmada incelenen tezlerden yalnızca iki tanesinin, suça sürüklenen çocukların suç davranışlarına yol açan nedenleri ve risk faktörlerini ele aldığı tespit edilmiştir. Bu durum, suçun bireysel ve toplumsal nedenlerine ilişkin konuların, çocuk adalet sistemi literatüründe sınırlı biçimde çalışıldığını göstermektedir.

Baysan Kobat (2009), "*Çocuk Hakları Işığında Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri*" başlıklı tezinde, çocuk ve yetişkin suçluluğunun nedenlerini matematiksel netlikle belirlemenin mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Yazara göre, bireylerin davranışlarını etkileyen çok sayıda faktör, olumsuz koşullar altında birleşerek suça yönelimi mümkün kılmaktadır. Bu doğrultuda, insanları suç işlemeye sevk eden yalnızca tek bir neden değil, çoklu ve birbirini tetikleyen nedenler zinciri suça karışmayı teşvik etmektedir. İlgili tezde suça sürüklenen çocuklar açısından da suçun tek bir nedene indirgenemeyeceği, çocuğu suça iten saiklerin çok boyutlu sosyal, psikolojik, ekonomik ve kültürel etkenlerle ilişkili olduğu belirtilmektedir.

Duruşan (2021) ise çalışmasında, 31 Aralık 2019 tarihine kadar Türkiye’de çocuk suçluluğu üzerine yapılmış araştırmaları sistematik olarak incelemiştir. Duruşan’ın tezi, hukuk alanında bu konuda yapılmış ilk ve tek sistematik derleme çalışması olma özelliğini taşımaktadır. Tezde, Türkiye’de çocuk suçluluğuna ilişkin mevcut araştırmaların suç davranışlarının nedenlerini ve risk faktörlerini yeterince kapsamlı biçimde ortaya koymakta yetersiz kaldığı ifade edilmiştir.

4.4.5. Çocukların Gözaltı ve Tutuklanma Süreçleri

Çocukların gözaltı ve tutukluluk süreçleri hem çocuk hakları hem de çocuk ceza adalet sistemi açısından oldukça hassas bir konudur. Bu süreçlerde yaşanan hak ihlalleri, ulusal ve uluslararası raporlarla sürekli olarak gündeme getirilmektedir. Bu bağlamda, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Türkiye Raporları dikkat çekici veriler içermektedir.

- 2018 yılı raporunda, tutuklu yargılanan çocuk sayısının 1.746'ya yükseldiği belirtilmiş, ayrıca 130 çocuğun terör suçu veya örgütlü suçlar nedeniyle hâlen tutuklu ya da hükümlü olduğu kaydedilmiştir.
- 2020 yılı raporunda, çocukların terör örgütü üyesi olma suçlamasıyla gözaltına alındığı ve tutuklandığı, çoğu zaman uzun süreli ve bazı durumlarda çocuklara özgü olmayan kurumlarda tutulduğu ifade edilmiştir.
- 2021 yılı raporunda, gözaltı merkezlerinde koşulların iyileştirilmesine yönelik adımlar atılmış olmasına rağmen kötü muamele iddialarının devam ettiği belirtilmiştir.
- 2022 yılı raporunda, çocukların uzun süreli tutukluluklarının ve çocuklara uygun olmayan kurumlarda alıkonulmalarının sürdüğü, bu duruma ilişkin endişelerin devam ettiği vurgulanmıştır.
- 2023 yılı raporunda ise, önceden haber verilmeden gerçekleştirilen uzak cezaevlerine nakillerin sürdüğü, bu durumun özellikle yoksul aileler ve çocuk mahkûmlar açısından aile ziyaretlerini olumsuz etkilediği ifade edilmiştir.

Araştırmada incelenen tezler arasında, çocukların gözaltı ve tutukluluk süreçlerinin genellikle çocukların yargılanması ve muhakemesi başlığı altında genel olarak ele alındığı görülmektedir. Ancak Gül (2019) tarafından hazırlanan tez, bu konuyu özel olarak merkeze alan tek çalışmadır. Gül, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (m. 37) olmak üzere birçok uluslararası çocuk hakları belgesinde açıkça ifade edildiği üzere, çocukların özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının yalnızca son çare olarak uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır.

4.4.6. Cinsel Suçlar ve Suça Sürüklenen Çocuklar

Hukuk düzleminde çocukların kendi aralarında gerçekleştirdiği cinsel davranışların suç olup olmadığına dair tartışmalar mevcuttur. Örneğin Özgenç (2020), on beş yaşını tamamlamış akran çocuklar arasında rızaen gerçekleştirilen cinsel ilişkilerin “suç” oluşturduğunu, suçun failinin erkek çocuk olduğu, kızın ise, bazı olaylarda yaş olarak erkekten büyük olmasına rağmen, “mağdur” olarak kabul edildiği yönünde kararlar verildiğini ve bu durumun tutarsız olduğunu belirtmektedir. Akran cinselliği konusunda Türk Ceza Kanunu 103. Maddede yalnızca sarkıntılık düzeyinde kalan fiiller mağdurun ya da velisinin şikayetine bağlı olarak soruşturma veya kovuşturma yapılacağı hususu düzenlenmiş olup sarkıntılık düzeyini aşan fiiller bakımından her iki tarafın rızasının olması ve her ki tarafın da çocuk olması durumunda bir cezasızlık durumu öngörülmemiştir.

Doktrinde aksi yönde birçok görüş olmasına rağmen, Yargıtay uygulaması, 12-15 yaş aralığında bulunan çocukların birbirlerine karşı, rızaya dayalı olarak gerçekleştirdikleri cinsel davranışları, TCK m. 103 kapsamında cinsel istismar olarak değerlendirmekte ve bu suçun failini de erkek çocuk olarak görmektedir. Bununla birlikte doğrudan konumuz olmasa da 15- 18 yaş aralığında bulunan çocuklar bakımından da benzer şekilde hareket edildiğini ve vücuda organ sokan erkek çocuğun reşit olmayanla cinsel ilişkiden sorumlu tutulduğunu ifade etmek gerekir (Karakehya, 2023:56).

Ağcaoğlu (2020), çalışmasında çocuklar arasındaki karşılıklı rızaya dayalı cinsel eylemlerde suça sürüklenen çocukların hukuki durumu incelemiştir. Toplumsal açıdan çocuklarda cinsel eğitime “tabu” oluşturularak yaklaşılması ve gerekli hassasiyetin gösterilmemesinin bir neticesi olarak, özellikle kendini tanıma ve ergenlik dönemlerindeki çocukların muhtemelen anlam ve neticelerini bile algılayamadan ani oluşan merak duygusuyla çocukların birbirine karşı ve karşılıklı rızalarıyla cinsel davranışlarda bulunması ile aynı çocuğun kendini kontrol edebilen bir yetişkinin baskısı veya ikna etmesiyle cinsel eylemlerde rol alması aynı bakış

açısıyla değerlendirmek kanımızca çocuk adaleti ilkelerine uygun düşmeyeceğini ifade etmektedir.

Yine Ağcaoğlu (2020), kanunda –sarkıntılık yapmak suretiyle cinsel istismar suçunda fiili işleyen kişinin de çocuk olması durumunda suçun şikâyet tabi kılınması hariç– cinsel suça dair düzenlemelerin hiçbirinde suça sürüklenmiş çocuk için başka bir düzenleme yapılmamış olduğunu başkaca bir ölçüt belirlenmediğini belirtmiştir. Bu durumda özellikle çocukların kendi aralarındaki rızanın mevcut olduğu cinsel ilişkiler bakımından yargılamalarsa çeşitli sorunlar olmuş ve olmaya devam etmekte olduğunu ifade etmiştir.

4.4.7. Yargılama ve Rehabilitasyon Süreçleri

İncelenen tezler arasında yalnızca bir adet tez, doğrudan *yargılama ve rehabilitasyon süreçlerini* konu edinmiştir. Her ne kadar bazı tezlerin sonuç ve öneri bölümlerinde, mevcut cezalandırıcı adalet sisteminden çıkarak daha özgürlükçü ve korumacı bir çocuk adalet sistemine geçilmesi gerektiği ifade edilse de, yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu mevcut sistemin içindeki soruşturma evresine ve mahkemelerin yargılama usullerine odaklanmıştır. Bu nedenle hukuk sisteminde yer alan onarıcı ve rehabilite edici adalet mekanizmalarının, akademik tezlerde yeterince ele alınmadığı görülmektedir.

Bu çerçevede, çocuklar için uygulanan uzlaştırma kurumu, yalnızca bir uyuşmazlık çözüm yöntemi değil; aynı zamanda cezalandırmadan farklı, rehabilitasyon odaklı bir yaklaşımın parçasıdır. Uzlaştırma, çocuğun savcılık ya da mahkeme önüne çıkmadan, sürecin örseleyici etkilerine maruz kalmadan, mağdurla uzlaşma yoluyla topluma kazandırılmasını hedeflemektedir. Bu nedenle, hukuk sisteminin aktif uygulayıcıları olan hukukçular tarafından, uzlaştırma gibi onarıcı adalet kapsamına giren kurumların akademik çalışmalarda ele alınması büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, Koç (2023) tarafından hazırlanan tez, suça sürüklenen çocuklar için uygulanan uzlaştırma kurumunu doğrudan ele alan tek çalışmadır. Koç, tezinde

uzlaştırmının özellikle uzlaşma kapsamına giren suçlarda çocuğun yargılama süreçlerine maruz kalmadan topluma kazandırılmasını amaçladığını belirtmektedir. Yazar, çocuğun uzlaştırılması sürecinin yalnızca alternatif bir muhakeme yolu olmadığını, aynı zamanda onarıcı adaletin uygulanabilirliğini ve etkinliğini artıran bir yöntem olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır.

4.5. SORUNLARA YÖNELİK BULGULAR

Araştırmada incelenen tezler doğrultusunda çocuk adalet sistemine ilişkin olarak öne çıkan başlıca sorun alanları şu şekilde belirlenmiştir:

- Çocuk ceza yargılamasına ilişkin yapısal ve işleyişsel sorunlar,
- Çocukların damgalanması ve örselenmesi, özellikle adli süreçlerde yaşanan psikolojik travmalar,
- Tıbbi, psikolojik ve sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği,
- Sosyal inceleme raporları ve destek hizmetlerine erişimdeki kurumsal sorunlar,
- Ceza ve güvenlik tedbirlerine ilişkin uygulamalardaki eksiklikler ve ölçsüzlük,
- Uluslararası standartlarla (BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, Havana Kuralları, Pekin Kuralları vb.) uyumsuzluk,
- Cinsel suçlar ve akran cinselliği konularında kavramsal, yasal ve uygulamaya ilişkin belirsizlikler,
- Çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik erken müdahale ve koruyucu politika eksiklikleri,
- Gözaltı ve tutuklama süreçlerinde çocuklara yönelik hak ihlalleri ve standart dışı uygulamalar.

4.5.1. Çocuk Ceza Yargılamasına İlişkin Sorunlar

Araştırma kapsamında analiz edilen tezlerde, çocuk ceza yargılamasına ilişkin olarak aşağıdaki temel sorun alanları tespit edilmiştir:

- Çocuk ve yetişkinlerin aynı hukuki düzenlemelere tabi tutulması:
- Çocuk ceza mahkemelerinin her ilçede bulunmaması:
- Yetersiz kadro ve altyapı eksikliği:
- Yargılama sürecinin uzun sürmesi ve çocuğun yararına uygun olmaması:
- Tarafların hukuki desteğe yeterince erişememesi:
- Uzmanlaşmış personel eksikliği:

4.5.1.1. Çocuk ve Yetişkinlerin Aynı Hukuki Düzenlemelere Tabi Olması

İncelenen tezlerde, çocuk ceza adalet sistemine yönelik olarak farklı yönlerden eleştiriler getirilmiş; mevcut sistemin çocukların gelişimsel özellikleri, korunma ihtiyaçları ve çocuk hakları çerçevesinde yetersiz kaldığı vurgulanmıştır.

Hacıoğlu (1985), çocuklara özgü ceza ve yargılama sistemine ilişkin mevzuatın genel ceza ve usul hukuku kurallarının neredeyse tamamını koruduğunu, yalnızca birkaç istisnai düzenleme yapıldığını tespit etmiştir

Köksal (2014), çocukların yetişkinlere kıyasla suça sürüklenme bakımından daha kırılgan olduklarını vurgulayarak, ön ödeme ve uzlaşma kurumlarının çocukların yüksek yararını gözeterek özel hükümlerle düzenlenmemiş olmasını önemli bir eksiklik olarak değerlendirmiştir.

Özdemir (2014), çocukların cezalandırıcı yaklaşımlar yerine önleyici ve destekleyici politikalarla karşılanması gerektiğini belirtmiş; çocuğun psikolojik, sosyal ve bilişsel gelişim sürecinin yetişkinlerden farklı olması nedeniyle ayrı düzenlemelere tabi tutulmasının adaletin gereği olduğunu savunmuştur.

Kaya (2015), çocuklara özgü bir sistem inşasının, sadece özel kanunlarla değil, aynı zamanda çocuklara özgü kurum ve makamların da oluşturulmasıyla mümkün olacağını vurgulamış; mevcut sistemin bu ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğunu belirtmiştir.

Özmenli (2019), Çocuk Koruma Kanunu'nun büyük ölçüde yetişkin ceza yargılamasından aktarılan kavram ve kurumlar temelinde şekillendiğini; bu yaklaşımın, çocuk merkezli bir hukuk anlayışının yerleşmesini engellediğini ve sistemin yüzeysel reformlarla sürdürüldüğünü ifade etmiştir.

Metin (2019), çocukların tutukluluğa ilişkin sürelerde yetişkinlerle aynı hükümlere tabi tutulmasının çocukların yararına aykırı olduğunu; gözaltı ve tutukluluk sürelerinin çocuklar için özel olarak düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Sönmez (2019), çocukların yetişkinlerle birlikte suç işledikleri durumlarda, davaların birleştirilmesinin genellikle genel ceza mahkemelerinde gerçekleştiğini; bu durumun çocuğun psikososyal gelişimine zarar verebileceğini ve adil yargılanma hakkını ihlal edebileceğini savunmuştur.

Gül (2019), gözaltı tedbirlerinin çocukların gelişimsel özelliklerine göre özel bir çerçevede düzenlenmesi gerektiğini; mevcut uygulamalarda Ceza Muhakemesi Kanunu'nun genel hükümlerine dayanılması nedeniyle çocukların haklarının yeterince korunamadığını ortaya koymuştur. Ayrıca belirli suçlar bakımından çocuklara gözaltı yasağı getirilmesinin önemine işaret etmiştir.

Ağcaoğlu (2020), cinsel suçlara ilişkin düzenlemelerde çocuk failer açısından farklılaştırılmış hükümlerin yer almamasının büyük bir boşluk oluşturduğunu, özellikle rızaya dayalı akran cinselliği gibi durumlarda çocukların yetişkinlerle aynı cezaî değerlendirmeye tabi tutulmasının çocuk haklarına aykırı olduğunu ifade etmiştir.

Özkan (2021), suça sürüklenen çocukların ifade ve sorgularının *Adli Görüşme Odaları* (AGO) aracılığıyla alınmasının yaygınlaştırılmasının çocuk yararına olduğunu belirtmiştir. AGO Yönetmeliği'ne göre bu odaların çocuk dostu adli süreçlerin sağlanmasında kritik bir role sahip olduğunu, ancak uygulamada bu imkânlardan yeterince faydalanılamadığını vurgulamıştır.

Tula Kotan (2022), hâlen geçerli sistemde cezai sorumluluğu olan çocuklar hakkında zorunlu ve indirim tabi hapis cezası öngörülmesini, “özgürlüğe müdahale son çare olmalıdır” ilkesinin açık bir ihlali olarak değerlendirmiştir.

Yıldırım (2023), Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmiş olmasına rağmen kapsamının dar olduğunu, birçok konuda Ceza Muhakemesi Kanunu'na atıf yapıldığını ifade etmiştir. Özellikle koruma tedbirleri (örneğin tutuklama ve adli kontrol) bakımından CMK hükümlerinin doğrudan uygulanmasının, çocuklara özgü yaklaşımı zayıflattığını belirtmiştir.

4.5.1.2. Çocuk Ceza Mahkemelerinin Her İlçede Bulunmayışı, Yetersiz Kadrolar

Çocuk adalet sisteminin sağlıklı işlemesi, kurumsal yapının varlığına bağlı olmasına rağmen incelenen tez araştırmaları, Türkiye genelinde kurulan çocuk mahkemeleri ile ilgili mekanizmanın yeterince yaygınlaştırılmadığını, her il-ilçe merkezinde kurulmadığını ve bu durumun suça sürüklenen çocukların yargılanmasında ciddi eşitsizliklere yol açtığını ifade etmektedir.

Hacıoğlu (1985), erken dönemde yaptığı çalışmasında, ülkede çocuk yargılamalarına ilişkin özel kadro ve kurumların yeterli olmadığını vurgulamış; en azından il merkezlerinde, yardımcı kuruluşlarla desteklenen çocuk mahkemelerinin kurulmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir.

Baysan Kobat (2009), mevzuatta yapılan değişiklikler ve son yıllarda yaşanan gelişmelerle birlikte yeni çocuk mahkemelerinin kurulmaya başlandığını belirtmiştir. Ancak Ankara, İstanbul, İzmir, Diyarbakır, Trabzon, Beyoğlu, Bursa, Denizli, Eyüp, Kadıköy, Kartal, Kocaeli ve Üsküdar gibi yalnızca 13 il ve ilçede çocuk mahkemesinin mevcut olduğunu, bu sayının ülke genelinde adaletin eşitliği açısından yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Yazar, çocuk mahkemelerinin tüm illerde kurulmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Özmenli (2017), çocuk mahkemelerinin kurulmadığı yerlerde çocukların, Çocuk Koruma Kanunu’nun sağladığı koruyucu hükümlerden yararlanamadığını; bu durumun çocukların adalet sisteminden dışlanmasına veya genel ceza yargılamasına tabi tutulmalarına yol açtığını belirtmiştir. Bu tür yerlerde, çocuklar adeta “koruma şemsiyesi” dışında kalmakta ve çocuk dostu yargılama ilkeleri ihlal edilmektedir.

Tula Kotan (2022) ise, soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin çocuklara özgü mekânlarda yürütülmesinin, çocuğun üstün yararı ilkesi gereği önemli olduğunu vurgulamıştır. Ancak pratikte henüz her il merkezinde çocuk mahkemesi ve çocuk bürosunun bulunmadığını; mevcut sistemde soruşturma işlemlerinin sıklıkla genel görevli Cumhuriyet savcıları tarafından yürütüldüğünü, bu nedenle çocukların sistematik olarak hak ettikleri uzmanlaşmış adli hizmetlere erişemediklerini ifade etmiştir. Yazar, çocuk mahkemeleri ve çocuk bürolarının her ilde kurulmasının artık ivedi bir ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

4.5.1.3. Çocuk Yargılama Sürecinin Uzun Sürmesi ve Çocuğun Yararına Uygun Olmaması

Çalışmamızda incelemiş olduğumuz lisansüstü tez çalışmalarında çocuk ceza yargılamasında aşamalarda ciddi boyutta hem yapısal hem de işleyişe yönelik sorunların varlığı işaret edilmektedir. Çocuk adalet sisteminde hem yargılamaların uzun sürmesi hem de çocuğun yararına uygun olmaması çocuk açısından hak kayıplarına sebep olabilmektedir.

Kaya (2015), davaların gereksiz yere uzamasında müdafî veya vekilin yanı sıra, mağdur, şikâyetçi ya da tanık gibi diğer ilgililerin duruşmalara katılmaması gibi faktörlerin etkili olduğunu belirtmektedir. Bu kişilerin duruşmalara katılmaktan kaçınmaları veya adres değişikliklerini bildirmemeleri, adaletin tecellisini geciktirmektedir. Yazar, devletin ilgili kişilere zamanında ulaşamamasını “adalet sisteminin büyük problemlerinden biri” olarak nitelendirmekte ve devletin gerekli önlemleri alması gerektiğini vurgulamaktadır.

Limoncu (2017), yalnızca ilk derece mahkemelerindeki değil, Yargıtay'daki temyiz aşamalarında da dava dosyalarının uzun süre bekletildiğini belirtmiştir. Bu süreçlerde suça sürüklenen çocukların tahliye edilemediği, hatta açık kuruma geçmek amacıyla temyiz haklarından vazgeçtikleri gibi örneklerin uygulamada görüldüğü ifade edilmiştir. Bu durum, adaletin hem zamanında hem de çocuk yararına işlemesi gerekliliğiyle bağdaşmamaktadır.

Nurlu (2022), çocuk ceza yargılamasında da tıpkı yetişkin sisteminde olduğu gibi süreçlerin işletildiğini, suça sürüklenen çocukların özel durumu dikkate alınmadan genel yargılama prosedürlerinin uygulandığını belirtmektedir. Bu nedenle çocukların dosyalarının sonuçlanması da yıllarca sürebilmekte, çocuk adalet sisteminin çocuklara özgü olması ilkesi ihlal edilmektedir.

Ağcaoğlu (2020), özellikle cinsel istismar suçlarında, faillerin “dini evlilik” gerekçesiyle meşruiyet kazanma çabalarının uygulayıcılar tarafından müsamaha ile karşılandığını, esas sorumluların cezasız kalabildiğini ifade etmektedir. Bu tür olaylarda suça sürüklenen çocukların ve mağdur çocukların uzun ve örseleyici yargılama süreçlerine maruz kaldığı belirtilmektedir.

Tula Kotan (2022), Adalet Bakanlığı'nın UNICEF iş birliğiyle hazırladığı "Çocuk Dostu Adliye" çalışmalarının, çocuğun üstün yararı, ayrı adliye girişi, personel eğitimi ve fiziki şartların çocuğa göre düzenlenmesi gibi temel ilkeleri kağıt üzerinde tanımlasa da uygulamada bu hedeflerin büyük ölçüde karşılanamadığını ifade etmektedir. Bu durum, hukukta iyi niyetli düzenlemelerin sahaya yansımadağına işaret etmektedir.

Arıca (2023), gizlilik ilkesinin çocuklar için mutlak biçimde uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak çocuk ve yetişkinin birlikte suç işlediği durumlarda dosyaların genel mahkemelerde yürütülmesinin, çocukları yetişkinlerle aynı yargı ortamına soktuğunu, bunun da çocuk ceza adalet sisteminin bileşenleriyle çeliştiğini ifade etmektedir. Bu durum, çocukların psikolojik ve hukuki güvenliğini tehdit edebilecek bir sürece dönüşmektedir.

4.5.1.4. Çocuk Ceza Yargılamasında Tarafların Hukuki Desteğinin Yetersiz Olması

Çocuk ceza adalet sistemi içerisinde görevlendirilen müdafii, yalnızca çocuğun hukuki temsilini üstlenmeyip aynı zamanda çocuğun yargılama sürecinde etkin temsil eden, haklarını koruyan ve sürecin çocuk hakları temelli bir yaklaşımla yürütülmesine katkı sağlayan önemli bir öznedir. Ancak incelenen lisansüstü tez çalışmalarında, müdafinin işlevselliği açısından çeşitli sorunların olduğuna dikkat çekilmektedir.

Kaya (2015), müdafilerin duruşmalarda sık sık mazeret bildirerek hazır bulunmadıklarını, çoğu dosyada son söz olarak kalıplaşmış ifadeler kullandıklarını ifade etmektedir. Bu durumun temel nedenleri arasında müdafilerin Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) kapsamında görevlendirilmeleri, çocuk ceza adaleti konusunda yeterli eğitime sahip olmamaları ve görevleri karşılığında aldıkları ücretin yetersizliği gösterilmektedir.

Özkan (2021), zorunlu müdafilerin yalnızca hukuki yardım sağlamakla sınırlı kalmamaları gerektiğini; aynı zamanda sürece dair gelişmeleri çocuğa anlayabileceği bir dille açıklamakla da yükümlü olduklarını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, çocuğun yargı sürecine anlamlı katılımını sağlamada müdafinin rehberlik işlevini ön plana çıkarmaktadır.

Tula Kotan (2022) ise, uygulamada aynı çocuk hakkında yürütülen işlemlerde her defasında farklı müdafilerin görevlendirilmesinin, hem çocuk açısından bir güven ilişkisi kurulamamasına hem de müdafinin süreci bütünlüklü biçimde takip edememesine neden olduğunu ifade etmektedir. Kotan, müdafinin sadece savunma göreviyle sınırlı kalmaması gerektiğini; aynı zamanda çocuğun korunma ihtiyacını değerlendirmesi, soruşturma işlemlerinin çocuk bürosunda görevli savcılar tarafından yürütülmesini sağlaması ve sosyal inceleme raporu alınması için ısrarcı olması gerektiğini belirtmektedir.

4.5.1.5. Çocuk Mahkemesinde (Ceza Adalet Sisteminde) Uzmanlaşmış Personel Eksikliği

Çocuk adalet sisteminin etkili ve çocuk haklarına duyarlı bir biçimde yürütülmesinde uzman personelin varlığı hayati önem taşımaktadır. Ancak incelenen yüksek lisans tezlerinin içerik analizine göre, sistemin temel sorunlarının uzman personel bulunmayışı ve mevcut çalışan personellerde çocuk hakları alanında uzmanlaşmanın sağlanamaması olduğu işaret edilerek bu durumun sistemin sağlıklı yürütülmesinde önemli problemler ortaya çıkardığı belirtilmektedir.

Tanrıkulu (1994), çocuklara yönelik emniyet tedbirlerinin uygulamasında yer alan personelin çocuk suçluluğu, çocuk psikolojisi ve eğitimi gibi alanlarda uzmanlaşmadığını belirtmekte; tedbir uygulayıcılarının alan bilgisi eksikliğinin çocukların örselenmesine neden olabileceğine dikkat çekmektedir. Benzer biçimde, Baysan Kobat (2009) da çocuk mahkemelerinde ve bu mahkemelerde görev yapan uzman kadrolarda ciddi yetersizliklerin olduğunu tespit etmiştir.

Kaya (2015) ise çocuk adalet sisteminin ülke genelinde yaygınlaşmasına karşın, bu kurumsal yapılarda görev yapacak personelde çocuk hakları eğitimi alma zorunluluğunun bulunmadığını, meslek içi eğitimlere ilişkin bir yükümlülük getirilmediğini ifade etmektedir. Bu durumun, çocuklara yönelik hak ihlallerinin sıklıkla yaşanmasına zemin hazırladığını vurgulamaktadır.

Özmenli (2017), çocuk koruma mekanizmasının temel yapı taşlarından biri olan Cumhuriyet savcılarının ve çocuk mahkemelerinin dahi birçok il ve ilçede bulunmadığını; bu nedenle çocukların koruma şemsiyesinden mahrum kaldığını ifade etmektedir. Aynı zamanda, çocukların suça sürüklenme nedenlerini ortaya koyacak sosyal incelemelerin yapılabilmesi için gerekli olan sosyal çalışmacı sayısının da ciddi ölçüde yetersiz olduğuna dikkat çekmektedir.

Sönmez (2019), her ne kadar yasa gereği çocukların ifadelerinin savcı huzurunda alınması gerektiği belirtilse de uygulamada bu kurala uyulmadığını ve kolluk kuvvetlerinin yeterli eğitime sahip olmamaları nedeniyle süreçte hak

ihlallerinin yaşanabildiğini belirtmektedir. Bu nedenle çocuk kolluğunun uzmanlaşmış ve sadece çocuklarla ilgilenen birimlerden oluşması gerektiğini önermektedir.

Tula Kotan (2022), soruşturma sürecinde çocuk dostu yapıların (örneğin çocuk büro savcıları, çocuk kolluk birimi, adli görüşme odaları, sosyal çalışma görevlileri) yeterince kullanılamamasının, personel eksikliğiyle açıklanamayacağını; bu gerekçenin çocuk hakları perspektifinden kabul edilemez olduğunu ifade etmektedir.

Nurlu (2022), mevzuatla çocuklara özgü yapılar kurulmuş olsa da tam anlamıyla uzmanlaşmanın sağlanamadığını, sosyal inceleme raporlarından da sistemli ve etkili biçimde yararlanılamadığını belirtmektedir. Bu da çocukların gelişim düzeylerine uygun bir yargılama sürecinden geçememeleri sonucunu doğurmaktadır.

Yıldırım (2023) ise özellikle sosyal çalışma görevlilerinin varlığına dikkat çekmekte, birçok ilçede bu görevlilerin hiç bulunmadığını ya da sayıca yetersiz olduklarını belirtmektedir. Bazı durumlarda bu boşluğun, rehber öğretmenlerle telafi edilmeye çalışıldığını; ancak bu uygulama çocuk koruma sisteminin uzmanlık esasına dayalı yapısını zayıflattığını ifade etmektedir.

4.5.2. Çocukların Damgalanması ve Örselenmesi

Tezlerde çocukların damgalanması ve örselenmesine ilişkin tespit edilen sorunlar şunlardır;

- Suça sürüklenen çocuk teriminin çocuk üzerinde damgalayıcı etkisi olması,
- Çocuk haklarıyla bağdaşmaması ve
- Çocuğun ceza adalet sistemine girmesiyle yaşadığı travma ve örselenmenin yeterince dikkate alınmaması

4.5.2.1. Suça Sürüklenen Çocuk Teriminin Çocuk Üzerinde Damgalayıcı Etkisi Olması, Çocuk Haklarıyla Bağdaşmaması

Çocuk ceza adalet sisteminde kullanılan dil ve terimler, çocuğun sistemle ilk temas anından itibaren üzerinde önemli psikolojik ve sosyal etkiler yaratmaktadır. Bu bağlamda “suça sürüklenen çocuk” kavramının, incelenen tezlerde hem hukuki hem de etik açısından eleştirilere konu olan bir ifade olduğu belirtilmiştir.

Gül (2019), hukukumuzda 18 yaşından küçüklerin suç şüphesi altında bulunduğu durumlarda "suça sürüklenen çocuk" kavramının kullanıldığını, ancak bu kavramın henüz yalnızca şüphe altında bulunan çocuklar için kullanılmasının uygun olmadığını belirtmektedir. Çocuğun gerçekten suça sürüklenip sürüklenmediği kesinleşmeden “sürüklenen” ifadesinin kullanılması, çocuk üzerinde bir ön kabul oluşturmakta ve bu durumun masumiyet karinesi ile çeliştiğini ifade etmektedir.

Gül (2019), bu çelişkinin özellikle Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'de düzenlenen masumiyet ilkesi ile açıkça çeliştiğini belirtmektedir. Benzer bir durumun 6284 sayılı Kanun kapsamında da yaşandığını, Anayasa Mahkemesi'nin kadına yönelik tedbir kararlarında “şiddet uygulayan” ifadesi yerine, “şiddet uyguladığı iddia edilen” şeklinde kavramların kullanılmasının gerektiğine karar verdiğini, bu doğrultuda tüm yargı yerlerine yazı gönderildiğini hatırlatmaktadır.

4.5.2.2. Çocuğun Ceza Adalet Sistemine Girmesiyle Yaşadığı Travma ve Örselenmenin Yeterince Dikkate Alınmaması

Çocukların ceza infaz kurumlarında kaldıkları sürece içinde bulundukları koşullar ve karşılaştıkları davranış biçimleri de çocuk adalet sistemiyle ilgili önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır.

Turan (2006), hâlihazırda ülkemizde yalnızca üç adet ıslahevinin bulunması nedeniyle, çocukların aileleriyle görüşmelerinin zorlaştığını belirtmektedir. Bu bağlamda en büyük sorunlardan birinin, çocuklara disiplin cezası olarak aileleriyle

iletişim kurmama yaptırımı uygulanması olduğunu ifade etmektedir. Oysa ocuğun kurumda bulunmasının başlı başına zorlayıcı bir durum olduğunu, bu nedenle söz konusu disiplin cezasının insani olmadığını vurgulamaktadır.

Limoncu (2017), cezaevlerinde uygulanan eğitim programlarının yalnızca insan hakları ve temel özgürlükler açısından değil, aynı zamanda suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılmasında işlevsel olması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak mevcut uygulamaların bu amaca ulaşmada yeterli düzeye ulaşamadığını ve çeşitli aksaklıkların sürdüğünü ifade etmektedir.

Sönmez (2019), mevzuatta çocuklara kelepçe takılamayacağının düzenlendiğini, yalnızca tehlikeli durumlarda kolluğın önlem amaçlı kelepçe kullanılabileceğinin belirtildiğini aktarmaktadır. Ancak hangi durumların tehlikeli sayılacağına ve alınacak önlemlerin ne olacağına ilişkin mevzuatta açık bir belirleme bulunmadığını vurgulamaktadır.

Özkan (2021), suça sürüklenen çocuğun yargılama sürecinde karşılaştığı tüm aktörlerin (kolluk görevlileri, Cumhuriyet savcıları, hâkimler) ocuğun bir birey olarak farklı özelliklere sahip olduğunu gözeterek hareket etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Çocuğun yaptığı fiilin sabit olması hâlinde dahi, süreci ve sonuçlarını algılama kapasitesinin bir yetişkinden düşük olabileceğine dikkat çekmektedir. Bu nedenle çocuğa anlaşılır bir dilde yaklaşılması, onun kendini ifade edebileceği bir iletişim tarzının benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Adliye ortamının ciddiyetinin çocuklar üzerinde baskı ve gerilim yaratarak onları ifade etmekte zorlayabileceğini, bu bağlamda hâkim ve savcının çocuğun yaş ve algı seviyesine uygun sorular sorması ve işlemleri açıklaması gerektiğini belirtmektedir. Bu yaklaşımın, çocuğun adalet sistemine güvenini artıracakđını ve sistemle yeniden bağ kurmasına katkı sunacağını ifade etmektedir.

Tula Kotan (2022), uygulamada suça sürüklenen çocukla ilk teması kuran kolluk birimlerinin çocuğu uzun süre müdafii olmadan gözaltında tuttuklarını ve çocukların olayları defalarca anlatmak zorunda bırakıldığını, müdafie ise yalnızca savcılığa gönderilirken haber verildiğini belirtmektedir. Bu uygulamanın çocuğun daha sürecin başında örselenmesine ve damgalanmasına neden olduğunu, ayrıca

hukuka aykırı şekilde elde edilen bu beyanlarla soruşturma sürecinin sürdürüldüğünü ifade etmektedir.

Nurlu (2022), olması gerekenin suça sürüklenen çocukların en az düzeyde soruşturma ve yargılama prosedürüne maruz bırakılması olduğunu, ancak gerçekte yetişkin ceza sistemiyle benzer tüm prosedürlerin çocuklara da uygulandığını vurgulamaktadır. Suça sürüklenen çocukların korunması, ıslah edilmesi ve topluma kazandırılması yönünde gerek hukuki düzenlemeler gerekse bu düzenlemelerin uygulanması ve yargı kararlarıyla denetlenmesi açısından yeterli önlemlerin alınmadığını ifade etmektedir.

4.5.3. Çocukların Psikolojik ve Sosyal Destek Eksiklikleri

Çocukların psikolojik ve sosyal destek eksikliklerine ilişkin tespit edilen sorunlar şunlardır;

- Çocuğun tıbbi, sosyal ve psikolojik durumunu dikkate alan kurum ve mekanizmaların yetersiz olması,
- Suça sürüklenen çocukların rehabilite konusunda yeterince desteklenmemesi ve topluma kazandırma konusundaki eksiklikler,
- Çocuğun sosyo-ekonomik sebeplerle suç işlemeye yönlendirilmesi.

4.5.3.1. Çocuğun Tıbbi, Sosyal ve Psikolojik Durumunu Dikkate Alan Kurum ve Mekanizmaların Yetersiz Olması

Çocukların ceza infaz kurumlarına gerek kabul sürecinde gerekse kalmaya devam ederken yaşanan süreçte karşılaştıkları sağlık ve psikolojik destek eksiklikleri de çocuk hakları açısından önemli bir sorun alanı olarak öne çıkmaktadır.

Turan (2006), kuruma yeni gelen çocuğun tüzük hükümlerine aykırı biçimde genellikle sağlık muayenesinin yapılmadığını, bulaşıcı hastalık taşıyıp taşımadığının bilinmediğini belirtmektedir. Ayrıca doktorların çocukların işledikleri suçları duyduklarında korktuklarını, koğuşları rahat gezemediklerini, bir kısmının ise

çocuklarla iletişim kurmakta güçlük yaşadığını ve küçüklerle hiçbir zaman psikolojik destek verilmediğini ifade etmektedir.

Limoncu (2017), Türkiye’de çocuk yargı ve infaz sistemi tasarımı, suça sürüklenen çocukların içtimai ve kültürel çevreyle bütünleşmesinin esas alınmadığını, kurumlarda psiko-sosyal çalışmacı sayısının yetersiz olduğunu ve kuruma gönderilen çocukların sayısının artması nedeniyle çocuklarla birebir ilişki kurulmasının zorlaştığını belirtmektedir.

Sönmez (2019), çocuğun çağrıldığı duruşmaya gelmemesi hâlinde mahkeme salonuna zorla getirilebileceğini; ancak bu durumun çocuğun psikolojisini olumsuz etkileyebileceğini ifade etmektedir. Çocukların hassas yapıda oldukları ve “çocuğun yüksek yararı” ilkesinin dikkate alınması gerektiği düşünüldüğünde, çocukların mahkeme salonuna zorla getirilmesinden, çocuk dostu ortamlarda — özellikle mahkeme dışında, sosyal araştırma görevlileri aracılığıyla — sorgularının yapılmasının daha uygun olacağını vurgulamaktadır.

4.5.3.2. Suça Sürüklenen Çocukların Rehabilitasyonunda Yeterince Desteklenmemesi ve Topluma Kazandırma Konusundaki Eksiklikler

Suça sürüklenen çocukların eğitim hakkına erişimi ile kurumsal destek yapılarının yeterli olmayışı, suça sürüklenen çocukların rehabilitasyon edilerek topluma yeniden kazandırılması sürecinde karşılaşılan en önemli güçlüklerden bir tanesidir.

Turan (2006), kurumda çalışan öğretmenler Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olması sebebiyle gereken atamaların da yeterli seviyede yapılamadığı için kurumdaki eğitimin sınırlı sayıdaki gönüllü öğretmen ile yapılmaya çalışıldığını, çocukların tutuklanmalarının eğitimlerini yarıda kestiğini, çoğu çocuğun devamsızlık ve yaş geçmesi sebebiyle okuldan atıldığını tespit etmektedir.

Turan (2006) ıslahevlerindeki çocukların durumu daha iyi olduğunu, onların okullarına devam ettiğini, çıraklık eğitiminin ise, çocukların çok küçük bir kısmına verildiğini, büyük çoğunluğunun boncuk işi yapmakta olduğunu ve seramik atölyesinde vakit geçirdiğini ifade etmektedir.

Limoncu (2017), sosyal hizmet uzmanı ve psikologların kimi yerde yetersiz sayıda olduğunu, kimi yerde ise hiç olmadığını, bu durumun özellikle çocukların psikolojik ve sosyal sorunlarıyla ilgilenme olanağını ortadan kaldırdığını belirtmektedir.

4.5.3.3. Çocuğun Sosyo-Ekonomik Sebeplerle Suç İşlemeye Yönlendirilmesi

Suçta sürüklenen çocuklar açısından hem suçun önlenmesi hem de yargılama sürecinde cezai sorumluluğu açısından içinde bulundukları sosyal ve ekonomik koşullar da göz önünde bulundurulmalıdır.

Sulan (2013), tüketim toplumunun yarattığı özendirme ve teşvikler sonucunda, korumasız ve ekonomik yoksunluk içindeki çocukların bu yönlendirmelerle oluşan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla suça yönelebileceğini ifade etmektedir.

4.5.4. Sosyal İnceleme ve Destek Mekanizmalarına Yönelik Eleştiriler

Sosyal inceleme ve destek mekanizmalarına yönelik tespit edilen esas sorun ise sosyal inceleme raporlarının yetersizliği ile bu raporlar hazırlanırken çocuğun ailevi, çevresel ve bireysel durumların dikkate alınmaması durumudur.

4.5.4.1. Sosyal İnceleme Raporlarının Yetersizliği ile Ailevi, Çevresel ve Bireysel Durumların Dikkate Alınmaması

Suçta sürüklenen çocukların adil yargılanması ilkesinin yerine getirilmesi ve bireysel koşullarının dikkate alınması açısından yargılama sürecinde sosyal inceleme raporlarının yerinde inceleme yaparak içeriklerinin doğru olması ve kapsamlı hazırlanması büyük önem taşımaktadır.

Kaya (2015), incelediği dosyalarda çocuk hakkında gerekli araştırmalar yapılmaksızın ve çocuğun bulunduğu koşullar yeterince yansıtılmadan sosyal

inceleme raporlarının düzenlendiğini, bunun da mahkemelerin sağlıklı ve çocuğun yararına uygun kararlar almasını engellediğini belirtmektedir.

4.5.5. Ceza ve Tedbir Politikalarına Yönelik Sorunlar

Ceza ve tedbir politikalarına yönelik tespit edilen sorunlar şunlardır;

- Ceza yerine onarıcı adalet ve rehabilitasyon yaklaşımlarının yetersiz uygulanması,
- Çocuk için özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlerin yaygın bir şekilde kullanılması ve bu durumun çocuk haklarına aykırı olması,
- Çocuk suçluluğuna yönelik koruyucu ve önleyici politikaların yetersizliği.

4.5.5.1. Ceza yerine onarıcı adalet ve rehabilitasyon yaklaşımlarının yetersiz uygulanması

Çocuk adalet sisteminde özgürlüğü kısıtlayıcı cezaların hâlâ yaygın biçimde uygulanması hem çocuğun yüksek yararı ilkesine hem de rehabilitasyon odaklı yaklaşımlara uygun düşmemektedir.

Baysan Kobat (2009), çocuk mahkemelerinin çocuğun eğilimlerini ölçme, psikolojisini değerlendirme ve bu veriler doğrultusunda yaşamını yönlendirme amacıyla herhangi bir tedbir uygulama yetkisine sahip olmadığını ifade etmektedir.

Limoncu (2017), her ne kadar özgürlüğü bağlayıcı cezaların yerine alternatif uygulamalar geliştirilmiş olsa da, özgürlükten yoksun bırakmanın ceza adaleti sistemleri içinde hâlâ zorunlu bir yaptırım türü olarak sürdüğünü belirtmiştir.

Tula Kotan (2022) ise, mevcut sistemde suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında iki ayrı yaş grubuna göre indirimli ancak zorunlu hapis cezası öngörülmesinin, çocuklara yönelik özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlerin “son çare” olması ilkesini açıkça ihlal ettiğini vurgulamaktadır. Ayrıca uygulamada tutukluluk tedbiri alınan çocukların çocuk eğitim evleri yerine doğrudan cezaevlerine gönderilmesinin, telafisi imkânsız zararlara yol açtığını tespit etmektedir.

4.5.5.2. Çocuk İçin Özgürlüğü Kısıtlayıcı Tedbirlerin Yaygın Bir Şekilde Kullanılması ve Bu Durumun Çocuk Haklarına Aykırı Olması

Çocuk ceza adalet sisteminde “özgürlüğün kısıtlanmasının son çare olması” ilkesinin uygulamada yeterince karşılık bulamaması literatürde yaygın olarak eleştirilmektedir.

Bu çerçevede Özdemir (2014), suça sürüklenen çocuklar açısından adlî kontrol tedbirleri yerine daha çok tutuklama kararı verildiğini ifade etmektedir.

Kaya (2015) ise, çocuk ceza adalet sisteminin zayıf yönlerinden birinin cezalandırmanın son çare olmaması ve mahkemelerin mahkûmiyet yerine seçenek tedbirlere hükmedememesi olduğunu belirtmektedir.

Metin (2019), Çocuk Koruma Kanunu’ndaki “adlî kontrol tedbirinden sonuç alınamaması veya alınamayacağının anlaşılması hâlinde tutuklama kararı verilebileceği” yönündeki düzenlemenin belirsiz ve yerinde olmadığını, bu ibarenin hangi kıstaslara göre değerlendirileceğinin açık olmaması nedeniyle keyfiliğe yol açabileceğini vurgulamaktadır. Metin, yalnızca kanaate dayanarak çocuğun tutuklanmasının çok ağır bir yaptırım olacağını ve bu durumun çocuk yararının gözetilmesi ilkesine aykırı düştüğünü savunmaktadır.

Benzer şekilde Tula Kotan (2022) da mevcut sistemde suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında iki ayrı yaş dönemine göre yetişkinlere kıyasla indirimli ancak zorunlu hapis cezası öngörülmesinin, özgürlüğe müdahalenin “son çare olması” ilkesine açıkça aykırı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca uygulamada, tutukluluk tedbiri uygulanan çocukların çocuk eğitim evleri yerine doğrudan cezaevlerine gönderilmesi nedeniyle telafisi imkânsız sonuçların doğduğunu ifade etmektedir.

4.5.5.3. Çocuk Suçluluğuna Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaların Yetersizliği

Çocuk adalet sistemi kapsamında, suçun önlenmesi ve çocuklara yönelik koruyucu politikaların güçlendirilmesinin zorunlu olması gerekliliği sıkça üzerinde durulan bir husustur.

Bu bağlamda Kaya (2011), çocuğun suç işlemeye yönelmeden önce durdurulmasının önemine dikkat çekmekte; gerektiğinde ise çocuğa yaptığı eylemi telafi etme olanağının tanınması gerektiğini ifade etmektedir. Kaya'ya göre, çocuk doğru ile yanlış öğrenmiş olsa bile bu doğrultuda davranışlarını şekillendirmesi zaman alabilmektedir.

Limoncu (2017) ise, suçun önlenmesi veya azaltılmasına yönelik çalışmaların her dönem öncelikli projeler arasında yer almasına rağmen, suçun modern dönemde hâlâ önemli bir sosyolojik sorun olarak varlığını sürdürdüğünü tespit etmiştir.

Tula Kotan (2022), ceza sorumluluğu bulunan suça sürüklenen çocuklar hakkında ceza muhakemesi süresince koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanamayacağına dair yaygın yaklaşımın, çocuğun yalnızca fail olarak görülmesine neden olduğunu; bu durumun da çocuğun korunma ihtiyacı içinde olan bir birey olarak ele alınmasına engel teşkil ettiğini ve çocuklara yönelik bütüncül bir yaklaşımın benimsenmediğini belirtmektedir.

Öte yandan Arıca (2023), çocuklara güvenlik tedbiri kapsamında tekerrür hükümlerinin uygulanamayacağı yönündeki düzenlemenin mağdur ve toplum açısından adil olmadığı görüşündedir. Özellikle suçu meslek edinmiş ve yetişkinlerce suça itilen çocuklar açısından tekerrür hükmünün uygulanmasının caydırıcı bir etki yaratabileceğini savunmaktadır.

4.5.6. Uluslararası Standartlarla Uyumsuzluk

Uluslararası standartlara uyumsuzluk ile ilgili tespit edilen sorunlar şunlardır;

- Uluslararası sözleşmelerde yer alan çocuk hakları ile Türk hukuku arasındaki uyumsuzluklar,
- Çocuk adalet sisteminde koruyucu tedbirlerin uygulanmaması ve çocukların "suça sürüklenen" olarak damgalanması.

4.5.6.1. Uluslararası Sözleşmelerde Yer Alan Çocuk Hakları ile Türk Hukuku Arasındaki Uyumsuzluklar

Çocuk adalet sistemi bağlamında ulusal mevzuat ile uluslararası düzenlemelerin birbiri ile uyumlu olmadığı ve bu durumun çocuk haklarını ihlal ettiği incelenen lisansüstü çalışmalarda ifade edilmektedir.

Kaya (2015), Türk hukuk mevzuatında suça sürüklenen çocuklara ilişkin hükümlerin çoğunun uluslararası insan hakları hukuku normlarıyla görünüşte uyumlu olduğunu; ancak sistem yakından incelendiğinde, çocukların haklarının korunması, esenliklerinin sağlanması ve topluma yeniden kazandırılmaları açısından ciddi yetersizlikler içerdiğini tespit etmiştir.

Benzer şekilde Özmenli (2017), Çocuk Koruma Kanunu’nun 1. maddesinde “korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesinin” amaçlandığının belirtildiğini hatırlatmakta; ancak kanunun bu noktada çocuklar arasında ikili bir ayrıma gitmesinin sorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Özmenli’ye göre, suça sürüklenen çocukların, korunma ihtiyacı olan çocuklardan ayrı değerlendirilmesi en çok korunmaya muhtaç çocukların sistem dışında bırakılmasına yol açmakta ve bu durum, taraf olunan uluslararası sözleşmelere de aykırılık teşkil etmektedir.

Sönmez (2019) ise hem uluslararası hem de ulusal mevzuatta çocuk tanımına ve çocuklara özgü yargılamalarda uygulanması gereken kurallara yer verildiğini,

Pekin Kuralları, Riyad ve Havana Kuralları gibi temel belgeler hakkında bilgi sunulduğunu; ancak tüm bu düzenlemelere rağmen, iç hukuk mevzuatımızda çocuk yargılamasına ilişkin önemli eksikliklerin halen bulunduğunu ifade etmektedir.

4.5.6.2. Çocuk Adalet Sisteminde Koruyucu Tedbirlerin Uygulanmaması ve Çocukların "Suça Sürüklenen" Olarak Damgalanması

Çocuk adalet sisteminde kullanılan dilin çocuk üzerindeki olumsuz etkisi, hak temelli yaklaşımlar açısından dikkatle değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur.

Gül (2019), hukukumuzda 18 yaşından küçüklerin suç şüphesi altında bulunduğu durumlarda “suça sürüklenen çocuk” kavramının kullanıldığını, ancak bu kavramın henüz suça ilişkin kesin bir hüküm verilmemiş çocuklar için kullanılması bakımından doğru olmadığını belirtmektedir. Çocuğun suça sürüklenip sürüklenmediği henüz belli değilken “sürüklenen” ifadesinin kullanılması, çocuk üzerinde suçluluğa ilişkin bir ön kabul anlamı taşıdığı için masumiyet karinesiyle çeliştiğini ve bunun hem Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile uyumsuzluk yarattığını ifade etmektedir.

Benzer şekilde Nurlu (2022) de, suça sürüklenen çocukların işlemlerin en başından itibaren öncelikle çocuk olarak değil, suç işlemiş bireyler olarak muamele gördüğünü belirtmekte ve bu yaklaşımın çocukların yüksek yararını zedelediğine dikkat çekmektedir.

4.5.7. Cinsel Suçlar ve Akran Cinselliğine İlişkin Sorunlar

Cinsel suçlar ve akran cinselliğine ilişkin sorunlar şunlardır;

- Çocuklar arasındaki akran cinselliği ile ilgili yasal düzenlemelerin eksikliği ve bu durumun çocukların cezalandırılmasına yol açması,
- Mağdur ve suça sürüklenen çocukların eşit bir şekilde korunmaması.

4.5.7.1. Çocuklar Arasındaki Akran Cinselliği ile İlgili Yasal Düzenlemelerin Eksikliği ve Bu Durumun Çocukların Cezalandırılmasına Yol Açması

Cinsel istismar ve akran cinselliği konuları, çocuk ceza adalet sisteminde hem çocukların korunması hem de suça sürüklenen çocuk-mağdur ayrımının sağlıklı yapılması açısından dikkatle ele alınması gereken karmaşık sorun alanlarındandır.

Ağcaoğlu (2020), on beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte algılama yetenekleri yeterince gelişmemiş çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranışta varsayılan rızasızlığın, aksi ispatlanamaz bir karine olarak kabul edilmesini; yetişkinlerin çocuklara karşı gerçekleştirdikleri cinsel istismar eylemleri bakımından isabetli bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir. Ancak, yetişkin failler esas alınarak hazırlanan bu düzenlemenin; çocuklar arasında, ergenlik döneminin etkisiyle karşılıklı rızaya dayanan ve yararlanma amacı bulunmayan cinsel davranışlar bakımından orantısız sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedir.

Ağcaoğlu, özellikle erken ergenlik döneminde bulunan 15 yaş altı çocuklar arasındaki bazı cinsel davranışların, çocukların yaşları ve gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak farklı disiplinlerce normal karşılandığını, buna karşın hukuki düzlemde bu davranışların “suç” olarak nitelendirilebildiğini belirtmektedir. Her iki süjenin de çocuk olduğu ve hukuken geçerli sayılmasa da karşılıklı rızanın bulunduğu durumlarda, tarafların birbirinin cinsel alanını ihlal ettiği kabul edildiğinde fail ile mağduru doğru biçimde tespit etmenin neredeyse imkânsız hale geldiğini savunmaktadır.

Ceza hukukunda fail ve mağdurun karışmaması gerektiğini vurgulayan Ağcaoğlu, karşılıklı ihlal gerekçesiyle her iki çocuğun da hem fail hem mağdur olarak değerlendirilebileceği yönündeki yaklaşımın, çocuğun üstün yararını ve esenliğini gözetme ilkesiyle bağdaşmayacağını belirtmektedir. Ona göre bu tür durumlarda cezalandırma yerine, sorunun cinsel eğitim gibi alternatif yollarla çözülmesi mümkündür ve çocukları daha en başta ceza adalet sistemiyle karşı karşıya bırakmanın hukuki bir yararı bulunmamaktadır.

4.5.7.2. Mağdur ve Suça Sürüklenen Çocukların Eşit Bir Şekilde Korunmaması

Çocuk ceza adalet sisteminde, suça sürüklenen çocuk ile korunma ihtiyacı olan çocuğun birbirinden ayrı olarak değerlendirmesi, uygulamada çocuk haklarına bütüncül bir yaklaşımın benimsenememesine ve suça sürüklenen çocuğa karşı “çocuk” bakış açısından uzaklaşılmasına yol açmaktadır.

Özmenli de (2017), Çocuk Koruma Kanunu’nun 1. maddesinde yer alan “korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi” hükmünün, çocuklar açısından ikili bir ayrıma gidilmesine neden olduğunu; bu ayrımın, suça sürüklenen çocukları koruma ihtiyacı içinde olan çocukların dışında bıraktığını ve bu durumun eleştiriye açık olduğunu belirtmektedir.

Ağcaoğlu (2020) ise, çocuklar arasındaki rızaya dayalı cinsel ilişki veya davranışlarda fail ile mağdur sıfatlarının çoğu zaman birbirine karıştığını, söz konusu çocuklar olduğunda her iki tarafın da katı ve cezalandırıcı bir yaklaşımla yargı sürecine dahil edilmesinin, suçla mücadelede amaçlanan sosyal faydayı sağlamadığını ifade etmektedir.

Tula Kotan (2022), Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan çocuklara özgü temel ilkeler dikkate alındığında, Çocuk Koruma Kanunu’nun suça sürüklenen çocuklar ile sürüklenmeyen çocukları birbirinden ayıran yaklaşımının pek çok kurum tarafından ayrımcı bir şekilde yorumlandığını belirtmektedir. Özellikle suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunan çocuklara yönelik olarak ceza muhakemesi süresince koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanamayacağı yönündeki genel görüşün, bu çocukları korunma ihtiyacı olan çocuklardan farklı bir konuma yerleştirdiğini ve bu durumun çocuğa yönelik bütüncül yaklaşım anlayışından uzak olduğunu vurgulamaktadır.

Tula Kotan ayrıca, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin suç yaptırımı niteliği taşıdığını, buna karşılık koruyucu ve destekleyici tedbirlerin suçtan bağımsız olarak medeni ve sosyal içerikli olduğunu açıkça ayırmanın yerinde olacağını savunmaktadır. Bu kapsamda, özellikle soruşturma sürecinde aktif rol üstlenmesi gereken ilgili

Bakanlıkların, suça sürüklenen çocukların adli sürece dahil olduğu ilk andan itibaren gerekli önlemleri derhal alması gerektiğini ifade etmektedir.

4.5.8. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine Yönelik Sorunlar

Çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin tespit edilen sorunlar şunlardır;

- Çocuk suçluluğuna neden olan sosyo-ekonomik, psikolojik ve çevresel faktörlerin yeterince ele alınmaması ve
- Suç davranışlarının nedenini inceleyen ileriye dönük çalışmaların yetersizliği.

4.5.8.1. Çocuk Suçluluğuna Neden Olan Sosyo-Ekonomik, Psikolojik ve Çevresel Faktörlerin Yeterince Ele Alınmaması

Suçta sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılması sürecinde, olaya yalnızca yargılama ve ceza odaklı bakmak yeterli olmamakta; çocuğun bireysel ve çevresel özelliklerinin derinlemesine yerinde analiz edilmesi gerekmektedir.

Kaya da (2011), suça sürüklenen çocuğun bireysel ve çevresel özelliklerine ilişkin bilgi edinmenin yanı sıra; bu çocuğun üretken ve katılımcı bir birey olarak toplumda yerini alması açısından gerekli yeniden sosyalleştirme programlarının geliştirilmesine temel oluşturacak ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç olduğunu tespit etmiştir.

4.5.8.2. Suç Davranışlarının Nedenini İnceleyen İleriye Dönük Çalışmaların Yetersizliği

Çocuk suçluluğunun nedenlerinin bilimsel temelde anlaşılması, etkili önleme politikalarının geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Duruşan da (2021), suçluluğun nedenlerinin belirlenmesinin ancak ileriye yönelik (prospektif) çalışmalarla mümkün olacağını belirtmektedir. Zira bu tür çalışmalarda, suç ve sapma davranışına neden olan faktörler, suç veya sapma davranışı

gerçekleşmeden önce kontrol edilebilmekte ve bu davranışlar ortaya çıkmadan önce faktörler üzerindeki değişimler gözlemlenebilmektedir. Ancak boylamsal çalışmaların sonuçlarının uzun vadede elde edilebilmesi ve bu çalışmaların, kesitsel çalışmalara kıyasla daha zahmetli ve maliyetli olması nedeniyle daha az tercih edildiği de bilinmektedir. Duruşan, yaptığı sistematik derleme ile Türkiye’de çocuk suçluluğunun nedensel risk faktörlerine ilişkin yapılmış en kaliteli ve güvenilir çalışmaları derlemeyi hedeflediğini, ancak yapılan taramalar sonucunda yalnızca bir adet çalışmaya ulaşabildiğini ifade etmektedir. Bu nedenle, ülkemizde çocuk suçluluğu üzerine yapılan araştırmalarda ciddi biçimde ileriye yönelik (prospektif) boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır.

4.5.9. Çocuk Gözaltı ve Tutuklama Süreçlerindeki Sorunlar

Gözaltı ve tutuklama alanında yapılan çalışmalar, çocukların ceza adalet sistemine temas ettikleri ilk aşamada gözaltı ve tutukluluk süreçlerinde birçok yapısal ve uygulamaya dair sorunla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Çocuk gözaltı ve tutuklama süreçlerindeki sorunlar şunlardır;

- Gözaltı ve tutuklama sürelerinin çocuklar açısından uygun olmaması ve bu tedbirlerin yaygın kullanılması,
- Çocukların yetişkinlerle aynı yerde tutulması ve uygun olmayan ortamların yaratılması

4.5.9.1. Gözaltı ve Tutuklama Sürelerinin Çocuklar Açısından Uygun Olmaması ve Bu Tedbirlerin Yaygın Kullanılması

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında tutuklamalara ilişkin uygulamalarda, çocuğun yüksek yararının gözetilmesi gerektiği hususu sıklıkla vurgulanmaktadır.

Köksal (2014), suçta sürüklenen çocuklar hakkında mümkün olduğunca "tutuklama" tedbirine başvurulmaması gerektiğini belirtmektedir. Uygulamada çocukların özgürlüklerinin kolaylıkla kısıtlanmasının, çocuk adalet sistemi açısından

ciddi bir sorun teşkil ettiğini ifade eden Köksal, tutuklama tedbirinin ancak son çare olarak ve istisnai hallerde uygulanması gerektiğini savunmaktadır.

4.5.9.2. Çocukların Yetişkinlerle Aynı Yerde Tutulması ve Uygun Olmayan Ortamların Yaratılması

Çocukların gözaltı ve tutukluluk süreçlerinde karşılaştıkları yapısal sorunlar hem ulusal mevzuat hem de uluslararası düzenlemelere aykırılıklar içermektedir.

Turan da (2006), Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 37 ve 40, Havana Kuralları m. 17 ve Mahpusların Islahı için Asgari Standart Kurallar m. 85'te, kurumlarda çocukların yetişkinlerden ayrı kalma haklarının düzenlendiğini; ancak uygulamada bu kurala riayet edilmediğini belirtmektedir. Aynı kurumda farklı koşullarda tutulan yetişkinler ve çocukların, havalandırmaları ortak kullandıkları için sık sık bir araya geldiklerini ve bunun sonucunda çocukların, yetişkinler tarafından özel işlerinde ya da koğuştaki temizliğinde kullanılabildiklerini, suç işlemeye teşvik edildiklerini, işlenen suçları üstlenmeye zorlandıklarını ve hatta cinsel istismar riskiyle karşı karşıya kaldıklarını ifade etmektedir.

Arıca (2023) ise, gözaltı sürecine ilişkin olarak çocukların bu süreçten daha az etkilenmeleri için yetişkinlerden ayrı yerlerde tutulmaları gerektiğini belirtmektedir. Uluslararası düzenlemelerde de benimsenen bu yaklaşımın yalnızca gözaltı değil, tutukluluk ve infaz süreçleri bakımından da geçerli olması gerektiğini savunmaktadır. Arıca, cezaların infazının, çocukların yaşitlarıyla birlikte olabilecekleri özel kurumlarda yerine getirilmesi gerektiğini; ancak mevcut durumda teknik imkânsızlıklar ve diğer sebeplerle çocukların, yetişkinlerle aynı infaz kurumlarında fakat farklı bölümlerde tutulduklarını belirtmektedir. Bu uygulamanın, çocukların yetişkinlerle karşılaşma ihtimali ve kurum personelinin çocuklarla ilgili özel bilgi ve deneyim sahibi olmamaları gibi birçok olumsuz sonucu beraberinde getirdiğini ifade etmektedir.

Aşağıda incelenen tezlerde tespit edilen sorunlar ve sorunların sayıları tablo şeklinde sunulmuştur. Tabloda da görüleceği üzere en fazla sorun çocuk ve

yetişkinlerin aynı hukuki düzenlemelere tabi olması, çocuk mahkemesinde (ceza adalet sisteminde) uzmanlaşmış personel eksikliği, çocuk yargılama sürecinin uzun sürmesi ve çocuğun yararına uygun olmaması ve çocuğun ceza adalet sistemine girmesiyle yaşadığı travma ve örselenmenin yeterince dikkate alınmaması alt temalarında tespit edilmiştir.

Tablo 5: Tespit edilen sorunların sayısal dağılımı

Çocuk ve yetişkinlerin aynı hukuki düzenlemelere tabi olması	11
Çocuk ceza mahkemelerinin her ilçede bulunmayışı, yetersiz kadrolar	4
Çocuk yargılama sürecinin uzun sürmesi ve çocuğun yararına uygun olmaması	7
Çocuk ceza yargılamasında tarafların hukuki desteğinin yetersiz olması	3
Çocuk mahkemesinde (ceza adalet sisteminde) uzmanlaşmış personel eksikliği	8
Suçta sürüklenen çocuk teriminin çocuk üzerinde damgalayıcı etkisi olması, çocuk haklarıyla bağdaşmaması	1
Çocuğun ceza adalet sistemine girmesiyle yaşadığı travma ve örselenmenin yeterince dikkate alınmaması	5
Çocuğun sosyal ve psikolojik durumunu dikkate alan kurum ve mekanizmaların yetersiz olması	3
Suçta sürüklenen çocukların rehabilite konusunda yeterince desteklenmemesi ve topluma kazandırma konusundaki eksiklikler	2
Çocuğun sosyo-ekonomik sebeplerle suç işlemeye yönlendirilmesi	1
Sosyal inceleme raporlarının yetersizliği ile ailevi, çevresel ve bireysel durumların dikkate alınmaması	1
Ceza yerine onarıcı adalet ve rehabilitasyon yaklaşımlarının yetersiz uygulanması	3
Çocuk için özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlerin yaygın bir şekilde kullanılması ve bu durumun çocuk haklarına aykırı olması	4
Çocuk suçluluğuna yönelik koruyucu ve önleyici politikaların yetersizliği	4
Uluslararası sözleşmelerde yer alan çocuk hakları ile Türk hukuku arasındaki uyumsuzluklar	3
Çocuk adalet sisteminde koruyucu tedbirlerin uygulanmaması ve çocukların "suça sürüklenen" olarak damgalanması	2
Çocuklar arasındaki akran cinselliği ile ilgili yasal düzenlemelerin eksikliği ve bu durumun çocukların cezalandırılmasına yol açması	1
Mağdur ve suça sürüklenen çocukların eşit bir şekilde korunmaması	3

Çocuk suçluluğuna neden olan sosyo-ekonomik, psikolojik ve çevresel faktörlerin yeterince ele alınmaması	1
Suç davranışlarının nedenini inceleyen ileriye dönük çalışmaların yetersizliği	1
Gözaltı ve tutuklama sürelerinin çocuklar açısından uygun olmaması ve bu tedbirlerin yaygın kullanılması	1
Çocukların yetişkinlerle aynı yerde tutulması ve uygun olmayan ortamların yaratılması	2

4.6. ÖNERİLERE YÖNELİK BULGULAR

Alanyazında yer alan çalışmalar doğrultusunda, çocuk ceza adalet sisteminin daha hak temelli ve koruyucu hale gelmesine yönelik olarak aşağıdaki temel öneriler geliştirilmiştir:

- Çocuk ceza adalet sistemine ilişkin uygulamaların iyileştirilmesi, çocuğun yüksek yararını esas alan düzenlemelerin hayata geçirilmesi,
- Çocukların damgalanmasını önlemeye yönelik söylem ve uygulamaların benimsenmesi,
- Psikolojik, sosyal ve hukuki destek mekanizmalarının güçlendirilmesi,
- Sosyal inceleme ve destek hizmetlerinin kapsamının artırılması,
- Ceza ve tedbir politikalarının yeniden değerlendirilerek çocuklara özgü, onarıcı yaklaşımların benimsenmesi,
- Uluslararası çocuk hakları standartları ile tam uyumlu bir sistemin oluşturulması,
- Tüm süreçlerde çocuk haklarının önceliklendirilmesi ve çocuk katılımının teşvik edilmesi,
- Eğitim olanaklarının artırılması ve önleyici sosyal politikaların geliştirilmesi,
- Ailelerin ve çocuğun yaşadığı çevrenin desteklenmesi yoluyla koruyucu-önleyici sistemin güçlendirilmesi.

4.6.1. Çocuk Ceza Adalet Sistemine Yönelik Öneriler

Çocuk ceza adalet sistemine ilişkin sorunlara çözüm getirmek ve çocukların yüksek yararını gözeten bir sistem kurmak amacıyla alanyazında aşağıdaki öneriler sıklıkla dile getirilmektedir:

- Çocukların yetişkinlerle aynı ceza adaleti düzenlemelerine tabi tutulmaması,
- Çocuklara özgü ceza muhakemesi usullerinin geliştirilmesi,
- Çocuk yargılamalarında avukat bulundurulmasının zorunlu hale getirilmesi ve gerekli hukuki yardımın sağlanması,
- Çocuk adalet sisteminde görev yapan hâkim, savcı, avukat ve diğer personelin çocuk hakları konusunda uzmanlaştırılması,
- Yargılama sürecinde çocukların travmatize olmalarını önleyecek özel düzenlemelerin yapılması,
- Çocuk mahkemelerinin her il ve ilçede kurulması ve kadrolarda uzmanlaşmanın sağlanması.

4.6.1.1. Çocukların Yetişkinlerle Aynı Düzenlemelere Tabi Olmaması, Çocuklara Özgü Ceza Muhakemesi Usullerinin Geliştirilmesi

Çocuk ceza adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklar için yapılan düzenlemelerin eksiklikleri ve bunların yol açtığı sorunlara karşı çocukların ayrı düzenlemelere tabi olması hususu birçok araştırmacı tarafından vurgulanmaktadır.

Hacıoğlu (1983), Çocuk Mahkemeleri Kanunu'nun genel olarak birkaç istisna dışında yetişkinlere uygulanan ceza yargılaması usullerini benimsediğini, oysa çocuklar için özel statü ve yargılama usulleri benimsenmesi durumunda çocuk ceza hukukunun genel ceza hukukundan bağımsız bir alan haline gelerek daha etkili sonuçlar doğuracağını belirtmektedir.

Baysan Kobat (2009), suç işleyen çocukların, yalnızca yargılama sürecinde değil, kararların uygulanmasında da yetişkinlerden ayrı değerlendirilmesinin çocuğun korunması açısından önemli olduğunu vurgular.

Özdemir (2014), çocuğun adli kovuşturmadan ve ceza infaz kurumlarından uzak tutulması gerektiğini, bunun için çocuklara özgü düzenlemelerin artırılması ve hâkime daha geniş takdir yetkisi tanınması gerektiğini ifade eder.

Kaya (2015), sürekli suç işleyen ve “suç makinesi” haline gelen çocuklara yönelik özel düzenlemelerin yapılmasının önemli olduğunu belirtir.

Limoncu (2017), çocuklara yönelik güvenlik tedbirlerinin nasıl uygulanacağını düzenleyen yönetmelikler olmasına rağmen, çocuklar için özel bir infaz kanununun bulunmamasını tartışmalı bir durum olarak değerlendirir. Bu nedenle çocuk infazı konusunda ayrı bir “Çocuk İnfaz Kanunu” ya da “Gençlik İnfaz Kanunu” hazırlanmasının gerekli olduğunu, böyle bir düzenlemenin infazın çocuk lehine etkisini artıracak ve alternatif tedbirlere daha fazla yer verilmesini sağlayacağını ifade etmektedir.

Metin (2019), çocuk yargılamalarında çocuk hâkimlerinin karar vermesinin daha uygun olacağını; çünkü BM Sözleşmesi’nin çocuklara özgü yargılama makamları kurulmasını öngördüğünü belirtir.

Sönmez (2019), çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi durumunda dosyaların genellikle yetişkinlerin yargılandığı mahkemede birleştirildiğini, oysa çocukların toplumun hassas kesimi olarak ayrı bir yargılama sistemine tabi tutulmaları gerektiğini belirtmektedir.

Gül (2019), çocuğu özgürlüğünden mahrum bırakan ilk uygulama olan gözaltının, yetişkinlerle aynı kurallara tabi olmaması gerektiğini; çocuklar için daha kısa süreler ve uygun yerler öngörülmesinin yerinde olacağını savunur.

Ağcaoğlu (2020), “istismar” ve “akran cinselliği” kavramlarının birbirinden ayrılması gerektiğini, “akran” tanımının aralarında azami üç yaş bulunan çocukları kapsayacak şekilde yapılmasını önermektedir.

Tula Kotan (2022), 15-21 yaş arası çocukların ayrı bir “genç ceza adalet sistemi” kapsamında değerlendirilmesini önerir. Nurlu (2022), mahkemeler ve yüksek

yargı kararlarında çocuğun genellikle suç failinden çok, fail konumunda ele alındığını; oysa AİHM kararlarında çocuğun özgün koşullarının dikkate alındığını belirtmektedir.

Demir (2022), çocukların hukuki düzenlemelerde yetişkinlerden farklı kurallara tabi olması gerektiğini savunur.

Arıca (2023), Anayasa'nın 10. maddesindeki düzenlemenin, çocuklara yönelik ayrıcalıklı uygulamaların eşitlik ilkesine aykırı görülmeceğini ifade ederek, bu düzenlemenin çocuklara özgü mahkemelerin teşkili ve özel prosedürlerin geliştirilmesi açısından anayasal zemin sağladığını belirtmektedir

Yıldırım (2023), çocuk yargılamalarının yetişkin yargılamalarından farklı olması gerektiğini, bu konuda gerek ulusal gerekse uluslararası alanda ciddi adımlar atıldığını, en önemlisinin Türk Ceza Kanunu ile birlikte kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu olduğunu belirtmekte; ayrıca alternatif çözüm yollarında çocuklara özel istisnalar tanındığını vurgulamaktadır.

4.6.1.2. Çocuk Yargılama Sürecinde Avukat Zorunluluğu Getirilmesi ve Gerekli Hukuki Yardımın Yapılması

Suçta sürüklenen çocukların adil yargılanma hakkı kapsamında hukuki yardımdan yararlanmaları, çocukların savunma hakkının etkin şekilde kullanılabilmesi açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu çerçevede literatürde zorunlu müdafilik kurumunun niteliği ve uygulamadaki önemine dikkat çekilmektedir.

Hacıoğlu (1984), çocuğun duruşmada bulunmadığı durumlarda savunmasının sağlanabilmesi için kendisine bir avukat atanmasını ve avukatın duruşmada bulunmasının zorunlu hale getirilmesini; avukat tutamayacak çocuklar için ise barolara görev verilmesini önermektedir.

Özkan (2021), CMK'nın 150/2. maddesi uyarınca suça sürüklenen çocuğun müdafiden yararlanmasının hem bir hak hem de bir zorunluluk olduğunu belirterek, çocuğun hukuki süreçte kendisini yalnız hissetmemesi ve kendisini daha iyi ifade

edebilmesi amacıyla öngörülen zorunlu müdafilik kurumunun, savunma hakkının etkin şekilde kullanılmasına katkı sağladığını ifade etmektedir.

Özkan'a göre, suça sürüklenen çocuk için görevlendirilen müdafî sadece hukuki destek sağlamakla kalmamalı, aynı zamanda karşılaştığı süreçleri çocuğun anlayabileceği şekilde açıklamalı; çocuğun korunma ihtiyacını da göz önünde bulundurarak çocuk hakları konusunda donanımlı olmalı ve bu sayede ceza muhakemesi sürecinden çocuğun en az zararla çıkmasına katkı sunmalıdır. Müdafinin ayrıca, çocuğun içinde bulunduğu durumun ve karşılaşılabileceği risklerin farkında olarak koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması yönünde yargı makamlarını bilgilendirmesi; çocuklar için özel olarak düzenlenen ceza yargılaması kurallarını göz ardı etmeden, bu kuralları çocuğun yararına olacak şekilde uygulama sorumluluğunu taşıması gerektiği ifade edilmektedir.

Tula Kotan (2022) ise suça sürüklenen çocuğun görüşlerinin dinlenmesi bağlamında özellikle soruşturma sürecinde hukuki destek sunacak müdafilerin, çocuk adalet sistemi konusunda uzman ve yeterli eğitimi almış avukatlardan oluşması gerektiğini ve baroların bu konuda sorumluluk almasının yerinde olacağını belirtmektedir.

02.03.2007 tarihli ve Resmî Gazete'de yayımlanan *Ceza Muhakemesi Kanunu Gereğince Müdafî ve Vekillerin Görevlendirilmeleri ile Yapılacak Ödemelerin Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik*'in 5/2. maddesi, şüpheli ya da sanığın çocuk olması halinde istemi aranmaksızın barodan müdafî görevlendirilmesini öngörmektedir. Her ne kadar 2 ve 3 numaralı kodlayıcılar yapılan hukuki yardımın yeterli olduğunu ve yeni bir düzenlemeye ihtiyaç olmadığını ifade etmişse de, yargı sisteminde avukat olarak görev yapan araştırmacı tarafından incelenen tezler ve alanyazın ışığında önerilerin yerinde olduğu kanaatine varılmıştır. Uygulamada, soruşturma ve kovuşturma aşamalarında çocuklar için farklı müdafilerin görevlendirilmesi, ayrıca müdafilerin çocukla ilk görüşmelerini çoğunlukla ifade ya da duruşma öncesinde yapması nedeniyle dosyaya yeterince hazırlanamamaları önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

4.6.1.3. Çocuk Adalet Sistemi İçinde Çalışan Hakim, Savcı, Avukat ve Diğer Personelin Çocuk Hakları Konusunda Uzmanlaştırılması

Çocuk ceza adalet sisteminde görevli personelin çocuk hakları konusunda uzmanlaşması, sistemin çocuk merkezli ve hak temelli işlemlerini sağlamak açısından temel bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda Hacıoğlu (1984), çocuk adalet sistemi içerisinde görev alan personelin iyi yetiştirilmesi ve uzmanlaştırılmasının önemine dikkat çekmektedir.

Tanrıkulu (1994) ise Türkiye'nin uzmanlaşma konusunda daha fazla hassasiyet göstermesi gerektiğini, yürürlüğe giren yasa düzenlemelerinin kadük bırakılmadan uygulanmasının önem taşıdığını vurgulamaktadır.

Turan (2006), hâkimler, Cumhuriyet savcıları ve koruyucu tedbirleri denetleyen kurumların yüksek sorumluluk taşıdığını ve bu görevlilerin çocuk adaletine ilişkin süreçlerde daha dikkatli ve sağlıklı hareket etmeleri gerektiğini belirtmektedir.

Çocuk ceza hukukunun, fiilden ziyade faile, yani çocuğun kişiliğine odaklandığını belirten Köksal (2014), bu nedenle çocuklarla çalışan yargı personelinin özel eğitimden geçirilmesi ve bu alanda sürekli görev yaparak uzmanlaşmasının gerekli olduğunu ifade etmektedir.

Benzer biçimde Kaya (2015), çocuklarla temas eden tüm görevlilerin çocuk hakları konusunda eğitilmiş olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Metin (2019) ise çocukların yetişkinlerden farklı özellikler taşıdığını, bu nedenle çocuk mahkemesi hâkimleri, çocuk bürosunda görevli savcılar, çocuk polisi ve sosyal çalışma görevlilerinin çocuk hakları konusunda özel eğitim almış kişilerden oluşmasının zorunlu olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, çocuklara zorunlu müdafilik sistemi kapsamında atanan avukatların da bu alanda uzmanlaşmış, çocuğa yaklaşım konusunda pedagojik bilgiye sahip olmaları gerektiğinin altını çizmektedir.

Özkan (2021), çocuk mahkemelerine özgü fiziksel ve işlevsel düzenlemeler yapılmasının (örneğin cübbe giymeme, ayrı adliye kampüsü modeli gibi) çocuk dostu adalet anlayışını güçlendireceğini, ayrıca yargılama sürecinde çocuklarla muhatap olan tüm kişilerin çocuk psikolojisi ve çocuk hakları konusunda eğitim almalarının zorunlu olduğunu belirtmektedir.

Demir (2022), çocuklara ilişkin yargılamalarda görev alacak hâkim ve savcıların, bu konuda zorunlu eğitim programlarına katılmalarını ve çocuk yargılamalarında yalnızca bu alanda ihtisaslaşmış personelin görev yapmasının sağlanmasını önermektedir.

Arıca (2023) da çocuk savcılığı, çocuk kolluğu, çocuk hâkimleri, sosyal çalışma görevlileri ve müdafilerin çocuk psikolojisi ve suça sürüklenme dinamikleri hakkında uzmanlaşmış kişiler arasından seçilmesi gerektiğini, ancak bu sayede hem çocukların daha az zarar göreceğini hem de maddi gerçeğin daha etkili şekilde ortaya çıkarılabileceğini vurgulamaktadır.

Koç (2023), çocuk adalet sistemi çalışanlarının sadece hukuki değil, sosyal ve psikolojik açıdan da çocukların ihtiyaçlarını anlayabilecek ve destekleyebilecek yeterlilikte olmaları gerektiğini, özellikle uzlaştırma süreçlerinde pedagojik formasyon eğitimi almış kişilerin yer almasının zorunlu olduğunu belirtmektedir.

Son olarak Yıldırım (2023), çocuk ceza adalet sisteminin temel amacının çocuğun yargı dışı yollarla topluma kazandırılması olduğunu, bu amacın gerçekleştirilebilmesi için ise hâkim, savcı ve sosyal çalışmacılardan oluşan uzman kadroların yetiştirilmesinin hayati önem taşıdığını ifade etmektedir.

4.6.1.4. Çocukların Yargılama Sürecinde Travmaya Uğramalarını Önleyecek Düzenlemeler Yapılması

Çocuk ceza adalet sisteminde çocukların korunmasına yönelik görüşler, çocukların özgü statüler oluşturarak onlara uygun yargılama süreçleri, psikolojik

destek mekanizmaları ve yargılama ortamlarının düzenlenmesi gerekliliği üzerinden şekillenmektedir.

Bu bağlamda Kaya (2011), kendine özgü bir çevrede gelişen çocuğun güçsüz konumu nedeniyle ayrıcalıklarla donatılma, gözetilip kollanma ve korunma ihtiyacı içinde olduğunu; dolayısıyla ona pozitif ayrımcılık yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Kaya'ya göre çocuk, çocuk hukuku sistemine dahil olduğu andan itibaren zarar görmeye başlamakta; bu nedenle, çocuk sorumlu tutulacaksa dahi, ona sert bir "demir yumruk" rejimi yerine, "kadife eldiven" niteliğinde yumuşak ve koruyucu bir rejim uygulanmalıdır. Sanık sandalyesine oturtulan veya hüküm giydirilen çocuk bakımından, özel ve ayrıcalıklı bir yargılama rejiminin geçerli olması gerektiğini savunmaktadır.

Limoncu (2017) ise ceza infaz kurumlarında sosyal hizmet uzmanı ve psikologların bazı yerlerde yetersiz sayıda, bazı yerlerde ise hiç bulunmamasının, özellikle çocukların psikolojik ve sosyal sorunlarıyla ilgilenme olanağını ortadan kaldırdığını vurgulamaktadır. Limoncu'ya göre, eğer hükümlülerin temel ihtiyaçları aşırı derecede kısıtlanır ve onur kırıcı şekilde davranılırsa, “cezaevilileşme” süreci başlar; bu da hızlı bir alt kültüre uyumu tetikleyerek sadece suça sürüklenen çocuklar için değil, diğer hükümlüler için de infazın rehabilite edici amacını ortadan kaldırır. Bu durum, kurum içi iyileştirme ve eğitim hedeflerinin başarısız olmasına ve dolayısıyla topluma yeniden kazandırma işlevinin bozulmasına yol açar.

Metin (2019), soruşturmanın gizliliği ilkesinin suça sürüklenen çocuklar açısından özel bir önem taşıdığını belirtmektedir. Bu ilkenin ihlali halinde, çocuğun **masumiyet karinesi** ve **lekelenmeme hakkı** ihlal edilecek ve çocuk ciddi zararlar görecektir. Bu nedenle, soruşturma sürecinde görev alan tüm makamların bu konuda azami özen göstermesi gerekmektedir.

Sönmez (2019) de çocuğun duruşmaya çağrıldığı hâlde gelmemesi durumunda mahkeme salonuna zorla getirilmesinin, çocuğun psikolojisi üzerinde olumsuz etkiler yaratacağını belirtmektedir. Sönmez'e göre, çocuklar hassas bireyler olduğundan, yüksek yararları gözetilerek onların mahkemeye zorla getirilmesindenense, çocuk dostu

ortamlarda —örneğin, sosyal araştırma görevlileri aracılığıyla mahkeme dışında— ifadelerinin alınması daha uygun olacaktır.

Koç (2023), çocuk adalet sisteminin, toplumun geleceği olan çocukların sağlıklı bireyler olarak yetişmesine katkı sunmayı hedefleyen önemli bir mekanizma olduğunu ifade etmektedir. Bu sistemin etkin bir şekilde işleyebilmesi için çocukların yaşlarına, gelişim düzeylerine ve özel koşullarına uygun bir biçimde düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Son olarak Yıldırım (2023), çocuk ceza adalet sisteminde yargılamaların sağlıklı yürütülebilmesi ve çocuğun bu zorlu süreçten olabildiğince az etkilenmesi adına hem fiziksel hem de hukuki alanlarda çeşitli iyileştirmelerin ve düzenlemelerin yapılması gerektiğini belirtmektedir.

4.6.1.5. Çocuk Mahkemelerinin Her İl ve İlçede Kurulması

Çocuk adalet sisteminin etkili işlemesi ve çocukların yüksek yararının gözetilebilmesi için alanında uzmanlaşmış çocuk mahkemelerine ve nitelikli personele ihtiyaç vardır. Bu kapsamda, incelenen tezlerde farklı araştırmacılar tarafından çocuk mahkemelerinin her il-ilçe merkezinde bulunması gerekliliğine ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Hacıoğlu (1984), çocuk mahkemelerinin her ilçede kurulmasının ideal olduğunu, ancak mevcut koşullar dikkate alındığında, en azından her il merkezinde, ilgili yardımcı kuruluşlarla birlikte bu mahkemelerin oluşturulması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca, bu mahkemelerde görev alacak hâkimlerde mutlaka çocuk adaletine ilişkin uzmanlaşma şartı aranması gerektiğini savunmaktadır.

Baysan Kobat (2009), mevcut çocuk mahkemelerinin sayıca yetersiz olduğunu ve bu mahkemelerde görev yapan uzman kadroların eksikliklerinin acilen giderilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Sönmez (2019) ise, çocuk mahkemelerinde görev yapan hâkimlerin mutlaka çocuklarla ilgili özel eğitimler almış, çocuk psikolojisini iyi anlayan kişiler olması gerektiğini vurgulamakta; aksi takdirde zaten kırılgan yapıya sahip bu bireylerin ileriki yaşamlarında daha derin sorunlarla karşılaşabileceklerini belirtmektedir.

Arıca (2023) da benzer şekilde, çocuk mahkemelerinde görev yapacak hâkimlerin, meslek yaşamları boyunca çocuk suçluluğuna ilişkin özel eğitimlere katılmış ve bu alanda uzmanlaşmış kişilerden seçilmesinin zorunlu olduğunu ifade etmektedir.

4.6.2. Çocukların Damgalanmasını Önleme ve Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

Çocukların damgalanmasını önleme ve destek mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik öneriler şunlardır;

- "Suça sürüklenen çocuk" gibi damgalayıcı terimlerin kaldırılması ve daha kapsayıcı bir dil kullanılması,
- Çocukların ceza adalet sistemine dahil olmadan önce sosyal destek ve rehabilitasyon süreçlerine yönlendirilmesi,
- Suça sürüklenen çocukların ailevi ve çevresel durumlarını dikkate alan sosyal hizmetlerin artırılması

4.6.2.1. "Suça Sürüklenen Çocuk" Gibi Damgalayıcı Terimlerin Kaldırılması ve Daha Kapsayıcı Bir Dil Kullanılması

İncelenen çalışmalarda çocuk ceza adalet sisteminde gerek soruşturma aşamasında gerekse kovuşturma aşamasında çocuk için kullanılan "suça sürüklenen çocuk" ifadesinin masumiyet karinesine aykırı olduğu ve bu kapsamda çocuk için haklarına uygun bir ifadenin kullanılması gerektiği hususu ifade edilmektedir.

Gül (2019), henüz suç işleyip işlemediği yargı süreciyle kesinleşmemiş bir çocuk hakkında “suça sürüklenen” ifadesinin kullanılmasının, çocuğun suçlu olduğu yönünde ön kabul içerdiğini ve bu durumun masumiyet karinesiyle açıkça çeliştiğini belirtmektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamında güvence altına alınan masumiyet ilkesine aykırılık teşkil eden bu kavramsal tercihin, çocukların adil yargılanma hakkını zedeleyebilecek nitelikte olduğunu ifade etmektedir.

Gül, benzer bir örnek olarak 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında verilen tedbir kararlarında kullanılan “şiddet uygulayan” kavramının Anayasa Mahkemesi tarafından masumiyet karinesine aykırı bulunarak hak ihlali sayıldığını hatırlatmaktadır. Bu doğrultuda, tüm yargı mercilerine “şiddet uyguladığı iddia edilen” ifadesinin kullanılması gerektiğine dair yazılı uyarı gönderildiğini vurgulamaktadır.

Gül (2019), aynı yaklaşımın “suça sürüklenen çocuk” kavramı bakımından da benimsenmesi gerektiğini; çocuklar hakkında “suç işlediği iddia edilen” şeklinde daha tarafsız, masumiyet karinesine uygun ve çocuğun haklarını gözeten bir dilin kullanılmasının zorunlu olduğunu savunmaktadır.

4.6.2.2. Çocukların Ceza Adalet Sistemine Dahil Olmadan Önce Sosyal Destek ve Rehabilitasyon Süreçlerine Yönlendirilmesi

Suça sürüklenen çocuğun hayata yeniden kazandırılması adına kolluk, savcı, hakim karşısına gelmeden rehabilitasyon odaklı bir sistemin kurulması çocuğun menfaatine olacaktır.

Bu kapsamda Kaya (2015), mevcut çocuk ceza adalet sisteminin en temel yapısal sorunlarından birinin, çocuğun suça karıştığı anda doğrudan mahkeme süreciyle karşı karşıya kalabilmesi olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun önlenmesi adına, çocukların yargılanmasını engelleyen ve esas olarak rehabilitasyona dayalı alternatif ara kurumların kurulmasının elzem olduğunu belirtmektedir.

Benzer şekilde Özmenli (2017), geleneksel cezalandırma yaklaşımının çocuklar açısından damgalanma, “suçlu” kimliğinin içselleştirilmesi ve yeni suçlara yönelme riskini artırdığını vurgulamaktadır. Bu nedenle, çocukların kolluk kuvvetleriyle temas etmeden ve yargı süreçlerine dahil edilmeden rehabilite edilmelerini öngören yeni çocuk odaklı modellerin geliştirilmesini savunmaktadır.

Tula Kotan (2022) ise, Çocuk Hakları Komitesi’nin yorumlarına dayanarak Avrupa ülkelerinde ceza sorumluluğu yaşının Türkiye’den daha yüksek olduğunu belirtmekte ve ideal olanın, çocukların ceza adalet sistemine hiç dahil edilmediği bir model olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de ceza sorumsuzluk yaşının 11’den 12’ye çıkarılmasını olumlu bir gelişme olarak değerlendirmekte; ancak bunun ötesinde, 15 ila 21 yaş arası çocuk ve gençlerin kendilerine özgü düzenlemeler içeren ayrı bir “genç ceza adalet sistemi” çerçevesinde değerlendirilmesinin daha uygun olacağını savunmaktadır.

4.6.2.3. Suça Sürüklenen Çocukların Ailevi ve Çevresel Durumlarını Dikkate Alan Sosyal Hizmetlerin Artırılması

Çocuğun doğduğu, büyüdüğü çevrenin ayrıntılı olarak incelenerek bu bağdamda çocuğa ve aileye sosyal hizmet imkanlarının sunulması suça sürüklenme sebeplerini önemli oranda engelleyecektir.

Turan (2006), bütün ailelerin insan onuruna yakışır asgari yaşam standartlarına sahip olduğu, çocuklarına beslenme, giyim, kitap ve oyuncak gibi temel ihtiyaçları sağlayabildiği, herkesin sağlık ve eğitim olanaklarından sınırsız biçimde yararlanabildiği yeni bir toplumun inşa edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu hedefe ulaşabilmek için devletin sosyal harcamalara öncelik vermesinin şart olduğunu ifade etmektedir.

Kaya (2011) ise, adalet sistemine dâhil olan çocuğun içsel ve dışsal dünyasıyla olan bağlarının yeniden onarılmasının ve toplumsallaşmasının sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Bu yaklaşımın, onarıcı adalet anlayışının temel ilkelerinden biri olan toplumsallık ilkesiyle doğrudan ilişkili olduğunu ifade eden Kaya, çocuğun suça neden

sürüklendiğinin tespit edilerek bu suça yol açan bireysel, çevresel, toplumsal, ekonomik ve politik nedenlerin ortadan kaldırılmasının hedeflenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Demir (2022) de, çocuklarla ilgili yargılamalarda görev alan hâkim ve Cumhuriyet savcılarına çocuk hakları odaklı zorunlu eğitim programlarının düzenlenmesini önermektedir. Ayrıca, bu görevlerde ihtisaslaşmış personel seçimine önem verilmesi gerektiğini vurgulamakta; yalnızca çocuk birimlerinde görevli kolluk personelinin değil, genel yetkili kolluk personelinin de çocuklarla ilgili eğitim programlarına tabi tutulmasının gerekliliğini dile getirmektedir.

4.6.3. Sosyal İnceleme ve Destek Çalışmalarının Artırılması

Sosyal inceleme destek çalışmalarının artırılmasına yönelik öneriler şunlardır;

- Çocukların bireysel, sosyal ve çevresel özelliklerini detaylı şekilde ele alan sosyal inceleme raporlarının hazırlanması,
- Bu raporların yargı sürecine dahil edilerek karar süreçlerinde etkili kullanılması,
- Çocuk adalet sistemi içinde yer alan kurumlar arasında daha güçlü bir koordinasyon sağlanması.

4.6.3.1. Çocukların Bireysel, Sosyal ve Çevresel Özelliklerini Detaylı Şekilde Ele Alan Sosyal İnceleme Raporlarının Hazırlanması

Çocuk ceza adalet sisteminde, çocuğun kişisel ve çevresel koşullarını bir bütün olarak değerlendirmek, hakkaniyetli ve çocuğun yüksek yararına uygun kararlar verilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda sosyal inceleme raporları, bu amacın gerçekleştirilmesi için yargılama sürecinin en kritik araçlarından biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Kaya (2015), sosyal inceleme raporlarının hukuka uygun şekilde hazırlanmasına yönelik gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini, ayrıca çocuğun suça karıştığı andan itibaren derhal sosyal inceleme yaptırılmasının zorunlu hâle getirilmesini önermektedir. Bu uygulamanın yalnızca 12–15 yaş grubu için değil, tüm suça sürüklenen çocuklar için geçerli olması gerektiğini savunmaktadır.

Özkan (2021) ise sosyal inceleme raporları ile bu raporları hazırlayan sosyal çalışma görevlilerinin, çocuk yargılamasının temel unsurlarından biri olduğunu ifade etmektedir. Hâkimin, çocuğun fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme ve davranışlarını yönlendirme yeteneğini değerlendirmesinde, ayrıca hükmedeceği yaptırım ya da koruyucu-destekleyici tedbirlerin belirlenmesinde sosyal inceleme raporlarının hayati rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu nedenle, sosyal çalışma görevlilerinin çocukla doğrudan ve nitelikli iletişim kurarak, raporları titizlikle hazırlamaları gerektiğini; aksi takdirde, yüzeysel ve iletişimsiz biçimde düzenlenen raporların sadece biçimsel bir yükümlülükten ibaret kalacağını belirtmektedir.

Tula Kotan (2022) da benzer şekilde, sosyal inceleme raporlarının yalnızca adli hekim raporlarına ek niteliğinde değil, çocuğun sosyal ve kişisel durumunu derinlemesine ortaya koyan, kalıp metinlerden uzak, gerçekliği yansıtan özgün içerikte belgeler olması gerektiğini vurgulamaktadır.

4.6.3.2. Bu Raporların Yargı Sürecine Dahil Edilerek Karar Süreçlerinde Etkili Kullanılması

Çocuk ceza adalet sisteminde çocuğun bireysel özelliklerini, sosyal çevresini ve ihtiyaçlarını anlamaya yönelik yürütülen değerlendirme süreci, adil ve çocuğun yüksek yararına uygun kararların temelini oluşturur. Bu bağlamda sosyal inceleme raporlarının özellikle soruşturma aşamasında ve kovuşturma aşamasında etkili ve sistematik biçimde kullanılmasının hem maddi gerçeğin ortaya konulması hem de çocuğun korunarak haklarına uygun kararlar verilmesi açısından kritik olduğu ifade edilmektedir.

Metin (2019), sosyal inceleme raporunun soruşturma evresinde zorunlu bir unsur olarak yer almamakla birlikte, özellikle Cumhuriyet savcısının tutuklama talebinde bulunacağı durumlarda bu raporun büyük önem taşıdığını ifade etmektedir. Çünkü ifade alma sırasında çocuğun geçmişi, bireysel özellikleri ile ailevi ve sosyal çevresine dair bilgiye sahip olmayan bir savcının çocuğun yararına bir karar vermesi oldukça güçtür. Sosyal inceleme raporları bu bağlamda hâkime veya savcıya yol gösterici bir nitelik taşımaktadır.

Sönmez (2019), ifade alma sürecinde tüm yaş gruplarındaki çocuklar bakımından sosyal çalışma görevlilerinin zorunlu olarak bulunması gerektiğini, bu kişilerin daha iyi eğitilmiş ve alanda uzman bireylerden oluşması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, bu görevlilerce hazırlanan raporların belli bir düzende, anlaşılır ve bütüncül biçimde oluşturulması gerektiğini, aksi halde hatalı kararların önünü açabileceğini ve dolayısıyla sosyal inceleme raporlarının soruşturma aşamasında zorunlu hale getirilmesinin yasal düzenlemeyle netleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Özkan (2021) da sosyal inceleme raporlarının çocuk yargılamasının vazgeçilmez unsurlarından biri olduğunu yineleyerek hâkimin, çocuğun fiilin anlamını kavrayıp kavramadığına ve uygun yaptırımın ya da tedbirin belirlenmesine bu raporlar aracılığıyla karar verdiğini ifade etmektedir. Bu nedenle sosyal çalışma görevlilerinin çocukla birebir, derinlikli ve profesyonel iletişim kurarak titizlikle hazırladıkları raporlar yargı sürecini anlamlı biçimde desteklemektedir.

Tula Kotan (2022), suça sürüklenen çocuklara ilişkin sosyal inceleme raporlarının yalnızca ikinci yaş evresindeki çocuklar için değil, tüm yaş gruplarındaki çocuklar için zorunlu hale getirilmesi gerektiğini vurgulamakta ve Cumhuriyet savcılarının soruşturma sürecinde bu raporlardan aktif şekilde yararlanması gerektiğini belirtmektedir.

Nurlu (2022) ise sosyal inceleme raporlarının daha işlevsel hale getirilmesi ve bu raporlar aracılığıyla çocuğu suça sürükleyen bireysel ve çevresel faktörlerin sistematik biçimde tespit edilip bu faktörler üzerine eğilinmesinin, çocuk

suçluluğunun önlenmesi ve suçun tekrarının engellenmesi açısından kritik olduğunu ifade etmektedir.

4.6.3.3. Çocuk Adalet Sistemi İçinde Yer Alan Kurumlar Arasında Daha Güçlü Bir Koordinasyon Sağlanması

Çocuk ceza adalet sisteminin etkinliği, yalnızca bireysel müdahalelere değil; aynı zamanda sistem içindeki kurumların koordinasyonuna, çok aktörlü iş birliklerine ve çocukların ihtiyaçlarını merkeze alan bütüncül yaklaşımlara dayanmaktadır. Suça sürüklenen çocuklara yönelik koruyucu ve onarıcı politikaların geliştirilmesi, ilgili tüm kurumların ve toplumun birlikte hareket etmesini zorunlu kılmaktadır.

Turan (2006), çocukların sadece adli sistemle temas ettikten sonraki süreçlerine değil, genel olarak eğitimi ve yeniden topluma kazandırılmasına ilişkin her aşamada koordinasyonun sağlanması gerektiğini vurgulamakta; polis, yargı, infaz birimleri ve bakanlıklar arasında etkin bir eşgüdüm mekanizmasının kurulmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir.

Köksal (2014) da çocukları suça iten nedenlerin doğru biçimde tespiti ve bu sorunlara yönelik köklü çözümler üretilebilmesi için kurumlararası uyum ve ortak hareket etmenin şart olduğunu ifade etmektedir. Kaya (2015), çocuk adalet sisteminde yapılacak bir reformun sadece ceza muhakemesi sürecini değil, suçu önleyici mekanizmaları da kapsayacak şekilde; soruşturma, kovuşturma ve infaz evrelerini bir bütün olarak içermesi gerektiğini belirtmekte; aile, okul, sivil toplum, üniversiteler ve medyanın da sürece etkin biçimde katılmasını önermektedir.

Limoncu (2017), çocuğun korunmasında öncelikli sorumluluğun aileye ait olduğunu ancak bu sorumluluğun yerine getirilebilmesi için devletin ve toplumun desteğine ihtiyaç duyulduğunu vurgulamakta; önleyici politikaların ancak resmi kurumlar, özel kuruluşlar, gönüllü kişiler ve STK'lar arasında kurulacak işbirliği ile etkili biçimde yürütülebileceğini ifade etmektedir. Özkan (2021), muhakeme sürecinde sosyal çalışma görevlilerinin ya da adli destek görevlilerinin çocuğun

yanında zorunlu olarak yer almasının hem çocuğun korunması hem de sürecin daha nitelikli işlenmesi bakımından büyük önem taşıdığını belirtmektedir.

Tula Kotan (2022), suça sürüklenen çocukların sisteme giriş yaptığı ilk andan itibaren ilgili kamu kurumlarının -özellikle bakanlıkların- hızlı ve koordineli biçimde harekete geçerek koruyucu önlemleri uygulamaya koymaları gerektiğini savunmaktadır.

Koç (2023) ise çocukların yargı sürecinden asgari zararlar çıkabilmesi ve yüksek yararlarının korunabilmesi için, farklı disiplinlerden uzmanların (sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, eğitimciler ve sağlıkçılar) birlikte çalışmasını gerekli görmekte ve bu çok aktörlü yaklaşımın çocuk ceza adalet sisteminin başarısında kilit rol oynadığını ifade etmektedir.

4.6.4. Ceza ve Tedbir Politikalarına Yönelik Öneriler

Ceza ve tedbir politikalarına yönelik öneriler şunlardır;

- Özgürlükten yoksun bırakmanın son çare olarak değerlendirilmesi ve çocukların cezaevine gönderilmesi yerine rehabilitasyon merkezlerine gönderilmesi, uzlaştırma,
- Kamu davasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi alternatif çözüm yollarının çocuklar için daha sık kullanılması,
- Çocukların topluma kazandırılmasını hedefleyen rehabilitasyon programlarının geliştirilmesi ve bu programlara sivil toplum kuruluşlarının dahil edilmesi.

4.6.4.1. Özgürlükten Yoksun Bırakmanın Son Çare Olarak Değerlendirilmesi ve Çocukların Cezaevine Gönderilmesi Yerine Rehabilitasyon Merkezlerine Gönderilmesi

Çocuk ceza adalet sisteminde en önemli ilkelerden biri, çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmaya son çare olarak karar verilmesi ve bu karara yalnızca zorunlu ve istisnai durumlarda başvurulabilmesi ilkesidir. Bu ilkenin gerek ulusal gerekse uluslararası belgelerde vurgulanması, çocuklara özgü ceza adaletinin önleyici, onarıcı ve alternatif tedbirleri esas alan bir çerçevede işletilmesini zorunlu kılmaktadır.

Baysan Kobat (2009), çocuklar için tutuklama yoluna ancak çok zorunlu hallerde gidilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Kaya (2011) ise hürriyeti bağlayıcı cezalara alternatif yaptırımların tercih edilmesini ve bu tür ceza tedbirlerine yalnızca son çare olarak başvurulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Köksal (2014), çocuğun özgürlüğünün kısıtlanmaması gerektiğini; bunun yerine aile ve sosyal çevresinden uzaklaştırılmadan, yaptığı hatanın farkına varmasını sağlayacak, yaşına ve koşullarına uygun yükümlülüklerle sürecin yürütülmesini önermektedir.

Özdemir (2014), özellikle 12-15 yaş grubunda bulunan çocuklara yönelik hâkim takdir yetkisinin daraltıldığını ve bu durumun özgürlükten yoksun bırakma tedbirlerinin "son çare" olma ilkesine aykırılık oluşturduğunu ifade etmektedir.

Özmenli (2017) de, çocuklar hakkında yargılama öncesinde etkili alternatif yöntemlerin uygulanamaması hâlinde dahi, mahkûmiyet kararlarında hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması veya infazın ertelenmesi gibi alternatiflerin tercih edilmesini önermektedir.

Metin (2019), tutuklamanın koruma tedbirleri arasında en ağır olanı olduğunu, çocukların bu tedbirden yetişkinlere kıyasla daha fazla olumsuz etkileneceğini ve bu nedenle son çare olarak uygulanması gerektiğini belirtmektedir.

Gül (2019), gerek yetişkinler gerekse çocuklar bakımından özgürlükten yoksun bırakma kararlarının gerekçelendirilmesinin zorunlu olduğunu; gerekçesiz kararların AİHM tarafından da ihlal olarak değerlendirildiğini hatırlatarak, özellikle çocuklar için gözaltı kararlarının açık gerekçelerle yazılmasının Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temel ilkesi olan "özgürlükten yoksun bırakmanın son çare olması" ilkesine dayandığını ifade etmektedir.

Ağcaoğlu (2020), çocuklara özgürlükten yoksun bırakma uygulamasının uzun vadede hem çocuk hem de toplum açısından zararlı sonuçlara yol açabileceğini; bu nedenle cezalandırmanın son çareye indirgenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Özkan (2021), çocuklar hakkında verilecek gözaltı, tutuklama ve hapis kararlarında bu ilkenin titizlikle dikkate alınması gerektiğini, kısa süreli hapis cezalarının dahi seçenek yaptırımlara çevrilmesinin zorunlu olduğunu ifade etmektedir.

Tula Kotan (2022), çocuklar için cezadan ziyade tedbir ve seçenek yaptırımların öncelikli hale getirilmesinin daha yararlı olacağını savunurken; Nurlu (2022), uluslararası belgelerde yer aldığı üzere özgürlükten yoksun bırakmanın gerçekten en son çare olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir.

Demir (2022) ise çocuk suçluluğunda cezalandırma yerine önleyici politikaların benimsenmesinin, çocuk hakları perspektifine daha uygun olduğunu dile getirmektedir.

Arıca (2023), Pekin Kuralları çerçevesinde çocukların lekelenmemesi, kimliklerinin korunması ve uzmanlaşmış birimlerce yargılanmalarının gerekliliğini vurgulayarak, özgürlük kısıtlamasının yalnızca son çare olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

4.6.4.2. Uzlaştırma, Kamu Davasının Ertelenmesi ve Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Gibi Alternatif Çözüm Yollarının Çocuklar İçin Daha Sık Kullanılması

Çocuk ceza adalet sisteminde çocukların mümkün olduğunca yargılama süreci dışında tutulmaları ve cezalandırma yerine onarıcı, eğitici ve topluma kazandırıcı alternatif çözüm yollarının benimsenmesi gerektiği; ulusal ve uluslararası standartlarla uyumlu şekilde giderek daha fazla kabul görmektedir.

Hacıoğlu (1894), cezalandırma yerine kamu davasının açılmasının ertelenmesi, duruşmanın ertelenmesi, hükümün ertelenmesi ve adli af gibi seçenek kurumların hukuk sistemine kazandırılması gerektiğini belirtmiştir.

Kaya (2015) ise çocuklara özgü hale getirilmiş kamu davası açma takdiri, uzlaşma ve ön ödeme kurumlarının yargılama dışına çıkışın etkinliğini artıracak ve mahkemelerin iş yükünü azaltacağını vurgulamaktadır.

Özmenli (2017), Türk Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan ön ödeme, uzlaşma ve kamu davasının ertelenmesi gibi kurumların çocuk ceza adalet sisteminin amaçlarıyla örtüştüğünü, ancak bu uygulamaların çocukların lehine daha da genişletilmesi ve daha yaygın kullanılması gerektiğini savunmaktadır.

Sönmez (2019), cumhuriyet savcısının takdir yetkisi çerçevesinde kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının uygulamada yeterince kullanılmadığını belirterek, bu kararın şartları oluştuğunda zorunlu hale getirilmesini önermektedir.

Gül (2019) ise uzlaştırma kurumunun çocuklar için genişletilmiş kapsamının olumlu bir adım olduğunu; bu durumun çocuk haklarına katkı sunduğunu ve gözaltı gibi özgürlük kısıtlayıcı tedbirlerin önüne geçilmesini sağladığını ifade etmektedir.

Özkan (2021), kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin ceza üst sınırının 15 yaş altı çocuklar için 5 yıl olarak uygulanmasının ve denetim süresinin 3 yıllla sınırlandırılmasının, çocuğun sistemden erken çıkmasına katkı sağlayacağını vurgulamaktadır.

Tula Kotan (2022), uzlaştırma, ön ödeme ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi gibi alternatif yöntemlerin çocuklara yönelik özel olarak yeniden düzenlenmesi gerektiğini; özellikle uzlaştırmanın, onarıcı tedbirlerle birlikte uygulanmasını ve çocukların sosyal gelişimine katkı sunacak yükümlölüklerin öngörölmesini önermektedir.

Demir (2022), ilk kez suçla yönelen çocuklar için ara kurumların aktif hâle getirilmesini, sürekli suç eğilimi gösteren çocuklar için ise iyileştirme odaklı düzenlemelerin geliştirilmesini savunmaktadır.

Arıca (2023), uzlaştırma kararlarında çocuklar için belirlenen yükümlölüklerin onların kişisel gelişimine hizmet etmesi gerektiğini; aksi halde çocukta sorumluluk ve onarım bilincinin gelişmesinin mümkün olmayacağını belirtmektedir. Ayrıca hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun çocuklara ikinci bir şans vermesi bakımından önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Yıldırım (2023) ise alternatif çözüm yollarının, çocukların ceza yargılaması süresini en aza indirme işlevi bulunduğunu; bu bağlamda uzlaştırmanın kapsamının genişletilmesi yönünde önemli adımlar atıldığını ve çocuklar için yetişkinlere nazaran daha fazla sayıda suçun uzlaştırma kapsamına alınmasının BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 40/3-b maddesine uygun düştüğünü ifade etmektedir.

4.6.4.3. Çocukların Topluma Kazandırılmasını Hedefleyen Rehabilitasyon Programlarının Geliştirilmesi ve Bu Programlara Sivil Toplum Kuruluşlarının Dahil Edilmesi

Çocuk suçluluğuyla etkili mücadelede çocuk hakları giderek önem kazanmakta olup yalnızca cezalandırıcı değil, aynı zamanda önleyici ve rehabilitasyon temelli yaklaşımların ön plana çıktığı görölmektedir.

Baysan Kobat (2009), çocuk suçluluğunun nedenlerinin uzmanlarca belirlenerek, çocukların bu olumsuz etkenlerden uzaklaştırılmasının, öncelikle sosyal

hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve ardından tüm toplumun ortak sorumluluğu olduğunu ifade etmektedir.

Kaya (2011), çocukları suça iten faktörlerin çok katmanlı olduğunu, yalnızca çocuğun bireysel koşullarının değil; ailesi, yaşadığı çevre ve ulusal politikaların da dikkate alınması gerektiğini ve bu nedenle çözüm sürecinin tek bir kuruma bırakılmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Köksal (2014), suça sürüklenen çocukların cezalandırılmasından ziyade hatalarının farkına varmalarını sağlayacak ve onların topluma yeniden kazandırılmalarına olanak tanıyacak bir yükümlülük sisteminin uygulanmasını, bu doğrultuda ıslah çalışmalarının tüm kurumlar tarafından seferberlik anlayışıyla yürütülmesini önermektedir.

Limoncu (2017), çocukların rehabilitasyon sürecinin etkinliği için yalnızca kamu kurumlarının değil, aynı zamanda dernekler, vakıflar ve gönüllü kuruluşların iş birliğine açık olunması gerektiğini; kamu kurumlarının da bu süreçlere imkânları doğrultusunda katkı sağlama yükümlülüğünü taşıdığını beyan etmektedir.

Nurlu (2022), çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesini ceza adaletinin temel amacı olarak görmekte ve bu doğrultuda önleyici politikaların geliştirilmesini savunmaktadır. Ayrıca, bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının maddi yetersizlik nedeniyle etkili olamadıklarını ve bu kurumlara bütçe desteği sağlanarak çocuk suçluluğunun önlenmesinde daha geniş kapsamlı sonuçlar elde edilebileceğini belirtmektedir.

Arıca (2023) ise infaz sürecinin çocuklar açısından yalnızca bir ceza dönemi değil, aynı zamanda bir gelişim ve topluma yeniden kazandırılma süreci olması gerektiğini ifade etmekte; bu süreçte çocukların yetişkinlerden farklı bir disiplin ve ödül sistemine tabi tutulmasının onların kurallara uyumunu artıracak ve eğitim ile iyileştirme süreçlerini destekleyeceğini vurgulamaktadır.

4.6.5. Uluslararası Standartlarla Uyumlu Bir Sistem

4.6.5.1. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Lanzarote Sözleşmesi Gibi Uluslararası Belgelerde Belirtilen Standartların Yasal Düzenlemelere Entegre Edilmesi

Çocuk ceza adalet sisteminde çocuk hakları odaklı yaklaşımların gelişmesinde yalnızca ulusal mevzuat düzenlemeleri yeterli olmamakta aynı zamanda uluslararası normların iç hukukla uyumlaştırılmasıyla mümkün hale gelmektedir.

Özdemir (2014), çocuk suçluluğuna ilişkin olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme başta olmak üzere Pekin Kuralları, Riyad İlkeleri, Havana Kuralları ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi gibi uluslararası belgelerin temel referans kaynakları olduğunu belirtmekte; bu belgelerde yer alan en ortak ve temel ilkenin “çocuğun üstün yararı” olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, bu belgelerde yer alan diğer ilkelerin; suça sürüklenen çocuğun kişisel özelliklerinin dikkate alınması, topluma kazandırma hedefinin gözetilmesi, özgürlükten yoksun bırakmanın son çare olması ve zorunlu haller dışında çocuğun ailesinden ayrılmaması şeklinde somutlaştığını, dolayısıyla iç hukukun da bu normlara paralel biçimde yeniden yapılandırılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Sönmez (2019), çocuk adaletine ilişkin ulusal mevzuatta Pekin, Riyad ve Havana Kurallarına dair atıflar yapılmakla birlikte, bu kuralların iç hukuka etkisinin sınırlı kaldığını ve mevzuatta önemli boşlukların olduğunu ifade ederek, uluslararası normların yalnızca bilgi düzeyinde değil, uygulama düzeyinde de bağlayıcı olacak şekilde iç hukuk sistemine entegre edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Ağcaoğlu (2020) ise uluslararası normların iç hukuka aktarımının yalnızca temel ilkeler düzeyinde değil, teknik düzenlemeler bakımından da gerekli olduğunu belirtmekte; örnek olarak TCK’nın 104. maddesinin Lanzarote Sözleşmesi’nin 18/3. maddesiyle uyumlaştırılmasını önermekte ve özellikle failin yaşının belirlenmesine ilişkin açık ve çocuğun yararını gözetilen düzenlemelerin yapılması gerektiğini ifade etmektedir.

4.6.6. Çocuk Haklarının Önceliklendirilmesi

4.6.6.1. Tüm Süreçlerde Çocuk Haklarının Önceliklendirilmesi ve Çocuk Haklarına Dayalı Bir Yaklaşım Benimsenmesi

Çocuk adalet sisteminde reform niteliğinde dönüşüm sağlanabilmesi, yalnızca ceza uygulamalarıyla değil, çocuğun haklarını ve çocuğun üstün yararını esas alan yaklaşıma dayalı kanun, uygulama ve yapılaşmanın da mevcudiyeti ile mümkündür.

Baysan Kobat da (2009), çocuk suçluluğunun önlenmesinde yalnızca yasal yaptırımların değil, çocukların haklarına ilişkin farkındalığının artırılmasının ve bu haklara tüm toplum kesimlerince saygı gösterilmesinin esas olduğunu belirtmekte; çocukların güvenliğini ve refahını önceleyen yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Gül (2019), çocuklarla ilgili yargılama ve soruşturmalarda çocuğun üstün yararının temel ilke olarak ele alınması gerektiğini, cezalandırma yaklaşımı yerine çocuğun topluma kazandırılmasını amaçlayan düzenlemelere öncelik verilmesini, özgürlükten yoksun bırakmanın istisna olması gerektiğini ve tutuklamanın yalnızca son çare olarak değerlendirilmesinin altını çizmektedir.

Ağcaoğlu (2020) ise, çocuklar arasında rızaya dayalı cinsel eylemler gibi karmaşık vakalarda, suça sürüklenen çocuk kavramının Türk Ceza Kanunu bağlamında yeniden ele alınması gerektiğini; Lanzarote Sözleşmesi'nin 18/3. maddesi doğrultusunda, özgürlüğü kısıtlayıcı uygulamaların asgari düzeyde ve istisnai biçimde uygulanmasının uygun olduğunu ifade etmektedir.

Nurlu (2022), çocuk suçluluğuna ilişkin yasal düzenlemelerin dağınıklığının uygulamada mahkemelere ağır bir yük getirdiğini; bu nedenle, ceza odaklı kararlar yerine çocuk haklarını esas alan uluslararası ilkelerin yargı kararlarına yön vermesinin zorunlu olduğunu vurgulamaktadır.

4.6.7. Eğitim ve Önleyici Politikalar

4.6.7.1. Çocuk Adalet Sisteminde Görev Yapan Tüm Personel İçin Eğitim Programlarının Uygulanması

Çocuk ceza adalet sisteminin etkin ve çocuk haklarına duyarlı bir şekilde işlemesi, yalnızca mevzuatla değil; uygulayıcıların bilgi, farkındalık ve donanımı ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, çocuklarla çalışan kolluk personelinin hâkim ve savcılara, sosyal hizmet uzmanlarından cezaevi görevlilerine kadar tüm aktörlerin çocuk merkezli bir anlayışla eğitilmesi büyük önem taşımaktadır.

Sönmez (2019), her ne kadar çocukların savcı huzurunda ifade vermesi gerektiği belirtilmiş olsa da uygulamada farklılıklar yaşandığını ve bu farklılıkların olumsuz sonuçlar doğurduğunu belirterek, bu olumsuzlukların önüne geçilmesi adına çocuk birimlerindeki kolluğun yalnızca çocuk suçlarına bakan özel birimler olarak yapılandırılması ve bu personele çocuk psikolojisi ile ilgili özel eğitimler verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Gül (2019), özellikle kolluk kuvvetlerinden başlayarak yargı mensupları ve cezaevi personeline kadar çocukla temas eden tüm uygulayıcılara, Çocuk Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere uluslararası düzenlemeler ışığında eğitimler verilmesinin zorunlu olduğunu; ancak bu eğitimlerin sayıca yetersiz kaldığını vurgulamaktadır.

Nurlu (2022) ise çocuk adalet sisteminde görev yapan kolluk, avukat, savcı, hâkim, sosyolog ve pedagog gibi tüm aktörlerin eğitimlerinin güncel ve kapsayıcı olması gerektiğini ifade etmektedir.

Demir (2022), çocuklarla ilgili yargılamalarda görevli hâkim ve Cumhuriyet savcılarının çocuklara özgü zorunlu eğitim programlarına tabi tutulmalarını, bu alanda uzman kişilerden seçilmelerini ve kolluk birimlerinde görev yapan tüm personele çocuk odaklı eğitimler verilmesini önermektedir.

Yıldırım (2023) de çocuk bürolarında görevli savcılarının psikolojik, sosyolojik ve davranışsal eğitimlerle desteklenmesinin önemli olduğunu; kolluk personelinin ise hem insan kaynağı hem de eğitim yönünden güçlendirilmesinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır.

4.6.7.2. Suç ile Mücadelede Uzun Vadeli Süreç Analizlerinin Yapılması

Çocukluk döneminin bireyin tüm yaşamını şekillendiren kritik bir evre olması, suçla mücadelede bu döneme yönelik önleyici ve onarıcı politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Suç davranışı, bir anda ortaya çıkan bir sapma değil; çoğunlukla çocuğun gelişim süreci boyunca şekillenen ve çeşitli sosyal, ekonomik, psikolojik etkenlerle beslenen bir sonuçtur.

Bu çerçevede Duruşan (2021), yetişkinlikteki davranışların temelini çocukluk dönemine dayandığının kabul edilmesiyle birlikte suçla mücadelede çocukluk dönemine odaklanmanın önem kazandığını, suç davranışının öncesinde henüz aydınlatılamamış bir gelişim süreci barındırdığını, bu nedenle uzun vadeli süreç analizlerinin yapılmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır.

Özkan (2021) ise, suça sürüklenen çocuk kavramının bizzat kendisinin, çocukları suça iten nedenlere odaklanılması gerektiğini ortaya koyduğunu belirtmekte; bir çocuğun adliye koridorlarında değil okulda ya da oyun parkında olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, çocukları suça sürükleyen çevresel nedenlerle toplumun tüm bireylerinin, bireysel nedenlerle ise ebeveynler ve uzmanların mücadele etmesi gerektiğini; yargı makamlarının ise yalnızca ceza vermekle yetinmeyip çocuğun özelliklerini merkeze alan ve ıslahına katkı sağlayacak kişi ve kurumları yönlendiren bir rol üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Suç ile irtibatı kesilmiş, topluma yeniden kazandırılmış bir çocuğun varlığı, ideal ceza adalet sisteminin temeli olarak görülmektedir.

Öte yandan Arıca (2023), suçu meslek hâline getirmiş ve yetişkinlerin yönlendirmesiyle hareket eden çocukların eylemleri karşısında, özellikle katalog

suçlar bakımından 15–18 yaş grubuna sınırlı şekilde tekerrür hükümlerinin uygulanmasının caydırıcılık açısından yerinde olabileceğini ifade etmektedir.

4.6.7.3. Çocuklar ve Aileler İçin Suçtan Korunmaya Yönelik Bilinçlendirme ve Eğitim Programlarının Artırılması

Çocukların suça sürüklenmesini engellemenin en etkili yollarından biri, bireyin erken çocukluk döneminden itibaren içinde bulunduğu aile ve sosyal çevrede koruyucu ve önleyici politikaların uygulanmasıdır

Turan da (2006), bireyin kişilik gelişiminin temelini 0–6 yaş aralığında atıldığını ve bu dönemde ailelerin profesyonel bir yaklaşımla çocuğa rehberlik etmemesinin telafisi güç zararlar doğurabileceğini belirtmekte; bu nedenle ailelerin çocuk sahibi olmadan önce çocuk yetiştirme kurslarına katılmasının zorunlu hale getirilmesini ve bu kurslar sonucunda başarılı olmayan kişilere yönelik caydırıcı yaptırımlar uygulanmasını önermektedir. Aileyi, en önemli eğitim kurumu olarak gören Turan, bireyin eğitim hayatındaki tüm başarılarına rağmen ailede yaşadığı kazanım eksikliklerinin ileride ciddi ruhsal sorunlara neden olabileceğini ifade etmektedir.

Benzer şekilde Sulan (2013), çocukların suça sürüklenmeden önce önleyici sosyal projelerle desteklenmesi gerektiğini, özellikle evden kaçan çocukların bu davranışının ardındaki nedenlerin araştırılarak bu sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik somut planların hızla hayata geçirilmesinin şart olduğunu belirtmektedir.

Eğitimin suçu önlemedeki etkisine dikkat çeken Kaya (2015) ise suçla mücadelede sadece cezai müeyyidelerin yeterli olmadığını, toplumun çocuk hakları ve adaleti konularında bilinçlendirilmesinin gerektiğini savunmakta; bir projede yirmi okulda verilen adli süreç, suç ve ceza eğitimi sonrasında hiçbir okuldan suç ihbarı alınmamasını eğitimin koruyucu işlevine somut bir örnek olarak sunmaktadır.

4.6.8. Aile ve Çevresel Destek Mekanizmaları

4.6.8.1. Ailelerin Ekonomik ve Sosyal Desteklerle Güçlendirilmesi, Sosyal Hizmetlerin Yaygınlaştırılması

Çocukların suça sürüklenmesini önlemek, yalnızca bireysel müdahalelerle değil; sosyal, ekonomik ve hukuksal düzeyde bütüncül politikaların geliştirilmesiyle mümkündür.

Kaya (2011), çocuğun suça neden sürüklendiğinin belirlenerek suçu oluşturan bireysel, çevresel, toplumsal, ekonomik ve politik nedenlerin ortadan kaldırılmasının amaçlanması gerektiğini önermektedir.

Sulan (2013), çocukların ilk karşılaştığı ve sosyalleşmenin ilk adımının atıldığı yerin aile olduğuna dikkat çekerek, esas olanın çocukların ailelerinin yanında kalıp barınmaları yöntemi olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda aile kurumunun desteklenmesi, tüm ailelere çocuklarını iyi bir şekilde yetiştirmelerinde yardımcı olacak önlemlerin uygulanması, gerektiğinde çocuk yetiştirme konusunda eğitim ve destek sağlanması gerektiğini ifade etmektedir. Bozuk sosyo-ekonomik yapıya sahip ailelerin; sosyal yardımlar, mali düzenlemeler, aile destekleri ve konut sağlama gibi yöntemlerle desteklenmesi; ailenin ekonomik ve sosyal açıdan korunması ve bu hizmetleri sağlayacak kurumların işlerlik kazanmasının sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Buna rağmen çocuklarını suç işlemekte kullanan ailelerden çocukların alınarak devlet himayesinde yetiştirilmeleri ve hayata hazırlanmaları gerektiğini ifade etmektedir.

Yıldırım (2023), çocuğu suça iten sebeplerin ortadan kaldırılarak çocuğun korunması yönünde devletin gerekli tedbirleri alması gerektiğini; boşanma, yoksulluk, işsizlik gibi çocuğun sosyal refahını doğrudan etkileyen konularda çocuğa gerekli koruma ve desteğin sağlanmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, çocuklara bilhassa ailelerinin yanında danışmanlık, eğitim ve rehabilitasyon gibi hizmetlerin, aile bütünlüğüne dikkat edilerek sürekli ve sürdürülebilir şekilde sunulması gerektiğini belirtmektedir.

Nurlu (2022), Çocuk Koruma Kanunu'nun uygulamada karşılaşılan tüm sorunlara yeterince çözüm sunmadığını; bu nedenle öncelikle kanun ve yönetmeliklere dair detaylı bir çalışma yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Tek bir yasal düzenlemenin hem korunmaya muhtaç hem de suça sürüklenen çocuklar bakımından yeterli hale getirilmesinin önemini vurgulayan Nurlu, çocukların suça sürüklenmesi konusunda asıl önemli olanın, suç ortaya çıktıktan sonra mücadele etmek değil; öncesinde önleyici politikalar geliştirmek olduğunu ve çocuğu suça sürükleyen dezavantajların ortadan kaldırılmasının temel amaç olması gerektiğini belirtmektedir.

Aşağıda incelenen tezlerde yer alan öneriler ve bu önerilerin sayıları tablo halinde sunulmuştur. Tabloda da görüleceği üzere, en fazla öneri; çocukların yetişkinlerle aynı düzenlemelere tabi olmaması, çocuklara özgü ceza muhakemesi usullerinin geliştirilmesi, özgürlükten yoksun bırakmanın son çare olarak değerlendirilmesi, çocukların cezaevine gönderilmesi yerine rehabilitasyon merkezlerine yönlendirilmesi, çocuk adalet sistemi içerisinde görev yapan hâkim, savcı, avukat ve diğer personelin çocuk hakları konusunda uzmanlaştırılması ile uzlaştırma, kamu davasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi alternatif çözüm yollarının çocuklar için daha sık uygulanması temalarında yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, ilgili alanlarda yapılan çalışmaların artırılması önerilmektedir.

Tablo 6: Tespit edilen önerilerin sayısal dağılımı

Çocukların yetişkinlerle aynı düzenlemelere tabi olmaması, çocuklara özgü ceza muhakemesi usullerinin geliştirilmesi	14
Çocuk yargılama sürecinde avukat zorunluluğu getirilmesi ve gerekli hukuki yardımın yapılması	3
Çocuk adalet sistemi içinde çalışan hakim, savcı, avukat ve diğer personelin çocuk hakları konusunda uzmanlaştırılması	10
Çocukların yargılama sürecinde travmaya uğramalarını önleyecek düzenlemeler yapılması	6
Çocuk mahkemelerinin her il ve ilçede kurulması	6
"Suça sürüklenen çocuk" gibi damgalayıcı terimlerin kaldırılması ve daha kapsayıcı bir dil kullanılması	1
Çocukların ceza adalet sistemine dahil olmadan önce sosyal destek ve rehabilitasyon süreçlerine yönlendirilmesi	3

Suçla sürüklenen çocukların ailevi ve çevresel durumlarını dikkate alan sosyal hizmetlerin artırılması	3
Çocukların bireysel, sosyal ve çevresel özelliklerini detaylı şekilde ele alan sosyal inceleme raporlarının hazırlanması	3
Bu raporların yargı sürecine dahil edilerek karar süreçlerinde etkili kullanılması	5
Çocuk adalet sistemi içinde yer alan kurumlar arasında daha güçlü bir koordinasyon sağlanması	7
Özgürlükten yoksun bırakmanın son çare olarak değerlendirilmesi ve çocukların cezaevine gönderilmesi yerine rehabilitasyon merkezlerine gönderilmesi	13
Uzlaştırma, kamu davasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi alternatif çözüm yollarının çocuklar için daha sık kullanılması	10
Çocukların topluma kazandırılmasını hedefleyen rehabilitasyon programlarının geliştirilmesi ve bu programlara sivil toplum kuruluşlarının dahil edilmesi	6
BM çocuk hakları sözleşmesi ve Lanzarote sözleşmesi gibi uluslararası belgelerde belirtilen standartların yasal düzenlemelere entegre edilmesi	3
Tüm süreçlerde çocuk haklarının önceliklendirilmesi ve çocuk haklarına dayalı bir yaklaşım benimsenmesi	5
Çocuk adalet sisteminde görev yapan tüm personel için eğitim programlarının uygulanması	5
Suç ile mücadelede uzun vadeli süreç analizlerinin yapılması	3
Çocuklar ve aileler için suçtan korunmaya yönelik bilinçlendirme ve eğitim programlarının artırılması	3
Ailelerin ekonomik ve sosyal desteklerle güçlendirilmesi, sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması	3

4.7. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR KONUSUNDA İZLENEN PARADİGMA DEĞİŞİKLİĞİNE YÖNELİK BULGULAR

Tezler bir bütün olarak incelendiğinde, *konular açısından* dönemsel farklılıkların olduğu tespit edilmiştir.

1980’ler ve 1990’larda, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’un kabul edilip yürürlüğe girmesiyle birlikte; çocuk ceza yargılaması, çocuk mahkemelerinin kurulması ve işleyişi, çocuk suçluluğunun yasal

çerçevede ele alınması, çocuklara yönelik emniyet tedbirleri ve yaptırımlar ile Türkiye’deki yasal düzenlemelerin genel görünümü tezlerde öne çıkan başlıca temalar olmuştur. Hacıoğlu (1984), 1979 yılında kabul edilen 2253 sayılı Kanun ile gecikmeli de olsa çocuklara özgü yargılama ve sorumluluk sisteminin getirilmesi sayesinde mevcut hukuki boşluğun giderildiğini belirtmiştir. Tanrıkulu (1994) ise, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nden sonra yazılan ilk tezde, sözleşmenin 18 yaş altındaki suçlu çocukların haklarını güvence altına aldığını, emniyet ve koruma tedbirlerinin öneminin arttığını, Türkiye’nin bu konuda duyarlılık göstermesi ve yürürlüğe giren yasanın uygulanabilirliğinin sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

2000’li yıllarda ise, uluslararası sözleşmelerin etkisiyle çocuk suçluluğu ve nedenlerinin değerlendirilmesi, çocuk adalet sisteminin işlevselliği, çocuk haklarının korunması gibi temalar öne çıkmıştır. Turan (2006), ülkemizde çocuklara yönelik uygulamaların eğitici olmaktan ziyade cezalandırıcı olduğunu, çocuklara hata yapma karşısında ikinci bir şans tanınması gerektiğini ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme uyarınca yetişkinlerle aynı hukuki düzenlemelere tabi tutulmalarının sözleşmeye aykırı olduğunu belirtmiştir. Baysan Kobat (2009) ise, çocuk haklarının ulusal ve uluslararası düzlemde yetersiz geliştiğini ve çocukların ceza hukuku açısından sorumluluğu ile yargılanma süreçlerinin iyileştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

2010 sonrası çalışmalarda ise, onarıcı adalet, rehabilitasyon odaklı yaklaşımlar, önleyici politikalar, akran cinselliği, alternatif infaz yöntemleri gibi konular gündeme gelmiştir. Kaya (2011) ve Koç (2023), denetimli serbestlik ve uzlaştırma gibi uygulamaların çocuğun ıslah sürecine katkı sağladığını belirtirken, Ağcaoğlu (2020), çocuklar arasında rızaya dayalı cinsel eylemlerin ceza hukuku kapsamında çıkarılması gerektiğini tartışmıştır. Duruşan (2021), çocuk suçluluğuna ilişkin yapılan araştırmaların çoğunun kesitsel nitelikte olduğunu, prospektif boyamsal çalışmaların eksik olduğunu vurgulamıştır. Limoncu (2017), çocuk infazına ilişkin uygulamalarda yaşanan başlıca sorunlara dikkat çekmiştir.

Dönemsel olarak tespit edilen *sorunlarda da* değişiklikler olduğu tespit edilmiştir. 1980’ler ve 1990’lı yıllarda yasal düzenlemelerin yetişkin merkezli olması, çocuk mahkemelerinin yetersizliği ve çocuk suçluluğuyla mücadelede yasal

çerçevenin işlevselliğinin sınırlı olması öne çıkan sorunlar arasındadır. Hacıoğlu (1985), çocuk ceza sisteminde genel ceza kurallarının hâkim olduğunu ve kadro/kurum eksikliği yaşandığını ifade ederken; Tanrıkulu (1994), emniyet tedbirlerinin uygulanmasında personelin uzmanlaşmamasına dikkat çekmiştir.

2000’li yıllarda kurumsal yetersizlikler, çocukların sosyal durumlarını gözetemeyen mekanizmaların eksikliği ve rehabilitasyona dair politikaların zayıf olması temel sorunlardır. Turan (2006), ıslahevlerinde çocukların psikolojik destekten yoksun bırakıldığını, Baysan Kobat (2009) ise çocuk mahkemelerinin sayısı ve yetki bakımından eksiklik taşıdığını belirtmiştir.

2010 ve sonrasında yetişkinlere özgü düzenlemelerin çocuklara uygulanması, yargı süreçlerinin uzunluğu, tarafların yetersiz hukuki destek alması, onarıcı adalet ve rehabilitasyon ilkelerinin sınırlı uygulanması gibi sorunlar artmıştır. Köksal (2014), uzlaştırma gibi mekanizmaların eksikliğine dikkat çekerken; Kaya (2015), çocuklara özgü hükümler bulunmayan durumlarda yetişkin hükümlerin uygulanmasının sorun yarattığını, Özmenli (2019) ve Metin (2019), çocuk yargılamasının yetişkin sistemine benzetilmesinin çocuk haklarına aykırı olduğunu belirtmiştir. Sönmez (2019), Gül (2019), Özkan (2021) ve Tula Kotan (2022) gibi araştırmacılar ise adli süreçlerde müdafî atanması, adli görüşme odalarının kullanımı, çocukların güvende hissetmemesi gibi pratik sorunlara dikkat çekmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde suça sürüklenen çocuklarla ilgili belirgin paradigma farklılıklarının olduğu görülmektedir. 1980’ler ve 1990’lı yıllarda ceza sorumluluğu ve yasal düzenlemeler odaklı bir yaklaşımla, çocuklar çoğunlukla yetişkinlerle aynı sistemde yargılanmıştır. 2000’li yıllarda ise çocuk haklarına dayalı yaklaşımlar öne çıkmış, rehabilitasyon ve koruma temelli politikalar benimsenmiştir. (Bkz. Hacıoğlu, 1985; Özkök, 1990; Ulak, 1993; Tanrıkulu, 1994)

2010 yılından itibaren onarıcı adalet, sosyal inceleme raporları ve alternatif infaz yöntemleri gibi daha insancıl ve çocuk odaklı yaklaşımlar benimsenmeye başlanmıştır. Bunun yanında sosyal inceleme raporları ve alternatif infaz yöntemleri gibi çocukların rehabilitasyonunu ve topluma kazandırılmasını hedefleyen yöntemler ön plana çıkmıştır. Bu dönemde, çocukların cezalandırılmasından çok, onların gelişim

süreçlerini destekleyen, empatik ve rehabilite edici yaklaşımlar tercih edilmiş, çocuk suçluluğunun nedenlerine odaklanarak önleyici politikalar geliştirme eğilimi artmıştır (Kaya, 2015; Metin, 2019; Tula Kotan, 2022). Bu yazarlar, çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik olarak koruma odaklı yaklaşımlardan daha fazla önleyici politikalara geçişin önemini vurgulamışlardır. Sosyo-ekonomik ve çevresel faktörlerin çocuk suçluluğundaki rolünün daha derinlemesine incelenmesi gerektiğini ve suçun kökenlerine inerek çocukların suça sürüklenmesinin engellenmesi için politikaların geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu yaklaşım, suçun nedenlerini anlamaya ve çözmeye yönelik daha proaktif bir strateji olarak öne çıkmaktadır.

Günümüzde ise suça sürüklenen çocuklarla ilgili yeni sorun alanlarının ortaya çıktığı görülmektedir. 24 Ocak 2025'te İstanbul Kadıköy'de 14 yaşındaki Mattia Ahmet Minguzzi'nin iki çocuk tarafından saldırıya uğrayarak öldürülmesi, çocuk çeteleşmesinin ve organize yapıların çocukları kullanmasının kamuoyunda yankı uyandıran bir örneğidir. Kaplan (2025), saldırının organize suç kapsamında değerlendirilmesinin, faillerin münferit olmadığını, daha büyük bir yapının parçası olduklarını göstermekte olduğunu belirtmektedir.

Soykan (2025) ise son 15 yılda İstanbul'un yoksul bölgelerinde çocuk ve gençlerin çeteleştiğini; sosyal medya ve diziler üzerinden suçun özendirildiğini, örgüt liderlerinin sosyal medya platformlarında sempati topladığını ve çocukların "kamikaze dron" gibi kullanıldığını ifade etmektedir. Bu gelişmeler, suça sürüklenen çocukların sadece bireysel değil, örgütlü suç yapıları içinde yer alma riskinin arttığını göstermektedir. Yaşanan olay bu olaylar bizlere gelecekte suça sürüklenen çocukların karışmış olduğu suç tipi çeşitliliği artacağını göstermektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 1989 yılında taraf devletlerce imzalanarak Sözleşmenin 49. Maddesi gereğince 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ülkemiz de Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi 1990 yılında imzalayarak taraf devlet haline gelmiş ise de 11 Aralık 1994 tarihli Onay kanunu ile yürürlüğe girerek Anayasamızın 90. Maddesi uyarınca iç hukuk normuna dönüşmüştür (Kurt, 2016:106-107). Bu sayede Türkiye Cumhuriyeti, ülkede yaşayan bütün çocukların başta yaşam hakkı olmak üzere sözleşme kapsamındaki tüm haklarını garanti altına alarak yasalarını işbu sözleşmeye uygun hale getirmeyi taahhüt etmiş bulunmaktadır.

Suçta sürüklenen çocuk kavramı, suç işlediği iddiasıyla yargı makamları karşısına getirilen 12-18 yaş aralığında bulunan çocukları ifade etmektedir. TÜİK 2024 verilerine göre ülkemizde çocukların 178 bin 834'ü suça sürüklenme sebebiyle adli olaylarda güvenlik birimlerine geldikleri görülmektedir. Bu veriler suça sürüklenen çocuk sorununun toplum için ciddi aşamaya geldiğini göstermektedir.

Çalışmada Türkiye’de suça sürüklenen çocuk konusunda hukuk alanında yazılan tezler meta sentez yöntemi ile incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma ile incelenen tezlerin hangi yıllarda yapıldığı ve yoğunlaştığı, çalışılma düzeylerin (yüksek lisans-doktora), tezlerde kullanılan anahtar kelimelerin neler olduğu, hangi konuların ele alındığı, tespit edilen sorun ve yazarlar tarafından sunulan önerilere ulaşmak amaçlanmıştır.

Suçta sürüklenen çocuk konusunda hukuk alanında ilk tez 1985 yılında yazılmıştır. Dünya çapında en çok ülke tarafından kabul edilmiş uluslararası belge olma özelliği taşıyan Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1989 tarihinde imza altına alındığı göz önünde bulundurulduğunda Hacıoğlu tarafından 1985 tarihinde suça sürüklenen çocuk alanında yazılan tez Türkiye açısından önemli bir belgedir. Henüz dünyada dahi evrensel nitelikli çocuk haklarına ilişkin yaptırım gücü olan bir belge bulunmazken Hacıoğlu’nun yüksek lisans tezi aynı zamanda suça sürüklenen çocuk konusunun hukuk alanında önemini ortaya çıkarmaktadır.

Çalışmada hukuk alanında yazılan 23 adet tez incelenmiştir. İncelenen tezlerin tamamı yüksek lisans düzeyinde çalışmalar olup doktora düzeyinde bir çalışma mevcut değildir. Yıllara göre tezlerin durumunda ise en fazla tez 2019, 2022 ve 2023 yıllarında olmak üzere 3'er tez yazılmıştır. En sık kullanılan anahtar kelime “suça sürüklenen çocuk” olmakla birlikte sıralamayı “çocuk” kelimesi takip etmektedir. İncelenen tezler kapsamında 8 adet konu alt teması tespit edilmiştir. Yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere; çocuk ceza muhakemeleri ve yargılama usulleri, çocuk suçluluğu ve emniyet tedbirleri, çocuk hakları ve korunma ihtiyacı, çocuk suçluluğunun sosyolojik boyutları, çocukların gözetimi ve tutuklanma süreçleri, cinsel suçlar ve suça sürüklenen çocuklar, sistematik derlemeler ile yargılama ve rehabilitasyon süreçleri konuları belirlenmiştir.

İncelenen 23 tezdten 14 tane tezin çocuk ceza muhakemeleri ve yargılama usullerini konu edindiği tespit edilmiştir. Konudaki yoğunlaşmanın sebebi hukuk alanında yazılmış olmasından kaynaklanmaktadır. İncelenen tezlerde en sık tespit edilen sorunlar; çocuk ve yetişkinlerin aynı hukuki düzenlemelere tabi olması, çocuk yargılama sürecinin uzun sürmesi ve çocuğun yararına uygun olmaması, çocuk mahkemesinde (ceza adalet sisteminde) uzmanlaşmış personel eksikliği, çocuğun ceza adalet sistemine girmesiyle yaşadığı travma ve örselenmenin yeterince dikkate alınmaması durumları olmuştur. Sorunlar kadar öneri kısmının da yoğun olduğunu görmekteyiz. Tezlerde sık sık çocukların yetişkinlerle aynı düzenlemelere tabi olmaması, çocuklara özgü ceza muhakemesi usullerinin geliştirilmesi, çocuk adalet sistemi içinde çalışan hakim, savcı, avukat ve diğer personelin çocuk hakları konusunda uzmanlaştırılması, çocukların yargılama sürecinde travmaya uğramalarını önleyecek düzenlemeler yapılması, çocuk adalet sistemi içinde yer alan kurumlar arasında daha güçlü bir koordinasyon sağlanması, özgürlükten yoksun bırakmanın son çare olarak değerlendirilmesi ve çocukların cezaevine gönderilmesi yerine rehabilitasyon merkezlerine gönderilmesi, uzlaştırma, kamu davasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi alternatif çözüm yollarının çocuklar için daha sık kullanılması önerilene yer verildiğini görmekteyiz.

İncelemiş olduğumuz tezlerde tespit edilen sorunun yıllar geçtikten sonra da aynı konuda yazılmış olan tezde yine tespit edilerek çözüm üretilmesi gerektiği hususu

tespit edilmiştir. Örnek olarak hukuk alanında suça sürüklenen çocuk konusunda ilk yazılan tez olan Hacıoğlu'nun 1985 yılında yazılan tezinde çocukların yetişkinlerle aynı hukuki düzenlemelere tabi olması sorunu tespit edilmiştir. Yine incelemiş olduğumuz son tez olan Yıldırım'ın 2023 yılında yazdığı tezde de halen çocuğun yetişkinlerle aynı düzenlemelere tabi olduğu hususunun sorun olarak tespit edildiği görülmektedir. Çocuğun yetişkinlerle aynı düzenlemelere tabi olması sorunu en fazla tespit edilen sorun olmakla birlikte bu soruna öneri olarak geliştirilen çocukların yetişkinlerle aynı düzenlemelere tabi olmaması, çocuklara özgü ceza muhakemesi usullerinin geliştirilmesi önerisi de en fazla sunulan öneri olarak tespit edilmiştir. Ancak yapılan çalışmalara rağmen 1985 yılından 2023 yılına kadar gerek mevzuat açısından gerekse uygulama açısından çocuk adalet sisteminde tespit edilen en önemli sorunun hala devam ederek 38 yıldır hala sorun olarak gündemde kalması çocuk adalet sistemi açısından büyük bir eksikliktir. Yine benzer şekilde ceza adalet sisteminde uzmanlaşmış personel eksikliği ilk olarak 1994 yılındaki tezde sorun olarak tespit edildiğini ve bu durumun değişmeden 2023 yılından da sorun olarak karşımıza çıktığını görüyoruz.

Tezlere konu açısından baktığımızda ise genel olarak yargılama süreçlerini konu edindiğini diğer konuların özel olarak incelenmediği tespit edilmiştir. Hukuk alanında yazılan tezlerin zamanla onarıcı ve önleyici odaklı ifadeler içerdiği göz önüne alındığında gerek uzlaştırma gerek kamu davasının açılmasının ertelenmesi gerekse önödemeye ilişkin çalışmalar yetersizdir. Bu konuda yapılacak çalışmaların artması suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonu konusunda önemli bir gelişme sağlayacaktır.

İncelemiş olduğumuz tezlerin içerisinde çocuk hakları ve suça sürüklenen çocuğu uluslararası boyutta konu edinen bir çalışma mevcut değildir. Çocuk hakları ve suça sürüklenen çocuğun uluslararası mevzuattaki yeri ve öneminin tespit edilmesi, çocuk haklarına dair oluşturulan belgelerin ayrıntılı olarak incelenmesi suça sürüklenen çocuğun korunması bakımından eksikliklerin tespiti ve uyum süreci için son derece önemlidir. Bu nedenle uluslararası hukuk kapsamında suça sürüklenen çocuklar konusunda çalışılması tavsiye edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağcaoğlu, İ. (2020). *Mağduru çocuk olan cinsel suçlarda suça sürüklenen çocuk sorunu*, [Yüksek lisans tezi], İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Arıca, Z. C. (2023). *Türk hukukunda suça sürüklenen çocukların yargılanması*, [Yüksek lisans tezi], Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Arslan, E. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51(1), 395-407.
- Aslan, M. Y. (2008). Çocuk suçluluğu hakkında uluslararası ve ulusal hukuk düzenlemeleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 66(4), 90-91.
- Aydın, N. (2023). *Nitel araştırma yöntemleri*. Özgür Yayınları.
- Ayhan, G. (2021). *Suçta sürüklenen çocuk ve suça sürüklenmeyen çocuğun benlik saygısı düzeylerinin karşılaştırılması*, [Yüksek lisans tezi], İnönü Üniversitesi.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 369-370.
- Baysan Kobat, İ. (2009). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuk hakları ışığında çocuk suçluluğu ve nedenleri*, [Yüksek lisans tezi], Kırıkkale Üniversitesi.
- Bilican Gökkaya, V. (2022). Suça sürüklenen çocuk ve aile faktörü. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:46, S:2, 196.
- Demir, T. (2022). *Suçta sürüklenen çocukların yargılanmasında soruşturma evresi*, [Yüksek lisans tezi], Kırıkkale Üniversitesi.
- Dirican, R. (2018). Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51-62.
- Duruşan, E. (2021). *Türkiye 'de suça sürüklenen çocuklar üzerine yapılan çalışmaların analizi: sistematik derleme*, [Yüksek lisans tezi], İstanbul Üniversitesi.

- Gökçe, H. & Orhan, K. (2011). Serbest zaman doyum ölçeğinin Türkçe geçerlilik güvenirlik çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 22 (4), 139–145.
- Gül, S. (2019). *Çocuk hakları kapsamında suça sürüklenen çocukların gözaltına alınması ve Türk hukuku*, [Yüksek lisans tezi], Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Güneş, D. & Erdem, R. (2022). Nitel araştırmaların analizi: meta-sentez. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 81-98.
- Hacıoğlu, B. C. (1985). *Suçlu çocukların muhakemesi*, [Yüksek lisans tezi], İstanbul Üniversitesi.
- İnan, A. N. (1995). Çocuk haklarına dair sözleşme, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 44(1), 770-771.
- Kaplan, O. C. (2025, 24 Nisan). *Ahmet Minguzzi cinayetinin hatırlattığı tehlike: Çocuk Ceteleri ve suça sürüklenme sarmalı*. Tercüman. <https://www.tercuman.com/yorum/ahmet-minguzzi-cinayetinin-hatirlattigi-tehlike-cocuk-ceteleri-ve-suca-suruklenme-sarmali-733/>
- Karakehya, H. (2023). Ceza adaleti sistemimizin en önemli yanlış uygulamalarından biri olarak cinsel istismar kapsamında değerlendirilen akran cinselliği. *Eskişehir Barosu Dergisi*, C:8 S:1, 56.
- Karataş, Z. & Mavili, A. (2019). Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalarda karşılaşılan sorunlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19 (45), 1016 -1018.
- Kaya, B. G. (2011). *Suçta sürüklenen çocuklar ve denetimli serbestlik*, [Yüksek lisans tezi], Ankara Üniversitesi.
- Kaya, S. M. (2015). *Uygulamada çocuk yargılaması: İstanbul Anadolu adliyesi çocuk mahkemelerinde dosya İncelemesi*, [Yüksek lisans tezi] İstanbul Üniversitesi.
- Kitapçioğlu Yüksel, T. (2024). Suça sürüklenen çocuklara yönelik değerlendirme. *Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1).

- Koç, C. (2023). *Suçta sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırma*, [Yüksek lisans tezi], İstanbul Medipol Üniversitesi.
- Köksal, M. (2014). *Suçta sürüklenen çocukların cezai sorumlulukları ve bu çocuklara özgü suç soruşturması*, [Yüksek lisans tezi], Erzincan Üniversitesi.
- Kurt, S. L. (2016), Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. Yıl: 16 Sayı: 36, 106-107.
- Limoncu, M. (2017). *Türk hukukunda suçta sürüklenen çocukların infazı*, [Yüksek lisans tezi], Selçuk Üniversitesi.
- Metin, İ. (2019). *Ceza muhakemesinde suçta sürüklenen çocuk*, [Yüksek lisans tezi], Selçuk Üniversitesi.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). *Sage Publications*.
- Nurlu, E. (2022). *Suçta sürüklenen çocuklar bakımından ceza adalet sisteminin yüksek yargı kararları çerçevesinde değerlendirilmesi*, [Yüksek lisans tezi], Trakya Üniversitesi.
- Özalp, A. (2024). Toplumsal değişim sürecinde çocuk suçluluğu: eğilimler ve etkiler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 448.
- Özdemir, F. B. (2014). *Suçta sürüklenen çocukların muhakemesinde soruşturma evresi*, [Yüksek lisans tezi], İstanbul Üniversitesi.
- Özgenç, İ. (2020). Akran çocuklar arası cinsel birliktelik ve ceza hukuku sorumluluğu sorunu Türk uygulamasından örnekler, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. XXIV, 4.
- Özkan, Ö. (2021). *Ceza muhakemesinde suçta sürüklenen çocukların yargılanması*, [Yüksek lisans tezi], Gaziantep Üniversitesi.
- Özmenli, F. G. (2017). *Suçta sürüklenen çocukların muhakemesi*, [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Polat, H. (2010). Türk hukukunda çocukların cezai sorumluluğu ve yargılanmalarındaki özellikler üzerine bir inceleme, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S:90, 70-71.
- Sağlam, M. (2015). *Yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocuklara yönelik hazırlanan destek eğitim programının çocukların duygu ve düşüncelerine etkisinin incelenmesi*, [Doktora tezi], Ankara Üniversitesi.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Soykan, T. (2025, 5 Mart). Çeteler, çocuklar ve vahşet. Birgün. <https://www.birgun.net/makale/ceteler-cocuklar-ve-vahset-604630>.
- Sönmez, B. A. (2019). *Suçta sürüklenen çocukların yargılanması*, [Yüksek lisans tezi], Çağ Üniversitesi.
- Sulan, Ö. N. (2013). *Sosyolojik açıdan suçlu çocuklara özel yargılama usulleri ve çocuk suçları: "Gülşehir örneği"*, [Yüksek lisans tezi], Nevşehir Üniversitesi.
- Şentürk Dizman, Z. (2023). Türkiye’de suça sürüklenen çocukların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of EurasiaSocialSciences (IJOESS)*, 14(53), 1153.
- Tanrıkulu, C. (1994). Ceza ve ceza yargılama hukukunda suçlu çocuklara ilişkin emniyet tedbirleri, [Yüksek lisans tezi], İstanbul Üniversitesi.
- Topçuoğlu, T. (2014). Çocuk suçluluğu ve gelişimsel (risk-odaklı) suç önleme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I), 217.
- Tula Kotan, F. (2022). *Çocuklara özgü ceza muhakemesine hâkim ilkeler kapsamında suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma evresi*, [Yüksek lisans tezi], Galatasaray Üniversitesi.
- Turan, D. K. (2006). *Türk Ceza Hukuku’nda suça sürüklenen çocuk hakkında güvenlik tedbirleri*, [Yüksek lisans tezi], Başkent Üniversitesi.

- Tutar, H. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik Ve Güvenilirlik: Bir Model nerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(zel Sayı 2), 117-140.
- Yenisey, F. (2007). Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Ceza Sorumluluğu Olmayan ocuklar ve Gençler İçin Ceza Hukukunda Uygulanan Alternatif Yaptırımlar. <https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/>, 3.
- Yıldırım, V. (2023). *Suça Sürüklenen ocukların Soruşturma Evresi*, [Yüksek lisans tezi], Bursa Uludağ Üniversitesi.

EKLER**EK 1:** Kodlayıcı Değerlendirme Tablosu

TEMA	ALT TEMA	KOD	Kodlayıcı 1	Kodlayıcı 2	Kodlayıcı 3	Kodlayıcı 4	Notlar
KONU	A- ÇOCUK CEZA MUHAKEMELERİ VE YARGILAMA USULLERİ	Çocuğun Ceza Sorumluluğu	E	E	E		
	A- ÇOCUK CEZA MUHAKEMELERİ VE YARGILAMA USULLERİ	Muhakeme Süreçleri ve Düzenlenmesi	E	E	E		
	B- ÇOCUK SUÇLULUĞU VE GÜVENLİK TEDBİRLERİ	Çocuklara Uygulanan Güvenlik Tedbirlerinin Geliştirilmesi ve Uygulanması	H	E	E		Denetimli serbestlik rehabilitasyon sürecidir.
	C-ÇOCUK ADALET SİSTEMİNİN GELİŞTİRİLMESİ	Çocuk Adalet Sisteminin Geliştirilmesi	E	E	E		
	D- ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN SOSYOLOJİK BOYUTLARI	Çocuk Suçluluğun Nedenleri	E	E	E		
	D- ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN SOSYOLOJİK BOYUTLARI	Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Etkileri ve Çözüm Önerileri	E	E	E		
	E- ÇOCUKLARIN GÖZALTI VE TUTUKLANMA SÜREÇLERİ	Çocukların Adalet Sistemindeki Gözaltı ve Tutuklanma Süreçlerinin Çocuk Hakları Açısından Değerlendirilmesi	E	E	E		
	F- CİNSEL SUÇLAR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR	Çocukların Cinsel Suçlarla İlişkili Durumları	E	E	E		
	F- CİNSEL SUÇLAR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR	Cinsel Suçlarda Yasaların Durumları ve Eksiklikler	E	E	E		
SORUN	G- YARGILAMA VE REHABİLİTASYON SÜREÇLERİ	SSÇ'ler İçin Rehabilitasyon Odaklı Yaklaşımın Geliştirilmesi	E	H	H		Uzlaşma muhakeme sürecine dahildir.
	A-ÇOCUK CEZA YARGILAMASINA İLİŞKİN SORUNLAR	Çocuk Ve Yetişkinlerin Aynı Hukuki Düzenlemelere Tabi Olması	E	E	E		
	A-ÇOCUK CEZA YARGILAMASINA İLİŞKİN SORUNLAR	Çocuk Ceza Mahkemelerinin Her İlçede Bulunmayı, Yetersiz Kadrolar	E	E	E		
	A-ÇOCUK CEZA YARGILAMASINA İLİŞKİN SORUNLAR	Çocuk Yargılama Sürecinin Uzun Sürmesi ve Çocuğun Yararına Uygun Olmaması	E	E	E		
	A-ÇOCUK CEZA YARGILAMASINA İLİŞKİN SORUNLAR	Çocuk Ceza Yargılamasında Tarafların Hukuki Desteğinin Yetersiz Olması	E	E	E		
	A-ÇOCUK CEZA YARGILAMASINA İLİŞKİN SORUNLAR	Çocuk Mahkemesinde (Ceza Adalet Sisteminde) Uzmanlaşmış Personel Eksikliği	E	H	E		Soruşturma ve kovuşturma aşaması olarak ikiye ayrılmalı
	B- ÇOCUKLARIN DAMGALANMASI VE ÖRSELENMESİ	SSÇ Teriminin Çocuk Üzerinde Damgalayıcı Etkisi Olması, Çocuk Haklarıyla Bağdaşmaması	E	E	E		
	B- ÇOCUKLARIN DAMGALANMASI VE ÖRSELENMESİ	Çocuğun Ceza Adalet Sistemine Girmesiyle Yaşadığı Travma ve Örselemenin Yeterince Dikkate Alınmaması	E	E	E		
	C- ÇOCUKLARIN PSİKOLOJİK VE SOSYAL DESTEK EKSİKLİKLERİ	Çocuğun Sosyal ve Psikolojik Durumunu Dikkate Alan Kurum ve Mekanizmaların Yetersiz Olması	E	E	E		
	C- ÇOCUKLARIN PSİKOLOJİK VE SOSYAL DESTEK EKSİKLİKLERİ	SSÇ'lerin Rehabilitte Konusunda Yeterince Desteklenmemesi ve Topluma Kazandırma Konusundaki Eksiklikler	E	E	E		
	C- ÇOCUKLARIN PSİKOLOJİK VE SOSYAL DESTEK EKSİKLİKLERİ	Çocuğun Sosyo-Ekonomik Sebeplerle Suç İşlemeye Yönlendirilmesi	E	E	E		
	D- SOSYAL İNCELEME VE DESTEK MEKANİZMALARINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER	SİR'lerin Yetersizliği ile Ailevi, Çevresel ve Bireysel Durumların Dikkate Alınmaması	E	E			
	E- CEZA VE TEDBİR POLİTİKALARINA YÖNELİK SORUNLAR	Ceza Yerine Onarıcı Adalet ve Rehabilitasyon Yaklaşımlarının Yetersiz Uygulanması	E	E	E		
	E- CEZA VE TEDBİR POLİTİKALARINA YÖNELİK SORUNLAR	Çocuk İçin Özgürlüğü Kısıtlayıcı Tedbirlerin Yaygın Bir Şekilde Kullanılması ve Bu Durumun Çocuk Haklarına Aykırı Olması	E	E	E		
	E- CEZA VE TEDBİR POLİTİKALARINA YÖNELİK SORUNLAR	Çocuk Suçluluğuna Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaların Yetersizliği	E	E	E		
	F- ULUSLARARASI STANDARTLARLA UYUMSUZLUK	Uluslararası Sözleşmelerde Yer Alan Çocuk Hakları ile Türk Hukuku Arasındaki Uyumsuzluklar	E	E	E		
	F- ULUSLARARASI STANDARTLARLA UYUMSUZLUK	Çocuk Adalet Sisteminde Koruyucu Tedbirlerin Uygulanmaması ve Çocukların "Suça Sürüklenen" Olarak Damgalanması	E	E	E		
	G- CİNSEL SUÇLAR VE AKRAN CİNSELLİĞİ	Çocuklar Arasındaki Akran Cinselliği ile İlgili Yasal Düzenlemelerin Eksikliği ve Bu Durumun Çocukların Cezalandırılmasına Yol Açması	E	E	E		
	G- CİNSEL SUÇLAR VE AKRAN CİNSELLİĞİ	Mağdur ve Suça Sürüklenen Çocukların Eşit Bir Şekilde Korunmaması	E	E	E		
	H- ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN ÖNLENMESİNE YÖNELİK SORUNLAR	Çocuk Suçluluğuna Neden Olan Sosyo-Ekonomik, Psikolojik ve Çevresel Faktörlerin Yeterince Ele Alınmaması	E	E	E		
	H- ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN ÖNLENMESİNE YÖNELİK SORUNLAR	Suç Davranışlarının Nedenini İnceleyen İleriye Dönük Çalışmaların Yetersizliği	E	E	E		
	I- ÇOCUK GÖZALTI VE TUTUKLAMA SÜREÇLERİNDEKİ SORUNLAR	Gözaltı ve Tutuklama Sürelerinin Çocuklar Açısından Uygun Olmaması ve Bu Tedbirlerin Yaygın Kullanılması	E	E	E		
	I- ÇOCUK GÖZALTI VE TUTUKLAMA SÜREÇLERİNDEKİ SORUNLAR	Çocukların Yetişkinlerle Aynı Yerde Tutulması ve Uygun Olmayan Ortamların Yaratılması	E	E	E		
ÖNERİ	A- ÇOCUK CEZA ADALET SİSTEMİNE YÖNELİK ÖNERİLER	Çocukların yetişkinlerle aynı düzenlemelere tabi olmaması, çocuklara özgü ceza muhakemesi usullerinin geliştirilmesi	E	E	E		
	A- ÇOCUK CEZA ADALET SİSTEMİNE YÖNELİK ÖNERİLER	Çocuk yargılama sürecinde avukat zorunluluğu getirilmesi ve gerekli hukuki yardım yapılması	E	H	H		Yeterli hukuki yardım yapılmaktadır.
	A- ÇOCUK CEZA ADALET SİSTEMİNE YÖNELİK ÖNERİLER	Çocuk adalet sistemi içinde çalışan hakim, savcı, avukat ve diğer personelin çocuk hakları konusunda uzmanlaştırılması	E	E	E		
	A- ÇOCUK CEZA ADALET SİSTEMİNE YÖNELİK ÖNERİLER	Çocukların yargılama sürecinde travmaya uğramalarını önleyecek düzenlemeler yapılması	E	E	E		
	A- ÇOCUK CEZA ADALET SİSTEMİNE YÖNELİK ÖNERİLER	Çocuk mahkemelerinin her il ve ilçede kurulması	E	E	E		
	B- ÇOCUKLARIN DAMGALANMASINI ÖNLEME VE DESTEK MEKANİZMALARININ GÜÇLENDİRİLMESİ	"Suça sürüklenen çocuk" gibi damgalayıcı terimlerin kaldırılması ve daha kapsayıcı bir dil kullanılması	E	E	E		
	B- ÇOCUKLARIN DAMGALANMASINI ÖNLEME VE DESTEK MEKANİZMALARININ GÜÇLENDİRİLMESİ	çocukların ceza adalet sistemine dahil olmadan önce sosyal destek ve rehabilitasyon süreçlerine yönlendirilmesi	E	E	E		
	B- ÇOCUKLARIN DAMGALANMASINI ÖNLEME VE DESTEK MEKANİZMALARININ GÜÇLENDİRİLMESİ	suça sürüklenen çocukların ailevi ve çevresel durumlarını dikkate alan sosyal hizmetlerin artırılması	E	E	E		
	C- SOSYAL İNCELEME VE DESTEK ÇALIŞMALARININ ARTIRILMASI	Çocukların bireysel, sosyal ve çevresel özelliklerini detaylı şekilde ele alan sosyal inceleme raporlarının hazırlanması	E	E	E		
	C- SOSYAL İNCELEME VE DESTEK ÇALIŞMALARININ ARTIRILMASI	Bu raporların yargı sürecine dahil edilerek karar süreçlerinde etkili kullanılması	E	E	E		
	C- SOSYAL İNCELEME VE DESTEK ÇALIŞMALARININ ARTIRILMASI	Çocuk adalet sistemi içind eyer alan kurumlar arasında daha güçlü bir koordinasyon sağlanması	E	E	E		
	D- CEZA VE TEDBİR POLİTİKALARINA YÖNELİK ÖNERİLER	Özgürlükten yoksun bırakmanın son çare olarak değerlendirilmesi ve çocukların cezaevine gönderilmesi yerine rehabilitasyon merkezlerine gönderilmesi	E	E	E		
	D- CEZA VE TEDBİR POLİTİKALARINA YÖNELİK ÖNERİLER	Uzlaştırma, kamu davasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi alternatif çözüm yollarının çocuklar için daha sık kullanılması	E	E	E		
	D- CEZA VE TEDBİR POLİTİKALARINA YÖNELİK ÖNERİLER	Çocukların topluma kazandırılmasını hedefleyen rehabilitasyon programlarının geliştirilmesi ve bu programlara sivil toplum kuruluşlarının dahil edilmesi	E	E	E		
	E- ULUSLARARASI STANDARTLARLA UYUMLU BİR SİSTEM	BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Lanzarote Sözleşmesi gibi uluslararası belgelerde belirtilen standartların yasal düzenlemelere entegre edilmesi	E	E	E		
	F- ÇOCUK HAKLARININ ÖNCELİKLENDİRİLMESİ	Tüm süreçlerde çocuk haklarının önceliklendirilmesi ve çocuk haklarına dayalı bir yaklaşım benimsenmesi	E	E	E		
	G- EĞİTİM VE ÖNLEYİCİ POLİTİKALAR	Çocuk adalet sisteminde görev yapan tüm personel için eğitim programlarının uygulanması	E	E	E		
	G- EĞİTİM VE ÖNLEYİCİ POLİTİKALAR	Suç ile mücadelede uzun vadeli süreç analizlerinin yapılması	E	E	E		
	G- EĞİTİM VE ÖNLEYİCİ POLİTİKALAR	Çocuklar ve aileler için suçtan korunmaya yönelik bilinçlendirme ve eğitim programlarının artırılması	E	E	E		
PARADİGMA	H- AİLE VE ÇEVRESEL DESTEK MEKANİZMALARİ	Ailelerin ekonomik ve sosyal desteklerle güçlendirilmesi, sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması	E	E	E		
	A- CEZALANDIRICI	Yasal Düzenlemeler ve Mahkeme Sistemi	E	E	E		
	A- CEZALANDIRICI	Emniyet Tedbirlerinin Uygulanması	E	E	E		
	B- ÖZGÜRLÜKÇÜ	Rehabilitasyon ve Topluma Kazandırma	E	E	E		
	B- ÖZGÜRLÜKÇÜ	Rehabilitasyon Süreçlerinde Destek Mekanizmalarının Eksikliği	E	E	E		
	C- KORUMACI	Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi	E	E	E		
	C- KORUMACI	Çocuk Suçluluğunun Nedenlerinin Araştırılması	E	E	E		